

NILF-rapport 2003–6

Reindrifftsavtalen

– effektivisering av ordninger

Reindeer Husbandry Agreement
– arrangement for efficiency improvement

Johanne Kjuus
Nils Øyvind Bergset

Tittel	Reindrifftsavtalen – effektivisering av ordninger
Forfattere	Johanne Kjuus, Nils Øyvind Bergset
Prosjekt	Gjennomgang av ordninger over reindrifftsavtalen (E031)
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2003
Antall sider	100
ISBN	82-7077-540-1
ISSN	0805-7028
Emneord	Reindrifftsavtalen, Reindrifftens Uviklingsfond, Verdiskapingsprogrammet for reindrifft, velferdsordninger, frakttilskudd og veterinære utgifter

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskingene i jord- og skogbruk.
- Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres av Landbruksdepartementet, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

NILF fikk i forbindelse med Reindrifftsoppgjøret 2003/04 forespørsel fra avtalepartene om å gjennomgå noen av ordningene over Reindrifftsavtalen, der formålet var å øke effekten av Reindriffts Utviklingsfond og Verdiskapingsprogrammet for reindrift. Gjennomgangen skulle ta sikte på å foreslå omlegginger slik at effekten av ordningene ble størst mulig. NILF skulle videre se nærmere på velferds- og frakttilskuddsordningene i reindriffts-næringen, og eventuelt foreslå endringer av disse.

Mandatet for prosjektet ble utarbeidet av partene i Reindrifftsoppgjøret og er gjengitt i sluttprotokoll fra reindrifftsforhandlingene 2003/04. Mandatet er nærmere omtalt i brev fra Landbruksdepartementet, datert 9. april 2003. På bakgrunn av dette mandatet ble det gjennomført et forprosjekt, som ble overlevert avtalepartene 23. mai 2003. Avtalepartene ble ved forskriftsmøte 27. mai videre enige om at NILFs forprosjekt skulle følges opp gjennom et hovedprosjekt.

I henhold til mandatet ble det avholdt et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner den 15. oktober 2003 i Alta. Vi ønsker å takke deltakerne på seminaret for lærerike og nyttige innspill.

Det ble også opprettet en referansegruppe, oppnevnt av avtalepartene. Referansegruppen har bestått av Marit Kirsten Anti Gaup (Norske Reindriftssamers Landsforbund), Per Mikkelsen Sara (Norske Reindriftssamers Landsforbund), Magnar Evertsen (Reindrifftsforvaltningen) og Morten Floor (Landbruksdepartementet). Vi ønsker å takke referansegruppen for konstruktive møter.

Vi ønsker også å takke Reindrifftsforvaltningen i Alta, Statens Nærings- og distriktutviklingsfond, Statens Landbruksforvaltning og Statens næringsmiddeltilsyn som har gitt oss tilgang til nødvendig informasjon og data. Vi vil også takke andre representanter for næringen, organisasjoner og slakterier, som ellers har bidratt med nyttige innspill og informasjon.

NILF har hatt det faglige ansvaret for arbeidet og NILF står også selv faglig ansvarlig for innholdet i denne rapporten. Johanne Kjuus har vært prosjektleder og har skrevet rapporten i samarbeid med Nils Øyvind Bergset.

Leif Forsell

Oslo, 10. november 2003

Innhold

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Mandat for prosjektet.....	1
1.2	Rapportens struktur.....	3
2	OM REINDRIFTSNÆRINGEN.....	5
2.1	Målene i reindriftpolitikken.....	5
2.2	Forvaltning av reindriftnæringen.....	6
2.3	Lovbaserte virkemidler.....	8
2.4	Reindriftsavtalen og de økonomiske virkemidlene.....	9
2.4.1	Reindriftsavtalen 2003/04.....	9
2.5	Om reindriftnæringen.....	12
2.5.1	Organisering.....	12
2.5.2	Strukturelle forhold i reindriften.....	12
2.5.3	Strukturtiltak.....	15
2.6	Omsetning av reinkjøtt.....	16
2.6.1	Reinkjøttets verdikjede.....	16
2.6.2	Markedsorganiseringen.....	17
2.6.3	Innenlandsk omsetning.....	18
2.6.4	Omsetning i landbruket.....	22
3	RUF, VSP-REIN OG SUF.....	25
3.1	Reindriftenes Utviklingsfond (RUF).....	25
3.1.1	Formål og forvaltning.....	25
3.1.2	Bruken av fondets midler.....	27
3.1.3	Fondets virkeområder.....	28
3.2	Verdiskapingsprogrammet for reindrift (VSP-rein).....	36
3.2.1	Administrering av programmet.....	36
3.2.2	Målsetting.....	37
3.2.3	Satsingsområder.....	38
3.2.4	Oversikt over prosjekter og forbruk av midler.....	39
3.3	Samisk utviklingsfond (SUF).....	40
3.3.1	Bakgrunn og formål.....	40
3.3.2	Finansiering og tiltak.....	42
3.4	Vurdering og forslag til endringer.....	44
3.5	Avgrensning mellom programmene.....	45
3.5.1	Avgrensning mellom RUF, VSP-rein og SUF.....	45
3.5.2	Avgrensning mellom RUF og VSP-rein.....	47
3.5.3	Avgrensning mellom RUF og SUF.....	51
3.5.4	Avgrensning mellom VSP-rein og SUF.....	53
3.6	Reindriftenes Utviklingsfond.....	54
3.6.1	Om overføringene til RUF.....	54
3.6.2	Endringer innenfor RUF.....	55

3.6.3	Vurdering av RUFs forskrift.....	59
3.7	Verdiskapingsprogrammet for reindrift	61
4	VELFERDSORDNINGER I REINDRIFTEN.....	63
4.1	Velferdsordninger	63
4.1.1	Medlemsavgift til Folketrygden	64
4.1.2	Sykepengeordning.....	64
4.1.3	Avløserordning.....	65
4.1.4	Tidligpensjon.....	65
4.2	Forslag til endringer.....	67
4.2.1	Medlemsavgift til folketrygdfondet.....	67
4.2.2	Sykepengeordning.....	67
4.2.3	Avløserordning.....	67
4.2.4	Tidligpensjon.....	68
4.2.5	Helse i reindriften	69
4.2.6	Samordning av velferdsordningene	71
5	FRAKTTILSKUDD OG VETERINÆRE FORHOLD.....	73
5.1	Innledning.....	73
5.2	Om slakting og slakterier.....	73
5.2.1	Godkjenning og registrering av slakterier	73
5.2.2	Slakting.....	74
5.3	Frakttilskudd.....	77
5.3.1	Tilskuddsordningene og forskriftene.....	77
5.3.2	Vurdering av frakttilskuddene	78
5.4	Veterinærutgifter	79
5.4.1	Utgifter til tilsyn og kjøttkontroll	79
5.4.2	Omstillingsstøtte til slakterier	80
5.4.3	Veterinærutgifter for ulike typer slakterier.....	81
5.4.4	Fremtidig mattilsyn.....	82
5.4.5	Andre utgifter	83
5.5	Forslag til endringer.....	83
5.5.1	Ny forskrift om frakttilskudd.....	83
5.5.2	Finansiering av veterinærutgifter	84
6	OPPSUMMERING OG SAMMENDRAG AV FORSLAGENE	85
6.1	RUF, VSP-rein og SUF.....	85
6.1.1	Sammenfatning	85
6.1.2	Endringsforslag.....	87
6.1.3	Vurdering av endringsforslagene.....	89
6.2	Velferdsordninger i reindriften	90
6.2.1	Sammenfatning	90
6.2.2	Endringsforslag.....	91
6.3	Frakttilskudd og veterinære utgifter.....	92
6.3.1	Sammenfatning	92
6.3.2	Endringsforslag.....	93
	VEDLEGG	99

1 Innledning

1.1 Mandat for prosjektet

Partene ble i forbindelse med reindrifftsavtalen 2003/04 enige om å gi et oppdrag til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF). Oppdraget ble konkretisert gjennom et brev fra Landbruksdepartementet til NILF av 9. april 2003, og NILFs mandat er nærmere beskrevet i protokollen fra reindrifftsforhandlingene (Landbruksdepartementet 2003a):

«Oppdrag til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)

a) Partene er enige om å gi følgende oppdrag til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF):

- En gjennomgang av dagens ordninger og avsetninger over Reindrifftsens Utviklingsfond, samt den tidligere avsetningen til markedsfremmende tiltak. Gjennomgangen skal se virkemidlene over RUF, Verdiskapingsprogrammet for rein og tilskuddet til Samisk Utviklingsfond i en sammenheng og derigjennom foreslå eventuelle endringer slik at effekten av RUF og VPR¹ blir størst mulig.*
- En gjennomgang av dagens velferdsordninger. Gjennomgangen skal ta sikte å se reindrifftsens velferdsordninger i en sammenheng og foreslå eventuelle omlegginger.*
- En gjennomgang av dagens frakttilskuddordning. Gjennomgangen skal ta sikte på å foreslå endringer som bedre ivaretar de små slakteriene, herunder forslag til kompensasjon for veterinærutgifter og premiering for slaktning der transport av levende*

¹ Verdiskapingsprogrammet for rein har gått under flere forkortelser både VPR og VSP-rein. NILF benytter konsekvent VSP-rein i denne rapporten.

rein unngås. Spesielt skal man vurdere hvordan man best kan legge til rette for en økonomisk og kulturell bærekraftig feltslakting.

- b) NILFs arbeid skal skje i nært samarbeid med Reindriftsforvaltningen som forutsetter å stille det aktuelle grunnlagsmaterialet for utredningene til disposisjon og bidra med beregningsarbeid. NILF skal arbeide i nær kontakt med avtalepartene for drøftinger og innspill.*
- c) Frist for en foreløpig rapport (forprosjekt) settes til 23. mai 2003.*
- d) Avtalepartene drøfter rapporten på forskriftsmøte i mai/juni og treffer vedtak om den videre prosess. Endelig rapport forutsettes lagt fram for avtalepartene i forkant av avtaleforhandlingene 2004/2005.*
- e) Prosjektet forutsettes finansiert over avtalens budsjettposter.»*

På bakgrunn av dette mandatet ble det gjennomført et forprosjekt, som resulterte i et notat som ble overlevert avtalepartene 23. mai 2003 (Kjuus og Bergset 2003). Avtalepartene ble ved forskriftsmøtet 27. mai videre enige om at NILFs forprosjekt skulle følges opp gjennom et hovedprosjekt (Landbruksdepartementet 2003d).

«Avtalepartene ble enige om følgende oppfølging:

- 1) Partene er enige om å gå videre med et hovedprosjekt med sikte på å få fram forslag som kan vurderes ved reindriftsavtaleforhandlingene 2004. Frist for oversendelse av hovedprosjekt ble fastsatt til 1. november 2003.*
- 2) NILF får det faglige ansvar for gjennomføring av prosjektet. Avtalepartene oppnevner en referansegruppe med 4 medlemmer. Det arrangeres et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner. Det forutsettes at seminaret avholdes i en tidlig fase i arbeidet. Videre bør man bestrebe og avholde internseminaret i sammenheng med avholdelse av et eget forskningsseminar for reindriften.»*

I henhold til mandatet ble det avholdt et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner. Seminaret ble arrangert i samarbeid med Reindriftsforvaltningen den 15. oktober, i Alta.

Det ble i forbindelse med arbeidet oppnevnt en referansegruppe med fire medlemmer, og det er i løpet av høsten blitt arrangert to møter hvor referansegruppen har kommet med innspill og kommentarer i forbindelse med prosjektet. Reindriftsforvaltningen har i løpet av prosjektperioden vært svært hjelpelige med å skaffe NILF bakgrunnsinformasjon og datamateriale i forbindelse med utredningen. I prosjektet har vi videre arbeidet nært med blant annet Statens Nærings- og distriktsutviklingsfond, Statens Landbruksforvaltning og Statens næringsmiddeltilsyn for å få analyser og innhente materiale. Vi har også vært i kontakt med representanter for næringen, slik som organisasjoner og slakterier og NILF har fått tilsendt innspill fra Kautokeino flyttsamslag, angående ordningene over RUF, VSP-rein og SUF, samt velferdsordningene (Kautokeino flyttsamslag 2003).

Hovedprosjektet ble lagt frem for avtalepartene 10. november 2003, og denne rapporten er et resultat av dette hovedprosjektet.

1.2 Rapportens struktur

Rapporten består i alt av seks kapitler. Kapittel 1 og 2 omhandler rammebetingelsene for prosjektet, dvs. prosjektets mandat og nødvendig bakgrunnsmateriale, som målene i reindriftspolitikken, reindrifftsforvaltningen og reindrifftsavtalen. Videre har vi sett på ulike forhold i reindrifften, som struktur, produksjon, og markedsforhold i næringen. I kapittel 3 ser vi nærmere på ordningene under RUF, VSP-rein og SUF, der vi kartlegger disse og foreslår endringer under de ulike programmene. I kapittel 4 gir vi en oversikt over velferdsordningene i næringen, for videre å se på muligheten til å bedre velferdstilbudet. I kapittel 5 tar vi for oss fraktilskudd og veterinære forhold, og foreslår endringer som fremmer feltslakting. I kapittel 6 gir vi en sammenfatning av de ulike ordningene, samt en oversikt over endringsforslagene.

På seminaret i Alta kom det innspill om at NILF burde se nærmere på næringspolitikken for fiskeriene, for å eventuelt se om dette kunne ha noen overføringsverdi i forhold til dette prosjektet. En generell oversikt over næringspolitikken i fiskeriene er derfor gjengitt i Vedlegg 1.

2 Om reindriftnæringen

Vi vil i dette kapitlet ta for oss relevant bakgrunnsinformasjon i forhold til problemstillingene som tas opp i resten av rapporten. Vi vil se nærmere på målene i reindriftpolitikken, hvordan næringen forvaltes og de lovbaserte og økonomiske virkemidlene. Videre vil vi gi en oversikt over forholdene i reindriftnæringen, der vi bl.a. ser nærmere på strukturen i næringen og omsetningen av reinkjøtt.

2.1 Målene i reindriftpolitikken

Mål og retningslinjer for reindriftpolitikken er bl.a. trukket opp av Regjeringen i St. meld. nr. 28 (1991–92)², «En bærekraftig reindrift» (Landbruksdepartementet 1992), og Stortingets behandling av denne, jfr. Innst. S. nr. 167 (1991–92)³. I følge innstillingen oppnås en bærekraftig reindrift gjennom følgende tre punkter/mål:

- Økologisk bærekraft
- Økonomisk bærekraft
- Kulturell bærekraft

Disse tre målene står i en innbyrdes sammenheng, der økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen gir økologisk og økonomisk bærekraft mulighet for å utvikle kulturell bærekraft (Økonomisk utvalg 2002).

² Som følge av de store endringene som har skjedd i reindriftnæringen de senere årene, er det i følge Reindriftsforvaltningen nødvendig å foreta en ny gjennomgang av situasjonen i reindriftnæringen (Reindriftsforvaltningen 2003c).

³ Stortinget (1992).

Målsettingen om *økologisk bærekraft* forutsetter at det gjennomføres en beitebruk og driftsmessig tilpasning i reindriften som bevarer og utvikler miljøkvalitetene i næringen. Det betyr blant annet at det i områder med for høyt reintall bør utformes særskilte virkemidler som reduserer reintallet, og at virkemidlene bør være fleksible slik at de kan tilpasses det enkelte distrikt.

Forutsetningen for en *økonomisk bærekraftig* reindrift er at det er et rimelig forhold mellom næringens ressursgrunnlag og det antall mennesker som skal finne inntekts- og sysselsetningsmuligheter i reindriften, med de markeds- og inntektsmuligheter som er til stede. For å sikre en økonomisk bærekraftig reindrift bør en endring i reintallet i enkelte distrikter dermed også medføre at det skjer en justering av antall driftsenheter i distriktet. En bedre utnytting av verdiskapingspotensialet er også sentralt for å oppnå en økonomisk bærekraftig reindrift.

I den grad det økologiske og økonomiske grunnlaget er til stede, krever en *kulturelt bærekraftig reindrift* at reindriften gir et størst mulig befolkningsgrunnlag der man har en balansert alders- og kjønnsammensetning (Generasjonsutvalget 1997). Reindriftspolitikken må også ses i en samepolitisk sammenheng, for å sikre en kulturelt bærekraftig næring (Landbruksdepartementet 1992).

For å oppnå en bærekraftig reindrift må reindriftnæringen og det samiske samfunn både få og ta et større ansvar for utviklingen. For det er bare gjennom et aktivt engasjement og større lokalt ansvar i reinbeitedistriktene at næringen kan utvikles i en mer bærekraftig retning (Landbruksdepartementet 1992).

2.2 Forvaltning av reindriftnæringen

Det finnes flere forvaltningsorgan overfor reindriftnæringen, med ulike mål og arbeidsområder. Vi vil nedenfor gi en oversikt over forvaltningsorgan som er relevante i forhold til prosjektets mandat.

Landbruksdepartementet

Landbruksdepartementet er det ansvarlige næringsdepartement for reindriftspolitikken. Departementet har ansvar for at Stortingets retningslinjer og regjeringens politiske føringer for reindriftspolitikken blir fulgt opp, og departementet har på vegne av staten ansvaret for de årlige reindriftsforhandlingene.

Reindriftsforvaltningen

Reindriftsforvaltningen er statens spesifikke forvaltningsorgan i saker som angår reindriften. Forvaltningen har sitt hovedkontor i Alta, og er under ledelse av Reindriftssjefen. Reindriftsforvaltningens hovedoppgaver er arealforvaltning, ressurs- overvåkning, forvaltning av virkemiddelordninger og forskrifter, vedlikehold av grensegjerder samt veiledning og informasjon til reindriftsutøverne.

Strukturen for styring og forvaltning av reindriften er fastsatt i reindriftsloven. Styringsorganene er oppbygd på lokalt, regionalt og sentralt nivå gjennom distriktsstyrene, områdestyrene og reindriftsstyret.

Reindrifststyret

Reindrifststyret er et landsdekkende styre som oppnevnes av Landbruksdepartementet for fire år av gangen⁴. Styret skal bestå av syv medlemmer, der fire medlemmer oppnevnes av Landbruksdepartementet mens tre oppnevnes av Sametinget. Reindrifstsjefen fungerer som styrets sekretær. Reindrifststyret har både en faglig rådgiverfunksjon i forhold til forvaltningen av reindrifsnæringen og i arbeidet med reinforskning og veiledning. Reindrifststyret har også en rekke forvaltningsmessige oppgaver gitt i, eller med hjemmel i reindrifstloven⁵, og kan bl.a. fatte vedtak om distriktsinndeling, beitetider, øvre reintall i distrikt m.m. Reindrifststyret er også overordnet områdestyrene, og behandler således klager på vedtak i områdestyret.

Distriktsstyret

Distriktsstyret (tillitsmannsutvalget) representerer distriktet i felles anliggender, og står for den daglige forvaltningen og bestyrer felles anlegg og midler. Distriktsstyret har bl.a. ansvar for forvaltningen av eventuell avløserordning.

Distriktsstyret skal ha minst tre medlemmer som sammen med varamedlemmer velges for 2 år ved skriftlig avstemming på årsmøtet, der distriktsstyret i hvert reinbeitedistrikt velges av og blant distriktets reineiere⁶.

Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede samordningsansvaret for samiske saker. Departementets ansvar er å sikre at regjeringens samepolitikk i helhet blir ivaretatt, gjennom å informere fagdepartementene om samepolitikken, holde oversikt over bevilgningene til samepolitiske tiltak, samt å opptre som bindeledd mellom fagdepartementene og Sametinget. Det ble i 2002 overført om lag 133 mill. kroner fra Kommunal- og regionaldepartementet til Sametinget, hvorav ca. 19 mill. kroner gikk til Samisk utviklingsfond (Kommunal- og regionaldepartementet 2003b).

Sametinget

Som forvaltningsorgan har Sametinget ansvaret for tilskuddsordninger som er rettet mot den samiske befolkning, blant annet Samisk utviklingsfond og Samisk kulturfond. Indirekte gir Sametinget tilskudd til reindrifsnæringen ved etablererstipend til næringskombinasjoner, driftstøtte til duodjiorganisasjoner og tilskudd til Interreg III prosjekter.

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) er et statsforetak underlagt Nærings- og handelsdepartementet. SND har som formål å fremme nyskapings- og innovasjonsbasert næringsutvikling ved å finne, foredle, finansiere og følge opp

⁴ Instruks vedrørende Reindrifststyrets oppnevning og virksomhet. Fastsatt av Landbruksdepartementet 24. januar 1997, jf. § 6 i lov om reindrif av 9. juni 1978 og nr. 49 og kongelig resolusjon av 22. juni 1979.

⁵ Landbruksdepartementet (1978).

⁶ Fastsatt i *forskrift om valg av tillitsmannsutvalg (distriktstyre) og dets oppgaver og arbeidsform* (Landbruksdepartementet 1987).

interessante prosjekter og bedrifter. SND er i dag en desentralisert organisasjon, med kontor i alle fylker. SND Troms har det administrative ansvaret for verdiskapingsprogrammet for reindrift (VSP-rein).

Av andre programsatsinger innen SND systemet, kan reindriften delta i satsinger/program som (SND Troms, 2003a):

- FRAM-programmet (utviklingsprogram for eksisterende bedrifter),
- fyrtårn (satsing for synliggjøring og mobilisering av kvinnelige etablerere),
- styrekandidatprogrammet (kvalifiseringsprogram for styrearbeid i bedrifter),
- mentor-programmet (fadderordning for bedriftsledere),
- prosjektlederprosessen PLP (kompetansehevingsprogram på prosjektstyring),
- etablererskolen,
- kvinnerettet satsing og
- mobiliseringsatsing i regi av VSP-Mat⁷.

F.o.m. 1. januar 2004 skal Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND), Norges Eksportråd, Statens veiledningskontor for oppfinnere (SIVO) og Norges Turistråd slås sammen til en organisasjon (NORVEKST). Sammenslåingen har som formål å samle det offentlige virkemiddelapparatet som er rettet mot innovasjon og eksport.

2.3 Lovbaserte virkemidler

Reindriftenes rettsgrunnlag hviler på et selvstendig grunnlag basert på alders tidsbruk uavhengig av reindriftsloven. Dette betyr at reindriftsretten er beskyttet mot myndighetenes inngrep i samme grad som eiendomsretten og bruksretten generelt. Reindriftsloven gir på sin side en nærmere definisjon av innholdet av reindriftsretten, samt en regulering og styring av utøvelsen. Ved siden av reindriftsloven er reindrift som samisk særrett forankret i Grunnlovens § 110a. Norge har også gjennom ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, forpliktet seg til å verne det materielle grunnlaget for samisk kultur og gi den aktiv støtte og utviklingsmuligheter.

Reindriftsloven

Reindriftsloven av 9. juni 1978 nr. 49 (Landbruksdepartementet 1978) med tilhørende forskrifter utgjør de viktigste rettslige elementene i forholdet mellom reindriftnæringen og det offentlige. Reindriftsloven har som formål å legge forholdene til rette for en økologisk bærekraftig utnyttning av beiteressursene, til gagn for reindriftsbefolkningen og samfunnet for øvrig (§ 1). Videre pekes det på at næringen bør gi grunnlag for trygge økonomiske og sosiale kår for dem som har reindrift som yrke, samtidig som deres rettigheter sikres. Reindriftsloven fastsetter rammer

⁷ Hvor mange som er med på de ulike satsingene/programmene fra reindriften er varierende, men det har over disse tiltakene blitt benyttet til sammen om lag 2,5 mill. kroner til personer tilknyttet reindriften (SND Troms 2003a).

for reindrifstutøvernes rettigheter og plikter, regulerer forhold til andre næringer og samfunnsinteresser så langt det er nødvendig, regulerer det innbyrdes forholdet mellom reindrifstutøvere og skaper grunnlag for en hensiktsmessig organisering og administrasjon (Søyland et al. 2002).

I 1996 ble det av Stortinget vedtatt endringer i reindrifstloven som blant annet gjorde det mulig å knytte økonomiske og lovbaserte virkemidler sammen i et mer helhetlig virkemiddelsystem for å tilpasse beitetrykket og samtidig redusere miljøproblemene knyttet til beiting (Økonomisk utvalg 2001).

Bestemmelsene i gjeldende reindrifstlov vedrørende styring, forvaltning og interne forhold for øvrig er i det vesentlige identiske med den opprinnelige lovteksten fra 1978. Landbruksdepartementet nedsatte derfor høsten 1998 et utvalg med mandat til å gjennomgå reindrifstloven, med sikte på å revidere de bestemmelsene som gjelder styring og forvaltning av reindriften og regulering av de interne forhold i næringen. Utvalget overleverte sin innstilling til Landbruksministeren 15. mars 2001. Lovforslaget har vært gjennom en høringsprosess og forslag til ny reindrifstlov vil trolig bli oversendt til Stortinget i Stortingssesjonen 2003/04 (Landbruksdepartementet 2003a).

2.4 Reindrifstavtalen og de økonomiske virkemidlene

Hovedavtalen for reindrift, som ble godkjent av Stortinget 26. februar 1993, regulerer forhandlingene mellom Staten og Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL). I avtalen heter det at partene skal føre forhandlinger om en løpende reindrifstavtale med tiltak som tar sikte på en utvikling av reindrifsnæringen i samsvar med de til enhver tid vedtatte politiske mål og retningslinjer for reindrifspolitikken. Tiltakene skal omfatte økonomiske virkemidler, men partene skal også kunne kreve forhandlinger om faglige, sosiale og organisasjonsmessige spørsmål som er av betydning for en utvikling av næringen mot de mål som er fastsatt for reindrifspolitikken (Søyland et al. 2002).

Reindrifstforhandlingene gjennomføres hvert år, og perioden for reindrifstavtalen starter 1. juli. Forhandlingene skal ta utgangspunkt i en felles forståelse av næringens økonomiske situasjon. Til å forestå denne beskrivelsen er det oppnevnt et Økonomisk utvalg for reindriften, som utarbeider totalregnskapet for reindriften. Reindrifstavtalen er ved siden av reindrifstloven det viktigste operative redskapet for å følge opp målene og retningslinjene i reindrifspolitikken. Forhandlingene føres mellom Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og Staten ved Landbruksdepartementet (Søyland et al. 2002).

2.4.1 Reindrifstavtalen 2003/04

Reindrifstavtalen for 2003/04 har en ramme på 95,0 mill. kroner over statsbudsjettets kapittel 1151, eksklusive midler til tiltak mot radioaktivitet og verdien av et nytt skattefradrag i reindriften⁸. Dette tilsvarer en reduksjon på 5,9 mill. kroner i forhold

⁸ Reindrifstfradraget er rettet inn mot alle reindrifstutøvere med inntekt fra reindriften og skal fungere som et supplement til andre ordninger over reindrifstavtalen og vil i følge Regjering-

til reindrifftsavtalen 2002/03 etter vedtatt budsjett for 2003 (Landbruksdepartementet 2003a). Vi vil nedenfor se nærmere på hvilke underposter rammen er fordelt på.

Utviklings og investeringstiltak

For reindrifftsavtalen 2003/04 ble bevilgningen til Reindrifftens Utviklingsfond satt til 36,5 mill. kroner mot 45,3 mill kroner i avtaleåret 2002/03. Den store reduksjonen i overføringene til RUF, skyldes en engangsoverføring på 10 mill. kroner fra post 51 Reindrifftens Utviklingsfond til post 75 Kostnadssenkende og direkte tilskudd. Engangsoverføringen skal dekke overforbruk på post 75 i 2003. Overforbruket skyldes en vesentlig økning i antall driftsenheter som oppfyller kravene til produksjonstilskudd i driftsåret 2002/03 på grunn av to gode produksjonsår, høyt slakteuttak og tellingene av rein. En økt utbetaling av produksjonstilskudd medfører også en økt utbetaling av tidligslaktetilskudd og kalveslaktetilskudd.

Velferdsordninger

Under velferdsordninger ble bevilgningen til folketrygdordningen og sykepengeordningen opprettholdt med henholdsvis 1,2 og 0,6 mill. kroner for kommende avtaleperiode.

Organisasjonstilskudd

Organisasjonstilskuddet til NRL er videreført med 5,6 mill. kroner. Tilskuddet gis for å sikre en aktiv deltakelse av næringen selv.

Kostnadssenkende og direkte tilskudd

Det ble i reindrifftsavtalen 2003/04 bevilget 51,1 mill. kroner til kostnadssenkende og direkte tilskudd, og det er en økning på 2,9 mill. kroner fra 2002/03. Direkte tilskudd omfatter her distriktstilskudd, tilskudd til driftsenheter og tamreinlag og frakttilskudd.

Distriktstilskudd

Til distriktstilskuddet ble det avsatt 12,0 mill. kroner for 2003/04, som er det samme som for avtaleåret 2002/03. Tilskuddet har som formål å gi reinbeitedistrikter og tamreinlag økt medansvar for utviklingen av reindrifften i en bærekraftig retning, og tilskuddet er fastsatt i *forskrift om tilskudd til reinbeitedistrikter og tamreinlag* (Landbruksdepartementet 1999a). I forskriften er det fastsatt en del generelle vilkår for at reinbeitedistriktet/tamreinlaget skal få tilskudd, og distriktene må blant annet ha en distriktsplan for å kunne få tilskudd. Distriktstilskuddet skal benyttes til administrasjon, planlegging og ressursforvaltning innad i distriktene og det ytes et fast grunnbeløp på kr 10 000 per distrikt til dette formålet. I tillegg får distriktene kr 15 000 per driftsenhet for inntil 15 driftsenheter og kr 10 000 for antall enheter over 15. Tamreinlagene får et tilskudd på til sammen kr 120 000 per tamreinlag til

en være et viktig bidrag i en helhetlig reindrifftspolitikk, der verdiskaping står sentralt (Landbruksdepartementet 2003a).

administrasjon, planlegging og ressursforvaltning (Reindrifftsforvaltningen 2003a)⁹. Over distriktstilskuddet kan reinbeitedistriktene/tamreinlagene avsette et beløp i reindrifftsfondet for kriseberedskap. Dette har vi sett nærmere på i kapittel 3.1.3.

Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag

Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag skal bidra til å fremme en bærekraftig rein-drift, kvalitet, produktivitet, heve inntekten samt virke utjevne mellom enheter i næringen. Tilskuddet er fastsatt i *forskrift for tilskudd til driftsenheter og tamreinlag* (Landbruksdepartementet 2003e). Vi vil nedenfor kort se på de ulike underpostene til tilskudd til driftsenheter og tamreinlag

Driftstilskuddet er i årets reindrifftsavtale betydelig endret, og fra å gi Troms og Nordland reinbeiteområde et flatt tilskudd på kr 80 000 per driftsenhet, kan flere reinbeitedistrikter nå få driftstilskudd per driftsenhet, der satsene er differensiert ut i fra hvilke område distriktet ligger i¹⁰. Videre gis det i år et ekstraordinært driftstilskudd ved overdragelse av driftsenheter til reineiere under 30 år. I reindrifftsavtalen 2003/04 er det avsatt 7,2 mill. kroner til driftstilskudd, det er 1,6 mill. kroner mer enn i fjor.

Produksjonstilskuddet er i årets reindrifftsavtale erstattet med en produksjonspremie. Produksjonspremien beregnes med en prosentsats på 25 prosent på basis av avgifts-pliktig salg av kjøtt og andre inntekter i reindrifften. Avgiftsfrie inntekter, samt salg av livdyr inngår ikke som grunnlag for beregningen av produksjonspremien. Denne ordningen vil også gjelde for inntekter relatert til salg av duodji-produkter. Det er i reindrifftsavtalen 2003/04 satt av 17,0 mill. kroner til denne ordningen.

I årets reindrifftsavtale er satsen for *kalveslaktetilskuddet* redusert fra kr 225 til 150 kr per kalv. Det er som i fjor satt av 5,0 mill. kroner til dette tilskuddet i årets reindrifftsavtale.

For å fremme slakting av rein tidlig om høsten gis det i år *tidligslaktetilskudd* for rein i Vest-Finnmark, Øst-Finnmark og Troms¹¹. Tilskuddsatsene er uendret fra 2002/03. Det ble for reindrifftsåret 2003/04 avsatt 4,9 mill. kroner til dette tilskuddet, mot 1,5 mill. kroner i 2002/03.

For å støtte opp om kvinne- og familiepolitikken gis det et ekstra driftstilskudd, et *ektefelle tillegg*, til de driftsenheter hvor begge ektefellene utøver aktiv rein-drift. Satsen for dette tilskuddet er redusert fra kr 50 000 i 2002/03 til kr 25 000 for 2003/04 og det er i år satt av 3,0 mill. kroner til denne ordningen.

Frakttilskudd

For å dekke kostnader til frakt av rein ble det i reindrifftsåret 2003/04 avsatt 2,0 mill. kroner.

⁹ For fellesbeitedistriktene er det fastsatt egne grunnbeløp til administrasjon, planlegging og ressursforvaltning. For Trollheimen gis det et særskilt tilskudd til beiteleie.

¹⁰ Driftstilskuddet utgjør kr 10 000 per driftsenhet i Råggonjarga reinbeitedistrikt, Varanger reinsogn og i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområder. For Corgas regnbeitedistrikt, Karasjok reinsogn og i Vest-Finnmark, Troms og Nordland reinbeiteområder, utgjør driftstilskuddet kr 25 000 per driftsenhet.

¹¹ Tidligere år har bare driftsenheter i Finnmark fått et slikt tilskudd.

2.5 Om reindriftnæringen

2.5.1 Organisering

Samisk reindrift drives innenfor et reindriftsområde på 140 000 km², og området er delt opp i seks reinbeiteområder bestående av Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark. De seks reinbeiteområdene er delt opp i 89 reinbeitedistrikt¹², og innenfor distriktene er næringen organisert gjennom flere nivåer, fra driftsgrupper (siida) til driftsenhet og reineiere (Reindriftsforvaltningen 2003a)¹³.

I tillegg til samisk reindrift utøves det reindrift med særskilt tillatelse i Sør-Norge (tamreindrift). Utgangspunktet for tamreinlagenes eksistens er utnytting av fjellheimen, dvs. utnytting av områder som ellers ikke ville kunne brukes til næringsdrift. Det finnes i dag fire tamreinlag i drift, og disse er Fram reinslag og Filefjell reinslag i Valdres og Vågå tamreinlag og Lom tamreinlag i Ottadalen (Søyland et al. 2002). I tillegg til tamreinlagene kommer særdriften i Rendalen renselskap i Hedmark.

2.5.2 Strukturelle forhold i reindriften

Reinbeitedistriktene og driftsenheten er de nivåer reindriftsavtalens virkemidler hovedsakelig er relatert til. I praksis er reineierne organisert i driftsgrupper (siida). Som oftest er siidaen delt opp i flere driftsenheter bestående av flere reineiere med eget eller felles reinmerke. I reinbeitedistriktene var det i reindriftsåret 2001/02 576 driftsenheter som til sammen hadde 173 250 rein i vinterflokk.

Tabell 2.1 gir en oversikt over utviklingen i antall driftsenheter, antall personer i driftsenhetene og endringer i reinflokken i perioden 1996/97–2001/02.

Tabell 2.1 Oversikt over personer i driftsenhetene, rein og antall rein i samiske områder, 1995/96–2001/02

	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02 ¹⁾
Antall driftsenheter ²⁾	547	548	559	561	577	576
Antall pers. i driftsenhetene	2 774	2 735	2 834	2 822	2 772	2 711
Antall rein (i vinterflokk) ³⁾	191 800	176 950	177 000	160 700	155 950	173 250

1) 2001/02 er ukorrigerede tall

2) Inaktive driftsenheter er ikke tatt med

3) Korrigeret reintall, ekskludert tamreinlag. Tamreinlagene hadde i 2001/02 ca. 11 760 rein i vinterflokk

Kilde: Reindriftsforvaltningen (2003a) og Økonomisk utvalg (2002)

Ser vi på utviklingen i antall driftsenheter har antall enheter steget relativt jevnt i perioden 1996/97 til 2000/01. I 2001/02 gikk antall driftsenheter ned med en

¹² Distriktene fordeler seg på 76 sommer- og helårsdistrikter og 13 distrikter som brukes til høst- og vinterbeiter for norsk reindrift og/eller som konvensjonsbeiter for svensk reindrift.

¹³ Utenfor reinbeiteområdene utøves samisk reindrift i tillegg på særskilt grunnlag i Trollheimen.

driftsenhet. Antall personer i driftsenhetene har holdt seg relativt jevnt de siste årene, med en reduksjon på 63 personer i fra 1996/97 til 2001/02. Fra 1996/97 til 2000/01 var det en reduksjon i reintallet på om lag 36 000 rein. Som følge av at 2001/02 var et godt produksjonsår økte den samlede reinflokken med 16 prosent fra 2000/01 til 2001/02. Produksjonsøkningen er isolert sett positiv, men en økning i reintallet gir store utfordringer knyttet til langsiktig ressurstilpassning og bruken av fellesbeitene.

Tabell 2.2 gir en oversikt over antall driftsenheter, personer i driftsenhetene og rein fordelt på områder i 2001/02.

Tabell 2.2 Oversikt over antall driftsenheter¹⁾, personer i driftsenhetene og rein fordelt på områder i 2001/02

Reinbeiteområde	Antall driftsenheter	Antall personer	Antall personer per driftsenhet	Antall rein ²⁾	Antall rein per driftsenhet
Polmak/Varanger	45	201	4,5	18 746	417
Karasjok	137	560	4,0	34 451	225
Øst-Finnmark	182	761	4,2	53 197	272
Vest-Finnmark	234	1 283	5,5	72 920	303
Troms	48	148	3,1	8 738	175
Nordland	43	200	4,7	12 498	284
Nord-Tr.lag	39	172	4,4	12 670	325
Sør-Tr./Hedmark	30	147	4,9	13 140	438
Totalt	576	2 711	4,7	173 163	289

1) Tabellen viser antall aktive driftsenheter (driftsenheter med rein i sluttstatus)

2) Ukorrigert reintall.

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (2003a) og Økonomisk utvalg (2002)

Som vi ser av tabellen er Finnmark det største reinbeitefylket med 416 driftsenheter og 73 prosent av den samlede reinflokken. Ut fra driftsmessige forutsetninger og rekrutteringssituasjon (oppbygging/avvikling) vil det alltid være en variasjon i antall personer og i reintallet mellom driftsenhetene.

Alder på driftsenhetsinnehaver vil også være en faktor som har betydning for fordeling av reintall og dermed også ressursbruken i næringen.

Tabell 2.3 gir en oversikt over fordeling av driftsenheter etter alder på driftsenhetsinnehaver, samt gjennomsnittsalderen på innehaver. Som vi ser av tabellen er størsteparten (55 prosent) av driftsenhetsinnehaverne mellom 31 og 50 år. 12 prosent av alle driftsenhetsinnehavere er mellom 20 og 30 år, 23 prosent er mellom 50 og 60 år og 10 prosent er mellom 60 og 70 år.

Tabell 2.3 Alderssammensetningen (antall og gjennomsnitt) av driftsenhetsinnehavere i 2001/02¹⁾, fordelt på områder

Reinbeiteområde	Antall driftsenhetsinnehavere per aldersklasse (år) ²⁾							Totalt	Gj.snitts alder
	< 20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	> 70		
Polmak/Varanger	0	5	7	14	11	6	2	45	49 år
Karasjok	1	13	41	44	26	11	2	138	36 år
Øst-Finnmark	1	18	48	58	37	17	4	183	39 år
Vest-Finnmark	3	31	67	59	57	16	7	240	44 år
Troms	1	6	9	16	10	5	3	50	46 år
Nordland	0	6	11	13	9	4	0	43	44 år
Nord-Tr.lag	0	1	11	10	13	2	1	38	47 år
Sør-Tr./Hedmark	0	2	7	13	6	2	0	30	44 år
Totalt	5	64	153	169	132	46	15	584	44 år

1) Per 31. mars 2002

1) Tabellen bygger på data fra driftsenhetenes Melding om reindrift. Driftsenhetsmedlemmer med ukjent alder er holdt utenfor beregningene

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (2003a)

Unge reindrifftsutøvere har de senere årene hatt liten mulighet til å etablere sin egen driftsenhet som følge av den restriktive linjen som har blitt ført når det gjelder nyetablering av driftsenheter, samt at få eldre reindrifftsutøvere velger å overføre driftsenheten til yngre utøvere. Dette har medført at unge reindrifftsutøvere isteden driver med reindrift innenfor den driftsenhet de tilhører.

Tabell 2.4. viser en oversikt over totalt antall driftsenhetsmedlemmer i aldersgruppen 15 til 35 år, fordelt etter kjønn og reinbeiteområde per 31. mars 2002. Tabellen viser at det er om lag 782 driftsenhetsmedlemmer i aldersgruppen 15 til 35 år, hvorav det er 403 kvinner og 379 menn.

Tabell 2.4 Driftsenhetsmedlemmer i aldersgruppen 15–35 år¹⁾

Reinbeiteområde	Totalt	Menn	Kvinner
Polmak/Varanger	62	34	28
Karasjok	133	67	66
Øst-Finnmark	195	101	94
Vest-Finnmark	418	197	221
Troms	41	23	18
Nordland	55	25	30
Nord-Tr.lag	40	16	24
Sør-Tr./Hedmark	33	17	16
Totalt	782	379	403

2) Tabellen bygger på data fra driftsenhetenes Melding om reindrift. Driftsenhetsmedlemmer med ukjent alder er holdt utenfor beregningene

Kilde: Økonomisk utvalg (2002)

2.5.3 Strukturtiltak

Det er de senere årene iverksatt flere virkemidler for å bevare beiteressursene gjennom å redusere reintallet, og tiltak som avviklingslønn, omstillingsprogrammet for Finnmark og muligheten til å løse inn driftsenheter er eksempel på slike strukturelle tiltak. Vi vil i dette kapitlet kort se nærmere på disse tiltakene.

Avviklingslønn

Ordningen med avviklingslønn ble opprettet i 1989, og innebar at alle reinieiere som avviklet og overførte sin driftsenhet til annen, jf. reindrifftslovens regler, kunne få avviklingslønn. Senere ble ordningen strammet inn slik at driftsenheten ikke lenger kunne overføres, men måtte løses inn. Et ektepar kunne få avviklingslønn i maks 10 år, og begge fikk avviklingslønn dersom begge var over 57 år når de avviklet. Totalt ble det utbetalt kr 80 000 årlig per ektefelle i starten, og det var ingen krav til inntekt før avvikling. Det er til sammen ca. 60 personer som avviklet i den perioden ordningen varte. Ordningen med avviklingslønn ble imidlertid erstattet av Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark i 1993, men de som inngikk avtale om avviklingslønn før omstillingsprogrammet startet har imidlertid mottatt avviklingslønn ut den perioden de hadde avtale om. Ordningen med avviklingslønn ble finansiert over Reindrifftsens Utviklingsfond, og den siste utbetalingen ble gjort i 2002.

Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark

Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark ble etablert høsten 1993. Ved å gi reinieiere støtte til omstilling ønsket myndighetene å få ned antall driftsenheter og dermed også reintallet, der målet var å få en mer økologisk og økonomisk bærekraftig reindrift i Finnmark. Omstillingsprogrammet hadde som en overordnet målsetning å bevare reindriffts-næringen som en kulturbærer, der tradisjonene ble videreført. Driftsenhetsinnehavere som ønsket å omstille seg fikk en årslønn på kr 108 000 i en fem års periode, samt at innehaveren kunne ha 30 sytingsrein. På grunnlag av St.prp. nr. 1 (1998–1999) ble det av Landbruksdepartementet utarbeidet en tilleggsforskrift av 7. desember 1999¹⁴. Denne forskriften ga mulighet for forlenget omstillingslønn for personer som var over 50 år da de gikk ut i omstilling, og som det ikke ble krevd aktiv omstilling for etter omstillingsforskriften. For å få videreført omstillingslønnen må søker erklære at driftsenheten ikke gjenopptas og at den heller ikke overføres til livsarvinger. Ordningen med forlenget omstillingslønn opphører når søker går over til ordinær alderspensjon (Økonomisk utvalg 2002). Programmet ble formelt avsluttet ved utgangen av 1998.

Tabell 2.5 gir en oversikt over antall driftsenhetsinnehavere som har vært med på omstillingsprogrammet. Som vi ser av tabellen var det til sammen 101 driftsenheter som gikk ut i omstilling, men 62 av dem startet opp igjen etter fem år. Bare 39 av driftsenhetene avviklet på permanent basis, hvorav 19 av dem har fått innvilget forlenget omstillingslønn fram til de når ordinær alderspensjon.

¹⁴ Landbruksdepartementet (1999e)

Tabell 2.5 Driftsenhetsinnehavere som har vært under omstilling (status per 31.03.02)

Reinbeiteområde	Avviklet ¹⁾	Gjenopptatt		Totalt	Antall aktive driftsenheter	
		Aktive ²⁾	Inaktive ³⁾		1991/92	2001/02
Polmak/Varanger	1 (1)	3	0	4	51	45
Karasjok	8 (4)	19	6	33	161	137
Øst-Finnmark	9 (5)	22	6	37	212	182
Vest-Finnmark	30 (14)	28	6	64	290	234
Totalt	39 (19)	50	12	101	502	416

1) Med avviklede omstillingsenheter menes enheter som ikke gjenopptas. Tall i parentes angir avviklede omstillingsenheter som har fått innvilget forlenget omstillingslønn

2) Med aktive driftsenheter menes driftsenheter med rein

3) Med inaktive driftsenheter menes driftsenheter uten rein

Kilde: Økonomisk utvalg (2002)

Innløsning av driftsenheter

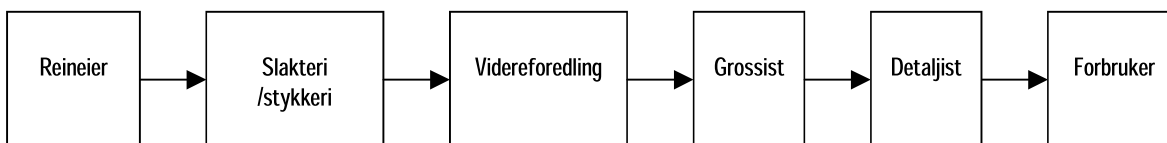
Ordningen med både avviklingslønn og Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark er nå avviklet (bortsett fra ordningen med forlenget omstillingslønn) og det eneste økonomiske virkemidlet for å begrense reintallet er muligheten til å innløse driftsenheter. Innløsning av driftsenheter er hjemlet i forskrift for Rein-driftens Utviklingsfond, og er nærmere omtalt i kapittel 3.1.3.

2.6 Omsetning av reinkjøtt

2.6.1 Reinkjøttets verdikjede

I dette kapitlet skal vi kort gå gjennom omsetningssystemet for reinkjøtt og jamføre dette med systemet i landbruket. Systemet innen reindriften er grundigere behandlet i Søyland et al. (2002).

Reinkjøtt må gjennom flere ledd som hver skal ha avkastning på sin arbeidsinnsats før kjøttet står på forbrukerens bord (avsnittet er i stor grad basert på Evertsen (2003)), og figur 2.1 gir en oversikt over reinkjøttets verdikjede. Reineieren er det første leddet som skal tjene penger på salg av reinkjøtt.

Figur 2.1 Reinkjøttets verdikjede

Det første leddet i verdikjeden er reineieren. Årlig slaktes det mellom 36 000 og 55 000 slaktedyr, men antall dyr som tas ut til slakt varierer mye fra år til år. Variasjonen i

slakteuttaket skyldes først og fremst produksjonsforhold og utvikling i reintallet. Reinkjøtt utgjør om lag 0,5 prosent av den totale produksjonen av rødt kjøtt i Norge.

Det er få slakterier for reinkjøtt i Norge. Dette har sammenheng med det begrensede antall rein som slaktes årlig, og et restriktivt regelverk for hygiene og avfallshåndtering som medfører betydelige investeringskostnader for småskalaanlegg.

De ulike delene av en reinskrott videreføres i ulik grad, avhengig av hva neste ledd i kjeden ønsker. Småkjøtt utgjør om lag 12 prosent av normal slakt og slikt «avskjær» er vanskelig å omsette direkte som råvare. Noen bedrifter har spesialisert seg på å kjøpe relativt billig småkjøtt fra reinslakteriene som de viderefører ved å blande inn andre ingredienser. Eksempler på slike videreførte produkter er Joikakaker, spekepølser, og reinsnacks.

Samvirkekonsernet Norsk Kjøtt har de siste årene kjøpt omkring 50 prosent av den totale reinkjøttmengden som slaktes av slakteriene. Norsk Kjøtt har derfor vært den klart største grossisten på reinkjøttmarkedet.

Fra grossistene føres kjøttet videre til detaljistene. På 90-tallet har det vært en fremvekst av paraplykjeder i detaljistledet og fire kjeder har delt det norske markedet mellom seg (Hakongruppen, Forbrukersamvirket, Norgesgruppen og ReitanGruppen). Disse gruppene har en stor forhandlingsmakt i forhold til kjøttindustrien og grossister, og det er vanskelig for småskala matprodusenter å forhandle seg frem til hylleplass i deres dagligvarebutikker. Det finnes et begrenset antall produkter av reinkjøtt i dagligvarehandelen. Finnebiff (reinskav) utgjør om lag 30 prosent av omsatt reinkjøtt. Storkjøkken/restaurantmarkedet kjøper stort sett biff, filet og steik.

Til syvende og sist er det imidlertid forbrukerne som velger hvilken mat de vil ha i dagligvarebutikker eller på restauranter. Forbrukerne betaler best for matvarer som er mest mulig gryteklar. Særlig høy pris oppnås gjerne på særegne produkter av høy kvalitet.

2.6.2 Markedsorganiseringen

Den første reindriftsavtalen ble gjort gjeldende fra 1. januar 1977. Denne avtalen inneholdt en garanti om en minstepris for reinkjøtt som skulle tilsvare jordbruksavtalens pris for oksekjøtt av daværende klasse I. Det er verd å legge merke til at en slik garantert minstepris ble avtalt på et tidspunkt da prisen på reinkjøtt var vesentlig høyere enn prisen på oksekjøtt.

Under reindriftsforhandlingene for 1992/93 ble avtaleprisen for reinkjøtt frakoplet prisen på storfekjøtt ved at det ble innført en egen målpris for slakt av hel rein kl. I. Til forskjell fra målprisene i jordbruksavtalen har målprisen for reinkjøtt aldri vært en maksimalpris. Det har til en hver tid, også fra og med 1992/93, vært mulig å ta ut en høyere pris enn målprisen for reinkjøtt, dersom markedssituasjonen har gitt grunnlag for det. Målprisen for reinkjøtt har også vært styrende for utløsning av administrativ tollnedsettelse og størrelsen på tollsatsene ved en slik nedsettelse. Fra og med avtaleåret 2002/03 ble målprisen for reinkjøtt avvirket og prisdannelsen i dette markedet er dermed friere enn tidligere.

Fram til 1. juli 2001 fantes det et Markeds- og kvalitetsutvalg (Markedsutvalget) bestående av representanter fra NRL, Opplysningskontoret for kjøtt og bransjen. Markedsutvalget fikk bevilgninger direkte over reindrifftsavtalen frem til 1. januar 1999, men bevilgningene ble så overført til Reindrifftsens Utviklingsfond som øremerket avsetning. Utvalgets mandat var bl.a. å gi råd til avtalepartene i reindrifftsforhandlingene om markeds- og kvalitetsarbeid med sikte på å oppnå stabil omsetning av reinkjøtt. I tillegg skulle utvalget være et kontaktorgan innen reinkjøttbransjen, der utvalget skulle initiere og gjennomføre fellestiltak med hensyn til kvalitet, produktutvikling og markedsføring. Markedsutvalget ble nedlagt 1. juli 2001, da man så behovet for markedsregulering som begrenset.

Som følge av at Markedsutvalget i regi av Reindrifftsforvaltningen ble nedlagt, opprettet NRL høsten 2001 et eget Markeds- og kvalitetsutvalg for reinkjøtt. Det er i dag liten grad av samordning mellom NRLs markedsutvalg og Private reinslakteriers landsforening, noe som er uheldig med tanke på markedsføring og en effektiv distribusjon av reinkjøtt.

Det finnes også et eget forum for administrasjon av tollsatser for reinkjøtt. Reindrifftsens Markedsutvalg er et rådgivende organ for SLF ved bestemmelser av tollnedsettelse på reinkjøtt. Utvalget er satt sammen av representanter for Norske Reindrifftsamers Landsforbund, Private reinslakteriers landsforening, Norsk Kjøtt og Kjøttbransjens landsforbund. En representant fra Statens Landbruksforvaltning er observatør.

2.6.3 Innenlandsk omsetning

Produksjonsutvikling

Ser vi på produksjonsutviklingen på lang sikt har den totale kjøttproduksjonen variert mye siden 1975. Tabell 2.6 gjengir oppgaver for den totale produksjonen av kjøtt fra tamrein for utvalgte år fra 1975, fordelt på reinbeiteområder.

Tabell 2.6 Total kjøttproduksjon for tamrein i utvalgte år (i tonn)

År	Øst-F.	Vest-F.	Troms	Nordl.	N-Tr.	S-Tr./H.	Andre	Totalt
1975	379	344	71	66	55	168	113	1 197
1980	479	542	95	53	83	176	152	1 580
1984	579	728	73	68	173	143	195	1 957
1989	822	988	75	150	138	233	186	2 592
1991	825	864	97	177	260	273	177	2 674
1994	681	647	117	145	139	273	145	2 142
1999	414	466	82	118	199	179	160	1 616
2000	299	333	50	93	142	197	161	1 268
2001	407	301	46	124	214	234	183	1 509
2002 ¹⁾	526	514	56	110	183	212	186	1 787

1) Foreløpige tall.

Kilde: Økonomisk utvalg (1980-2002) og Reindrifftsforvaltningen (pers. med Opgård 2003)

I disse tallene er det usikkerhet knyttet til omfanget av privat forbruk og omsetning. Dette har hele tiden vært beregnede tall, som også har vært basert på skiftende forutsetninger. Ut fra en samlet vurdering er det sannsynlig at tallene for perioden 1975–90 er mer sammenlignbare med tallene for 1999–2002, mens oppgavene for årene 1991–98 i noen grad overvurderer totalproduksjonen av kjøtt. I tabell 2.7 er det derfor også gjort en oppstilling for leveranser til slakteri for utvalgte år fra og med 1991.

Tabell 2.7 Slakterileveranser i utvalgte år (i tonn)

År	Øst-F.	Vest-F.	Troms	Nordl.	N-Tr.	S-Tr./H.	Andre	Totalt
1991	644	621	33	122	217	236	173	2 047
1994	502	433	60	91	101	242	141	1 569
1999	311	356	47	83	174	159	158	1 286
2002 ¹⁾	384	328	8	75	156	192	183	1 327

1) Foreløpige tall.

Kilde: Økonomisk utvalg (1980-2002) og Reindriftsforvaltningen (pers. med Opgård 2003)

Med de forbehold som er omtalt, synes det likevel mulig å trekke forholdsvis klare konklusjoner om produksjonsutviklingen siden 1975. Produksjonen av reinkjøtt økte ut over i 1980-årene og kulminerte i 1991 med en beregnet totalproduksjon på 2 674 tonn og leveranser til slakteri på 2 042 tonn. Dette er med betydelig sannsynlighet *det historiske høyeste slakteuttaket*, i hvert fall etter 2. verdenskrig.

Deretter falt produksjonen av reinkjøtt ut over i 1990-årene og nådde sitt laveste nivå i 2000 med en beregnet totalproduksjon på 1 268 tonn og leveranser til slakteri på 924 tonn, m.a.o. en halvering, eller vel så det, fra 1991. Produksjonen av reinkjøtt i 2000 synes å ha vært den laveste siden 1960, med unntak av årene 1974–76. Som følge av gode produksjonsår, økte den totale produksjonen av reinkjøtt både i 2001/02 og 2002/03. Som følge av at 2003 foreløpig har vært et veldig bra år i reindriften, tyder alt på at produksjonen vil fortsette å øke i reindriftsåret 2003/04 (pers. med Evertsen, 2003).

Kjøttinntekter i 2002

I følge totalregnskapet var det en vesentlig forbedring i resultatmålene fra 2000 til 2001, der forbedringen først og fremst skyldes økte statstilskudd, en positiv endring i reinflokken, økte kjøttinntekter og økte erstatninger for tap av rein (Økonomisk utvalg 2002). Utviklingen de siste par driftsårene (2001/02 og 2002/03) viser også at det har vært en økning i produksjonen, spesielt i Karasjok og Vest-Finnmark.

Tabell 2.8 gir en oversikt over samlet slaktekvantum, gjennomsnittspris og verdi for 2002, samt gjennomsnittspris og verdi for 2001. Fra 2001 til 2002 økte de totale kjøttinntektene med ca. 20 prosent fra 75,9 mill. kroner til 91,7 mill. kroner. Verdiøkningen i Øst-Finnmark, Nordland, Nord-Trøndelag og tamreinlagene fra 2001 til

2002 har i hovedsak sammenheng med at både prisene og kvantum levert til slakteri øker¹⁵. Den samlede kjøttproduksjonen i 2002 var på nesten 1 800 tonn.

Tabell 2.8 Kjøttinntekter i 2002 og 2001 (i 1 000 kr)

Reinbeiteområde	Tonn slakt i 2002				2002		2001	
	Slakteri	Privat ¹⁾	Annet ²⁾	Totalt	Kr/kg	Verdi 1 000 kr	Kr/kg	Verdi 1 000 kr
Polmak/Varanger	181	29	2	213	48,55	10 339	46,35	11 359
Karasjok	202	91	20	313	49,72	15 585	47,42	8 267
Øst-Finnmark	384	120	22	526	49,17	25 883	46,63	19 635
Vest-Finnmark	328	147	39	514	52,44	26 974	47,67	16 144
Troms	8	40	8	56	62,38	3 514	51,82	2 725
Nordland	75	34	1	110	53,05	5 830	52,82	6 604
Nord-Tr.lag	156	26	1	183	49,35	9 016	47,45	10 376
Sør-Tr./Hedmark	192	20	0	212	52,87	11 187	49,50	11 574
Tamreinlag	183	2	1	186	49,99	9 307	47,87	8 803
Totalt i 2002	1 327	338	73	1 787	51,21	91 711	-	-
Totalt i 2001	1 134	383	55	1 572	-	-	48,25	75 862

1) Beregnet privat forbruk og omsetning (20/50 dyr per driftsenhet/tamreinlag)

2) Melding om reindrift post 1.3.4 «Annet godkjent slakteuttak» – dvs. «inntil 10 rein per driftsenhet for lokal omsetning» og «slakterein til forsknings-, undervisnings- og bryllupsformål»

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (pers. med Opgård 2003)

Pris til reinerier avhenger av eksterne forhold som reinerier selv har lite kontroll over. Disse forholdene dreier seg om markedspris, eventuelle pristilskudd og fortjeneste/kostnadsnivå på omsetnings- og slakterileddene. I tillegg kommer prisvariasjoner som følge av ulik kvalitet og klassifisering. Variasjon i disse forholdene, både over år og mellom regioner i det enkelte år, bidrar til å forklare endringer og variasjon i pris (Økonomisk utvalg 2002). Som vi ser av tabellen ovenfor, var det en positiv prisutvikling fra 2001 til 2002 for alle reinbeiteområdene, der gjennomsnittlig nettoppris i 2002 var på 51,21 kr/kg. I 2003 har markedsforholdene for reinkjøtt igjen blitt mer problematiske.

Import og eksport av reinkjøtt

I tillegg til innenlandsk produksjon importeres det også noe reinkjøtt fra Sverige, Finland og Russland. Bakgrunnen for denne importen er at det de senere årene var en stadig minkende tilgang på innenlandsk produsert reinkjøtt. Innenfor den beskyttelse tollvernet gir er det i dag fri prisdannelse på reinkjøtt. I tillegg er det innført kvoter for hvor mye som kan innføres til redusert toll. Tollsatsene fastsettes av SLF med sikte på at importprisen inklusive toll på importvare, blir på nivå med pris tilrådd av Reindrifftsens Markedsutvalg (Landbruksdepartementet 2002a).

¹⁵ Dvs. at mindre av reinkjøttet slaktes privat.

I perioden 1. oktober 2002 til 30. juni 2003 var importkvoten med nedsatt toll på til sammen 550 tonn, fordelt på to auksjonsrunder¹⁶. Kvotetollen i denne perioden var satt til henholdsvis 8,5 kr/kg og 11,0 kr/kg for hele/halve skrotter og 204 kr/dyr og 264,0 kr/dyr for levende rein. Importkvoten og tollnedsettelsen gjelder bare for levende rein til slakt (tollnr. 01.06.0010) og hele/halve skrotter (tollnr. 02.08.9021).

På bakgrunn av den nåværende markedssituasjonen for reinsdyrkjøtt ble det 1. september 2003 besluttet at det ikke blir noen importkvote for levende rein til slakt og reinkjøtt til foredling ved auksjonen 18. september 2003. I følge SLF (2003b) tilsier prognoser og lagersituasjon at det ikke forventes å være behov for å supplere norsk produksjon med import av reinsdyrkjøtt i inneværende sesong.

Tabell 2.9 Import av reinkjøtt og levende rein til slakt i perioden 1998–2002 i henhold til Utenrikshandelsstatistikken 2003 ¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002
Mengde (tonn)	612	713	275	695	421
Verdi (1000 kr)	23 750	31 130	12 800	32 270	18 117

1) Gjelder varenummer 01.06.0010 (levende rein til slakt), 02.08.9021 (hele/halve skrotter), 02.08.9022 (andre kjøttstykker med bein) og 02.08.9029 (utbeinet).

Kilde: SSB (2003)

Tabell 2.9 gir oversikt over den norske importen av reinkjøtt og levende rein til slakt i perioden 1998–2002, ifølge SSBs utenrikshandelsstatistikk. Norge importerte i 2002 om lag 421 tonn reinkjøtt, og det tilsvarte 24 prosent av det totale forbruket av reinkjøtt i Norge.

Ser vi på eksporten av reinkjøtt fra Norge til andre land, har den vært lav det siste tiåret (eksporten av reinkjøtt lå i perioden 1998–2002 på mellom 3 og 34 tonn). Mesteparten av eksporten har de siste årene først og fremst gått til EU-land som Finland, Sverige og Danmark. Inn til EU-markedet var tollsatsen i 2002 for importert ferskt, kjølt eller frossent reinkjøtt fra Norge på 9,8 prosent, mens tollsatsen for røkt kjøtt var på 16,8 prosent (pers. med. Jørgensen 2002).

Innad i EU er handelen med reinkjøtt fri. Russland har en spesiell avtale med EU vedrørende eksport av reinkjøtt til reduserte tollsatser, men på grunn av munn- og klovsyken ble det i perioden 1995–2000 ikke importert noe kjøtt fra Russland inn til EU. Importert reinkjøtt til EU fra tredjeland må ha en grenseverdi for radioaktivitet på under 600 Bq/kg. Innad i EU har grenseverdien for cesiuminnholdet i reinkjøtt ikke vært samstemt, noe som innebærer at Sverige kan eksportere reinkjøtt til andre medlemsland, selv om de har en grenseverdi på 1 500 Bq/kg (Jordbruksdepartementet 2001).

Tabell 2.10 viser den totale tilførselen av reinkjøtt i Norge (ekskl. reineiernes hjemmeforbruk og privat salg) i perioden 1994 til 2002.

¹⁶ Statens Landbruksforvaltning (2003a og 2002).

Tabell 2.10 Total tilførsel av reinkjøtt til det norske markedet, 1994–2002 (i tonn)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Produksjon, slakteri	1 569	1 739	1 335	1 088	1 081	1 286	924	1 134	1 327
Import	484	-	558	652	612	713	275	695	421
Eksport	3	-	1	2	3	34	-	26	-
Total tilførsel	2 050	1 739	1 892	1 738	1 690	1 965	1 199	1 803	1 748

Kilde: Økonomisk utvalg (1980-2001) og SSB (2003)

Tabellen viser at den totale tilførselen av reinkjøtt stort sett har variert mellom 1 700 og 2 200 tonn i perioden 1994 til 2002.

2.6.4 Omsetning i landbruket

I landbruket har en hatt en streng regulering av markedet siden 1930-tallet. Omsetningsloven har regulert dette. Lovhjemmelen for markedsreguleringen er i *Lov til å fremja umsetnaden av jordbruksvarer* (Omsetningsloven) av 10. juli 1936 (Landbruksdepartementet 1936). En lov på dette området ble første gang vedtatt som en midlertidig lov av 6. juni 1930. Formålsparagrafen (§1) i loven lyder:

«Fyremålet med lova er gjennom samyrke å fremja umsetnaden av kjøtt av storfe, kalv, sau, reinsdyr og fjørfe, flesk, korn og oljefrø, mjølk, smør, ost, egg, pelsdyrskinn, reinsdyrskinn og hagebruks- og gartneriprodukt.»

Reinkjøtt og reinsdyrskinn er slik det fremgår, omfattet av Omsetningsloven. For øvrig er samvirket det sentrale elementet i denne loven, der produsentene skal gå sammen for å fremme omsetningen av varene sine. For å fremme dette formålet er det opprettet et Omsetningsråd bestående av 19 medlemmer med hjemmel i loven. På hver sektor har man markedsregulatorer som sitter på den nødvendige kunnskapen om markedet og som gjennomfører de ulike tiltakene.

Formålene med markedsreguleringen (Landbruksdepartementet 1999f) er å:

- Stabilisere prisene for produsentene og bidra til noenlunde ens priser over hele landet.
- Sikre avsetningsmuligheter for produsentene.
- Sikre forsyninger i alle forbruksområder til en noenlunde ens pris.
- Bidra til at produsentene oppnår priser mest mulig i samsvar med jordbruksavtalens forutsetninger, samtidig som prisen i markedet skal holdes på eller under avtalt nivå, som gjennomsnitt for året.

Markedsreguleringen finansieres i hovedsak med omsetningsavgift på det som leveres fra produsent. Størrelsen på omsetningsavgiften bestemmes av Landbruksdepartementet etter forslag fra Omsetningsrådet. Statens landbruksforvaltning, som er sekretariat for Omsetningsrådet, står for innkrevingen av avgiften. Markedsregulators rettigheter er basert på at de har prisansvar i forhold til det avtalte nivået i jordbruksavtalen og at de har ansvar for iverksetting av avsetningstiltak. Markeds-

regulator har på vegne av jordbruket en viss myndighet til å gjennomføre avsetningstiltak under markedsreguleringsystemet for å tilpasse tilbudet til etterspørselen med sikte på å ta ut målpris. Tilbudsoverskudd som presser prisene i innenlandsmarkedet ned under målpris, vil innebære en tapt inntektsmulighet for bonden.

På kjøttsektoren har en benyttet fire ulike tiltak innen markedsreguleringen basert på at en har et generelt ønske om å drive informasjon og konkrete behov for regulering på grunn av overskudd i enkelte sektorer (Omsetningsrådet 2003):

- Avsetningstiltak,
- produksjonsregulerende tiltak,
- faglige tiltak og
- opplysnings- og reklamevirksomhet.

Blant faglige tiltak finner vi støtte til kvalitets- og avlsarbeid gjennom ulike organisasjoner, støtte til Norsk Matanalyse, Matmerk og husdyrkontrollen, og drift av Fagsenteret for kjøtt. Totalt ble det i 2002 brukt om lag 54 mill. kroner på slike tiltak som i hovedsak retter seg mot industrien og produsentene.

Under posten opplysnings- og reklamevirksomhet finansierer Omsetningsrådet Opplysningskontoret for kjøtt. Dette kontoret driver forbrukerrettet, merkenøytral opplysnings- og informasjonsvirksomhet med et budsjett på 53,7 mill. kroner i 2002.

Reinkjøtt er som vi så også nevnt i Omsetningsloven, men det har aldri vært oppkrevd omsetningsavgift og gjennomført tiltak via Omsetningsrådet på dette området.

3 RUF, VSP-rein og SUF

3.1 Reindriftens Utviklingsfond (RUF)

3.1.1 Formål og forvaltning

Reindriftens Utviklingsfond (RUF) forvaltes gjennom *forskrift for Reindriftens Utviklingsfond* (Landbruksdepartementet 1999c). I følge RUFs formålsparagraf har fondet som målsetning å bidra til å utvikle en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift, herunder stimulere til oppbygging av stabile miljøer og strukturer i næringen som resulterer i utvikling av menneskelige ressurser, balansert bruk av naturgrunnlaget og full utnyttelse av produksjonspotensialet i reinflokkene.

RUF ledes av et styre på tre medlemmer og styret oppnevnes blant Reindrifststyrets medlemmer/varamedlemmer for fire år av gangen og for samme periode som Reindrifststyret. Lederen i Reindrifststyret er også leder i fondets styre, mens NRL oppnevner de to andre representantene i styret.

Søknader til fondet behandles av Reindriftssjefen som videre avgir innstilling til fondsstyret. Det er opp til Reindriftssjefen å vurdere om områdestyret/distriktsstyret bør høres før saken sendes til fondsstyret. Søknaden avgjøres av fondsstyret, men fondsstyret kan i enkelte søknader gi Reindriftssjefen myndighet til å avgjøre søknader. For å få støtte fra RUF er det et vilkår at tiltaket fremmer reindriften i distriktet og området. Der det er aktuelt må tiltaket vurderes i forhold til den effekt det har på beiteslitasje og miljøet for øvrig. Vedtak etter forskriften kan påklages til Landbruksdepartementet etter forvaltningslovens regler.

Det settes årlig av midler til RUF over Reindrifftsavtalen, og post 51 Reindrifftsens Utviklingsfond har tradisjonelt vært en av de største postene i avtalen. I følge forskriften kan økonomisk støtte fra RUF innvilges som **tilskudd eller lån** til:

- kjøp av livdyr,
- gjeterhytter og øvrige reindrifftsanlegg, herunder gjerder og slakteanlegg,
- støtte ved omfattende tap av rein i ulykker,
- innløsning av driftsenheter,
- utdanningsstipend,
- ekstra driftskostnader til reindrifftsstilbud i barnehager,
- refusjon av dokumenterte utgifter til deltakelse på kurs/etterutdanning og
- tidligpensjon.

Videre kan fondet gi økonomisk støtte til **andre tiltak** som er i samsvar med forskriftens formål, herunder:

- markedsfremmende tiltak,
- sikring av reindrifftsens beiterett,
- andre praktiske tiltak innenfor reindrifften, herunder transport av rein og konfliktforebyggende tiltak,
- gjennomføring av strukturtiltak i distrikter med behov for tiltak for reintallstilpasning og ressursutnyttelse,
- andre faglige tiltak til fremme for reindrifften, herunder veiledning, kursvirksomhet, beitegransking, planlegging og avltiltak,
- fagbrevordning i reindrifft,
- utvikling av binæringer og formål av generell kulturell betydning for reindriffts-samene og
- tilrettelegging av 1–2 dagers kompetansegivende kurs/etterutdanning.

Midler fra RUF er også avsatt til enkelte **øremerkede formål**. Dette vil bl.a. fremgå av Reindrifftsavtalen og av Regjeringens og Stortingets behandling av reindrifftsspørsmål. For avtaleåret 2003/04 har partene blitt enige om å gjøre følgende avsetninger fra RUF:

- 4,5 mill. kroner til forskning og veiledning for 2003,
- 2,0 mill. kroner til Samisk utviklingsfond for å støtte opp under kombinasjonsnæringer hvor reindrifft inngår som en komponent,
- 1,0 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak for 2003,
- 7,7 mill. kroner til Verdiskapingsprogrammet for reindrifft,
- inntil 10,0 mill. kroner til innløsning av driftsenheter og andre strukturtiltak i distrikter med behov for tiltak for tilpasning av antall driftsenheter og reintall,
- 1,0 mill. kroner til kvinnerettede tiltak,
- 0,7 mill. kroner til dekking av kostnadene ved omlegging av tilskuddssystemet,
- 1,5 mill. kroner til fagbrevordningen i reindrifften og
- 0,5 mill. kroner til industrialisering av radiobjeller.

3.1.2 Bruken av fondets midler

Vi vil i dette kapitlet se nærmere på de enkelte ordningene man kan få støtte til over RUF. I tabell 3.1 har vi satt opp en oversikt over de tilsagn som er gitt fra RUF i perioden 1998 til 2002. Postene er sortert på ulike typer ordninger og tabellen gir en god oversikt over hva RUF bruker midlene på. Av tabellen ser vi at de største postene de siste årene er pramming, gjeterhytter, forskning, plan/utredninger, utdanningsstipend, bierverv/etableringsstipend og innløsning av driftsenheter. Ser vi nærmere på hver enkelt ordning, varierer tilsagnene for en del av ordninger fra år til år. Dette skyldes trolig at behovet for tilskudd til ordningene varierer ut i fra blant annet årlige økologiske og økonomiske svingninger.

Tabell 3.1 Oversikt over tilsagn fra Reindriftens Utviklingsfond (i 1000 kr)

	1998	1999	2000	2001	2002
Adm. av Økonomisk utvalg	725	840	905	1 070	1 110
Adm. av fondet	527	585	490	520	570
Tiltak ved tap	15 406	320	47	50	-
Tapsforebyggende tiltak	-	-	1 057	6 448	1 000
Livdyrlån	437	1 027	585	181	153
Pramming/transport og flytting	539	1 782	1 713	4 565	2 903
Slakteanlegg	2 697	369	1 244	579	1 931
Gjerdeanlegg	600	122	184	448	298
Sperregjerder	4 150	156	734	2 156	537
Konflikter reindrift/jordbruk	727	860	1 128	189	618
Tiltak konvensjonsbeiter	353	837	708	1 245	835
Gjeterhytter	1 714	1 775	1 457	1 842	3 237
Forskning/forskningsformidling	-	-	5 734	5 248	5 000
Plan/utredninger	2 923	1 205	3 100	2 175	1 565
Refusjon av kursutgifter	-	-	-	-	500
Kvinnetiltak	-	900	1 000	1 000	1 000
Reinbeitekonvensjon	541	500	500	-	-
Lærlingeordning	-	-	-	-	914
Utdanningsstipend/duodji ¹⁾	3 723	3 304	2 540	2 930	2 932
Seminar for tillitsvalgte	-	520	300	-	-
Kulturformål	199	185	205	144	76
Barnehager	800	640	855	850	840
Bierverv (overføring til SUF)	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Verdiskapingsprogrammet	-	-	-	3 500	7 950
Interreg. Reinkjøtt samarbeid	-	-	-	-	105
Avviklingslønn	2 211	1 920	1 113	576	332
Markedsfremmende tiltak	-	750	750	706	230
Innløsning av driftsenheter	-	7 650	5 850	3 117	2 280
Ressursovervåking	5 643	7 818	5 587	-	-
Ekstraordinære tilskudd Sør-Trøndelag	-	-	1 700	-	-
Diverse	2 289	5 080	3 454	1 530	2 697
Tilsagn totalt	48 204	41 004	44 938	43 068	41 613

1) Det ble ikke benyttet noen midler til duodji over denne posten i 2002

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (pers. med. Christiansen, 2003)

I tabell 3.2 har vi sett på de ulike sakstypene fondsstyret har hatt til behandling i perioden 1999 til 2001. Vi ser av tabellen at antall saker som fondsstyret behandler har økt noe de siste årene. Dette skyldes først og fremst at RUF i 2001 fikk ansvaret for tildeling av forskningsmidler som avsettes over reindrifftsavtalen og en økning i posten for «annet»¹⁷. Tabellen viser at det er flest søknader angående forskning og gjeterhytter.

Tabell 3.2 Oversikt over saker fondsstyret har hatt til behandling (perioden 1999 til 2001)

	1999		2000		2001	
	Ant. saker	%	Ant. saker	%	Ant. saker	%
Tilskudd gjeterhytter	25	13	24	12	25	11,5
Tilskudd slakteanlegg	6	3	7 ¹⁾	3	4	2
Tilskudd gjerder	2	1	7	3	11	5
Tilskudd konfliktsforb. reindrift/jordbruk	9	5	7	3	2	0,5
Tilskudd føring	6	3	3	1	4	2
Flytting konvensjonsbeiter/Pramming	14	8	10	5	2	0,5
Tilskudd kulturformål	3	2	5	2	3	1,5
Tilskudd utredninger/utvalg	9	5	2	1	8	3,5
Erstatning for tap	11	6	1	-	6	2,5
Klager erstatning	25	13	1	-	2	0,5
Livdyrlån	8	4	5	2	3	1,5
Klager utdanningsstipend	6	3	5	2	8	3,5
Dekning saksomkostn. v/ juridisk bistand	1	-	6	3	2	0,5
Søknad om ekstraordinær støtte til drift	-	-	-	-	6	2,5
Innløsning av driftsenhet/klager	30	16	17	8	7	3
Forskningssaker	-	-	37	18	33	14,5
Annet	31	17	79	37	100	44
Totalt	186	100	216	100	227	100

1) Tre av disse 7 søknadene var oppgradering av slakteanlegg i henhold til nye veterinærbestemmelser

Kilde: Reindrifftsstyret (2002)

3.1.3 Fondets virkeområder

Som vi så i kapittel 3.1.1, gir RUF støtte til tiltak innenfor en rekke områder og det dreier seg blant annet om reindrifftsanlegg, strukturtiltak, forskning, utdanning, kurs, velferd, markeditiltak og verdiskaping. Vi vil i dette kapitlet gjøre en vurdering av delordningene som man kan få støtte til over RUF, der vi først går nærmere inn på de ordningene som konkret er beskrevet i forskriften. Disse tiltakene er nærmere beskrevet i kapittel 2–8 i forskrift for Reindrifftsens Utviklingsfond (Reindrifftsforvaltningen 1999c). Videre vil vi se nærmere på andre tiltak som er i samsvar med forskriftens formål og som det kan gis støtte til. Avtalepartene gjør årlig en del av-

¹⁷ Det skal bemerkes at går en tilbake til 1998 så var antall saker som ble behandlet av fondet oppe i 311. Det høye antall saker dette året skyldtes 174 saker om erstatning for tap.

setninger til øremerkede formål, og vi vil i dette kapitlet også se nærmere på noen av disse avsetningene.

Rente- og avdragsfritt lån til kjøp av livdyr (kap 2.)

Livdyrlån er en form for investeringsstøtte som har som formål å støtte driftsenhetsinnehaver(e) ved etablering av ny driftsenhet eller ved overdragelse av driftsenhet som ledd i en generasjonsveksling. Ordningen er individuell i forhold til at det er en vurdering av hver enkelt søknad, og det tas særlig hensyn til ressursituasjonen i det distriktet søkeren har sin reindrift.

For å få lån må søknaden foreligge innen tre år etter etablering/overdragelse, videre må driftsenheten/tamreinlaget ha minst 100 rein og oppbygging av driftsenheten må framgå av stadfestet distriktplan. Etter en oppbyggingsperiode på 5 år må driftsenheten/tamreinlaget videre eie minst 200 simler over 2 år.

Ved beregning av lån kan reineierne både få dekt kostnader tilknyttet kjøp av livdyr og kostnader ved transport av dyr, der det gis lån på inntil 60 prosent for kostnadene til livdyr og inntil 40 prosent av transportkostnadene. For å styrke kvinnenens posisjon i reindriften kan låneandelen ved kjøp av livdyr økes til 70 prosent for kvinnelige driftsenhetsinnehavere. Lånet som gis av Reindriftsforvaltningen nedskrives årlig med 10 prosent av opprinnelig lånebeløp. Hvis driftsenhetsinnehaveren avviker før det har gått 10 år, må han/hun betale det resterende beløpet tilbake til Reindriftsforvaltningen¹⁸. Reineiere som ønsker mer lån enn det som er gitt over RUF må søke SND eller andre låneinstitusjoner om støtte. SND baserer sin saksbehandling på dokumentasjon og reindriftsfaglige vurderinger fra Reindriftsforvaltningen (lokalkontorene).

Antall søknader om å få innvilget rente- og avdragsfritt lån til kjøp av livdyr har de senere årene gått ned fra 8 søknader i 1999 til 3 søknader i 2001. Reduksjonen i antall søknader har medført at bevilgningene til denne ordningen også har blitt redusert fra ca. 1,0 mill. kroner i 1999 til ca. 0,15 mill. kroner i 2002.

Tilskudd til gjeterhytter og andre reindriftsanlegg (kap 3.)

Som en del av retten til å utøve reindrift har næringen adgang til å sette opp nødvendige reindriftsanlegg, og reineiere kan få tilskudd til å sette opp slike anlegg. Tilskuddet kan innvilges for bygging av gjeterhytter og nyinvesteringer, utvidelser eller større ombygginger av reindriftsanlegg, som gjerde- og slakteanlegg. Tilskuddet kan tildeles driftsenheter, driftsgrupper, reinbeitedistrikt eller tamreinlag. Tilskudd for å dekke kostnader ved vedlikehold av slakteanlegg, mobilt gjerdemateriell og midletidige gjerder er derimot ikke tilskuddsberettiget under denne ordningen, men det er over VSP-rein mulig å få støtte til istandsetting av eksisterende feltanlegg for godkjenning på visse betingelser.

Bevilgningene til denne type investeringstilskudd har de siste årene vært økende, og det er spesielt tilskudd til gjeterhytter som har økt, blant annet som følge av et

¹⁸ Foreløpig er det ingen reineiere som har avvirket før det har gått 10 år.

økende antall søknader. Økte midler til slakteanlegg kan for eksempel skyldes den økte interessen for lokal slakting de siste årene.

Tabell 3.3 gir en oversikt over antall hytte- og gjerdetillatelser gitt av RUF i perioden 1998/99 til 2001/02, fordelt på områder. Som vi ser av tabellen varierer antall søknader en del fra år til år. Ser vi på den geografiske fordelingen er flest hyttetillatelser gitt i Finnmark, mens gjerdetillatelser i denne perioden først og fremst er gitt i Nordland og Troms. Vi har ingen oversikt over hvor mange tilsagn reinieiere har fått for å sette opp feltslakteanlegg, men i 2001 var det 4 søknader angående oppbygging av slakteanlegg (se tabell 3.2).

Tabell 3.3 Tilsagn over RUF til hytte- og gjerdetillatelser i perioden 1998/99–2001/02

Reinbeiteområde	Antall hyttetillatelser				Antall gjerdetillatelser			
	98/99	99/00	00/01	01/02	98/99	99/00	00/01	01/02
Polmak/Varanger	0	0	2	1	0	0	0	1
Karasjok	4	14	18	5	0	1	1	1
Øst-Finnmark	4	14	20	6	0	1	1	2
Vest-Finnmark	15	14	19	9	2	2	0	1
Troms	0	1	3	4	5	0	1	0
Nordland	0	2	2	3	1	0	1	3
Nord-Tr.lag	0	1	1	2	2	0	0	0
Sør-Tr./Hedmark	1	1	1	1	0	0	0	0
Totalt i samisk reindrift ¹⁾	20	33	46	25	10	3	3	6

1) Tamreinlagene har i denne perioden ikke søkt om støtte til å oppsett av gjeterhytter og gjerder

Kilde: Økonomisk utvalg (2002)

Omfattende tap av rein ved ulykker (kap 4.)

Det kan søkes om erstatning ved omfattende tap av rein ved ulykker slik som drukning, snøskred, raping og akutt sykdomsutbrudd, men det gjelder ikke tap som er forårsaket av låste beiter, nedslitte beiter, lavt slakteuttak eller rovvilt. Vilkårene for å få slik støtte er strenge og går på at tapet skyldes ren ulykke, at det ikke er erstattet over andre ordninger, at tapet utgjør minst 10 prosent av flokken og at driftsenheten har under 600 rein ved slutten av driftsåret. Støtten ved tap av rein har de siste årene vært relativt lav og det ble i 2002 ikke utbetalt noe støtte under denne ordningen.

I tillegg til ordningen med erstatning ved omfattende tap av rein ved ulykker, blir det årlig bevilget 1,0 mill. kroner til å drifte to beredskapsutvalg, ett i Finnmark og ett i Troms. Beredskapsutvalgene består av bl.a. en distriktsveterinær, lederen i Reindriftsforvaltningens lokalkontor og en reinieier. Utvalgene har som ansvar å befare beiter, vurdere behovet for transport av rein ved dårlige beiteforhold etc. I tillegg til å finansiere disse beredskapsutvalgene ble det i 2001 gitt en ekstraordinær bevilgning til tap i Troms, Nordland, Sør-Trøndelag og Hedmark på 5,4 mill. kroner.

Fra driftsåret 1999/00 ble det åpnet for at man over distriktstilskuddet kunne bygge opp krisefond for å sette reindistriktene i stand til å møte krisesituasjoner

under ekstreme beiteforhold. I følge § 5 i forskrift om tilskudd til reinbeitedistrikter og tamreinlag, kan reinbeitedistrikter/tamreinlag avsette inntil 25 prosent av distriktstilskuddet i reindriftingsfondet for kriseberedskap¹⁹. Fondet forvaltes av områdestyret, mens distriktet selv avgjør hvordan tildelte midler skal brukes.

Avsetning til krisefondet er en frivillig ordning som mange distrikter har benyttet seg av, og i Vest-Finnmark har i alt 20 av 27 distrikter satt av midler til dette fondet (pers. med. Evertsen 2003). Som følge av at det ikke finnes noen klare retningslinjer for når midlene i fondet skal utløses, har det frem til nå vært ulik praksis for når fondet har blitt benyttet.

Innløsning av driftsenheten (kap 5.)

I reinbeitedistrikter som har store problemer med tilpasningen og utnyttelsen av ressursene kan driftsenhetsinnehavere få tilskudd ved innløsning av driftsenheten. I reindriftingsavtalen for 2003/04 ble det avsatt inntil 10,0 mill. kroner til innløsning av driftsenheter og andre strukturtiltak i distrikter med behov for tilpasning av antall driftsenheter og reintall.

Det eneste økonomiske virkemidlet man i dag har for å redusere reintallet er muligheten til å innløse driftsenheter. Innløsningsordningen ble opprettet i forbindelse med Reindriftingsavtalen 1998/99. Bakgrunnen for opprettelsen av denne ordningen var at reintallet i mange driftsenheter i enkelte områder var lavt, noe som gjorde det vanskelig å oppnå et akseptabelt vederlag for arbeid og egenkapital per driftsenhet. For å få en økonomisk bærekraftig næring er det derfor hensiktsmessig at antall driftsenheter i noen områder reduseres. Driftsenheter i reinbeitedistrikter som har problemer med tilpasning og utnyttelse av ressursene kan derfor bli innløst mot tilskudd etter denne ordningen. Driftsenhetsinnehavere som får innvilget å innløse driftsenheten fraskriver seg retten til å overdra eller å få overdratt driftsenhet, men får lov til å ha sytingsrein i eget merke i en annen driftsenhet. Det utbetales et engangsbeløp på kr 450 000 til driftsenhetsinnehaveren ved innløsning av driftsenheten.

Tabell 3.4 gir en oversikt over antall innløste driftsenheter i perioden 1999/00 til 2001/02. For innløsningsordningen har antall søknader gått nedover, fra 32 søknader i 1999/00 til bare seks i 2001/02²⁰. Tabellen viser at det til sammen er 27 driftsenheter som er innløst siden ordningen trådte i kraft.

¹⁹ I følge Lov om reindrift § 32, skal det særskilt for hvert reinbeiteområde opprettes et reindriftingsfond felles for området eller for flere reinbeitedistrikter i fellesskap eller for enkelt reinbeitedistrikt. Reindriftingsfondets midler skal brukes til fremme av reindriftnæringen i reinbeiteområdene (Landbruksdepartementet 1978).

²⁰ De seks driftsenhetene som fikk tilsagn om innløsning i driftsåret 2001/02 har alle slaktet ned og avviklet driften (per 31. desember 2002).

Tabell 3.4 Driftsenheter med søknad om innløsning

Reinbeite- område	Antall søknader ¹⁾				Antall innvilgede ¹⁾				Antall innløste ¹⁾			
	99/00	00/01	01/02	Totalt	99/00	00/01	01/02	Totalt	99/00	00/01	01/02	Totalt
Polmak/ Varanger	2	1	1	4	2	0	1	3	2	0	1	3
Karasjok	12	4	2	18	7	2	1	10	7	0	1	8
Øst- Finnmark	14	5	3	22	9	2	2	13	9	0	2	11
Vest- Finnmark	16	11	3	30	12	8	2	22	7	4	2	13
Øvrige områder	2	2	3	7	1	0	2	3	1	0	2	3
Totalt	32	18	9	59	22	10	6	38	17	4	6	27

1) Tidsangivelser i tabellen refererer til driftsår søknadene er behandlet

Kilde: Økonomisk utvalg (2002)

Utdanningsstipend (kap 6.)

Utdanningsstipend kan innvilges til innehaver(e) av driftsenhet, ektefelle og deres barn som er under 45 år, der midlene først og fremst går til alle skoleelever/studenten som har minst 20 reinsdyr i eget merke. Utdanningen skal være ut over grunnskolen, og den skal være hovedbeskjeftigelse og eksamensrettet. Det gis derimot ikke tilskudd til utdanning i kombinasjon med annet yrke enn reindrift, til etterutdanning eller til studier/kurs hvor det gis offentlig støtte i form av dagpenger eller lignende. Det kan innvilges stipend for inntil fire års utdanning i videregående skole og for inntil seks års grunntdanning ut over videregående skole (høyere utdanning). Det gis ikke stipend til nettbasert utdanning. I følge tabell 3.1 ble det i 2002 utbetalt 2,9 mill. kroner til utdanningsstipend.

Særlig reindriftstilbud i barnehager (kap 7.)

Denne tilskuddsordningen har sin bakgrunn i at det ved arbeidstopper i næringen, som for eksempel ved samling, flytting og slaktning av rein, ofte var nødvendig at hele familien deltok i driften og man kunne da få dekt barnehagekostnadene i forbindelse med slike arbeidstopper (Landbruksdepartementet 1992).

Nå kan tilskudd til gjennomføring av særlige reindriftstilbud i barnehage innvilges til barnehager som er godkjent etter barnehageloven²¹, og reindriftstilbudets pedagogiske innhold skal videre være i samsvar med bestemmelsene i barnehageloven. Tilskuddet utgjør kr 45 000 per år for barnehager med barn fra 1 til 3 driftsenheter, kr 65 000 for barnehager med barn fra 4 til 5 driftsenheter og kr 100 000 for barnehager med barn fra 6 eller flere driftsenheter. Utbetalingene til barnehagedrift har de siste seks årene holdt seg relativt stabil, og i 2002 ble det utbetalt kr 840 000 over RUF til denne ordningen.

²¹ jf. Lov om barnhager av 5. mai 1995 nr. 19 (Barne- og familiedepartementet 1995).

Refusjon av kursavgift (kap 8.)

Den siste ordningen som er særskilt omtalt i RUFs forskrift er refusjon av kursavgift. Hensikt med ordningen er å stimulere reineiere til å ta kurs/etterutdanning, med den hensikt å øke kompetansen i næringen. Reineieren må ha eget reinmerke og kurset/etterutdanningen må ha som målsetting å opparbeide og/eller videreutvikle reinerens kompetanse til utøvelse av reindrift. Utgifter til kurs/ etterutdanning kan refunderes med 50 prosent av dokumenterte utgifter, begrenset oppad til kr 6 000 per år. Refusjon av kursavgift ble først innført i 2002, og det ble i dette året utbetalt kr 500 000 til denne ordningen.

Tidligpensjon i reindriften

For å lette generasjonsoverganger i reindriften kan driftsenhetsinnehavere over RUF få støtte til tidligpensjon. Denne ordningen er nærmere beskrevet i kapittel 4.1.4.

Markedsfremmende tiltak

Markeds- og kvalitetsutvalget i regi av Reindrifftsforvaltningen bestående av representanter fra NRL, Opplysningskontoret for kjøtt og bransjen ble i sin tid finansiert av midler over Reindrifftsavtalen og senere som øremerkede midler over RUF.

Fra og med reindrifftsavtalen 2001/02 har markedsfremmende tiltak inngått i verdiskapingsprogrammet for rein. Over VSP-rein kan det blant annet gis tilskudd til markedsføring og oppbygging av markedskanaler, der støtten har blitt gitt til enkeltprosjekter. Siden verdiskapingsprogrammets oppstart har det blitt benyttet kr 277 000 til Markeds- og kvalitetsutvalget for reinkjøtt v/ NRL over VSP-rein.

Dersom tiltaket ikke faller inn under retningslinjene for VSP-rein, kan man søke om midler til markedsfremmende tiltak fra RUFs ordinære midler. RUF har ingen retningslinjer for hva slags markedsfremmende tiltak man kan søke om støtte til. Over RUF ble det i 2001 bevilget midler til Reindriffts Markedsutvalget for å gjøre en profilanalyse av kjøtt samt en bevilgning til Norsk kjøtt for å markedsregulere reinkjøttet. Totalt var disse to bevilgningene på til sammen kr 706 000. I 2002 ble det bare gjort en bevilgning til interregionalt reinkjøtt samarbeid (interregprosjekt i samarbeid med Svenske Samernas Riksforbund i Sverige og Reinbeitelagsforeningen i Finland), der avsetningen var på kr 230 000²².

Det har de siste årene vært satset lite på markedsføring i reindriftsnæringen og i påvente av en permanent ordning for markedsføring av reinkjøtt, har man over RUF for 2003 avsatt kr 500 000 til konkrete markedsføringstiltak i regi av bl.a. NRL og Opplysningskontoret for kjøtt.

Praktiske tiltak i reindriften

Over RUF kan man få tilskudd til praktiske tiltak i reindriften, herunder transport av rein og konfliktforebyggende tiltak.

Reindriffts Utviklingsfond har siden 1. januar 1999 hatt ansvar for bevilgningene til *transport av rein*. I 2002 ble det benyttet ca. kr 400 000 til transport av

²² Dette prosjektet er per d.d. ikke satt i gang.

rein og 2,5 mill. kroner til pramming. Midlene til pramming benyttes først og fremst i Vest-Finnmark. Sjøforsvaret hadde før ansvaret for pramming, men landgangsfartøyene er nå kjøpt opp av Seaworks og staten har inngått en avtale med Seaworks for å sikre at landgangsfartøyene også i fremtiden skal benyttes til pramming. Det benyttes i dag midler over RUF til pramming og Reindriftsforvaltningen har det forvaltningmessige og administrative ansvaret for ordningen (pers. med Evertsen 2003).

Tilskudd til konfliktforebyggende tiltak er fastsatt i *forskrift om tilskudd til konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og jordbruk* (Landbruksdepartementet 1996). Over denne ordningen kan det, der partene er enige om det, gis tilskudd til bygging av gjerder som verner innmarksareal, kulturbeite og plantefelt mot reinbeiting. Under spesielle forhold kan det videre gis tilskudd til andre tiltak som virker konfliktdepende i forholdet mellom reindrift og jordbruk. Søknad om tilskudd til konfliktforebyggende tiltak sendes til både kommunen og den lokale reindriftsforvaltning, som hver for seg kommer med sine uttalelser til SND. SND har ansvaret for å avgjøre søknader om tilskudd og fastsetter deretter kostnadsfordelingen mellom LUF og RUF²³. I spesielle tilfeller kan SND foreta delutbetalinger av tilskuddet med inntil 80 prosent av innvilget beløp når minst en tilsvarende del av tiltaket er gjennomført. Ordningen med konfliktforebyggende tiltak er et sentralt virkemiddel for å løse næringskonflikter mellom jordbruk og reindrift, og utbetalingene har i perioden 1998 til 2002 vært på mellom 0,2 og 1,1 mill. kroner. I reindriftsavtalen 2003/04 ble det satt av 1,0 mill. kroner i øremerkede midler til konfliktforebyggende tiltak (Landbruksdepartementet 2003a).

Formål av kulturell betydning for reindriftssamer

Over RUF kan man søke om støtte til formål av generell kulturell betydning for reindriftssamene. De siste årene har RUF gitt støtte til kulturelle tiltak som kulturinnslag på NRL's landsmøte, jubileum i barnehage for barn fra reindriftsfamilier, kompetanseheving i sørsamisk språk og registrering av kulturminner. Det er over denne posten også benyttet midler til finansiering av filmer, bøker, fotografer som dokumenterer/beskriver reindrift og reindriftskulturen. Ser vi på overføringene er det årlig brukt mellom kr 76 000 og kr 205 000 fra denne posten de siste fem årene (1998–2002).

Forskning og veiledning

Over RUF avsettes det årlig øremerkede midler til forskning og veiledning i reindriften. I årets reindriftsavtale ble det avsatt 4,5 mill. kroner til forskning og veiledning²⁴. Styret for RUF har det overordnede ansvaret for denne ordningen, men i forkant av fondsstyrets behandling av prosjekter kvalitetsvurderer Norges forskningsråd søknadene.

Styret for RUF utarbeidet i 2001 en ny strategisk plan for forskning og formidling i reindriften for perioden 2002–2005. Den strategiske planen gir føringer for hvordan RUF ønsker å fordele de øremerkede midlene som årlig bevilges til forskning og vei-

²³ Normalt er kostnadsfordelingen 50/50 mellom RUF og LUF.

²⁴ Dette er 1,0 mill. kroner lavere enn i 2002.

ledning. RUF ønsker i perioden å satse på målrettet forskning som er næringsrettet og etterspurt av næringen selv og forvaltningen. Styret for RUF har satt opp følgende fem satsingsområder som skal prioriteres (Reindrifftsforvaltningen 2003c):

- Forbedre reindriftens vern mot arealinngrep.
- Optimalisere drift og produksjon.
- Øke verdiskapingen i reindriften.
- Forenkle og tilpasse statlig styring bl.a. i forhold til den tradisjonelle interne siddaordningen, samt styrke organisasjonsutviklingen internt i næringen.
- Øke likestillingen i reindriften.

RUFs fondsstyre ønsker å styrke disse satsingsområdene ved blant annet å gi støtte til FoU-prosjekter, formidlingsprosjekter, utstyr, hovedfagsstudenter og stipender.

Kvinnerettede tiltak

Fra RUF er det siden reindrifftsavtalen 2001 årlig satt av 1,0 mill. kroner til kvinnerettede tiltak. Formålet med denne avsetningen er å sikre og øke kvinners deltakelse i reindriften og i reindrifftsrelaterte yrker, samt å bidra til å synliggjøre kvinners rolle i forhold til kultur og verdiskaping i reindriften. Midlene skal benyttes til tiltak som har en utfyllende effekt i forhold til verdiskapingsprogrammet og verdiskapings-satsningen innenfor RUF og Samisk utviklingsfond (SUF), der midlene først og fremst skal brukes til å:

- Sikre og øke kvinners deltagelse i reindriften og reindrifftsrelaterte aktiviteter.
- Sikre yrkesmessig likeverd mellom menn og kvinner i reindriffts-næringen.
- Sikre at kvinner bidrar til å styrke og videreutvikle det samiske kulturinnholdet og vedlikeholde kunnskapsoverføringen i reindriffts-næringen.
- Bidra til å synliggjøre kvinners verdiskaping i reindriffts-næringen.

(Reindrifftsforvaltningen 2003e)

En stor del av de kvinnerettede midler har per d.d. gått til tradisjonell opplæring. I følge Reindrifftsforvaltningen benyttes den årlige avsetningen til kvinnerettede tiltak fullt ut (Reindrifftsforvaltningen 2003e).

Radiobjeller

Det er over RUF avsatt 0,5 mill. kroner i øremerkede midler for å støtte opp om industrialiseringen av radiobjeller. Radiobjellene har til hensikt å være en rovvilt- og helsealarm for rein på beite. Radiobjellene kan også bidra til å redusere tapene på beite, bedre produksjonen og med det øke lønnsomheten til reieierne.

Fagbrevordning i reindriften

Fagbrevordningen i reindriften administreres av Opplæringskontoret i Reindrift²⁵, og formålet med ordningen er å utdanne ungdom til dyktige fagarbeidere i reindrift, samt å videreutdanne reindriftsutøvere med sikte på å ta fagbrev etter fagopplæringsloven. Opplæringskontoret i Reindrift ble etablert i 2002 og ble opprettet for å koordinere og effektivisere de tilsluttede reindriftsutøveres opplæring av lærlinger i reindrift. Opplæringskontoret har som målsetning å arbeide aktivt for å rekruttere lærlinger i reindriften og motivere reindriftsutøvere til å ta imot lærlinger. Kontoret skal ellers medvirke til å øke fagets kompetanse, samt at tilsluttede reindriftsutøvere får gjennomført faglig etterutdanning. De som kan ta fagbrev i reindrift er de som har fullført et utdanningsløp i videregående skole med reindrift som fag, samt de som har fått sin realkompetanse vurdert og godkjent, og fått en tilpasset opplæring som kan føre fram til avleggelse av fagbrev i reindrift (Opplæringskontoret i reindrift, 2003).

Opplæringskontorets drift finansieres av midler avsatt over Reindriftsavtalen, offentlig myndighet og andre inntekter. Alle tilskudd tilfaller opplæringskontoret, som fordeler tilskudd til reindriftsutøvere som har lærlinger. Størrelsen på utbetalingen til reindriftsutøvere med lærlinger, fastsettes i en samarbeidsavtale med opplæringskontoret. I reindriftsavtalen 2003/04 ble det bevilget 1,5 mill. kroner til fagbrevordningen, hvorav kr 310 000 er avsatt til drift av opplæringskontoret. Bevilgningen gir mulighet for å utdanne fem nye lærlinger i 2003/04.

3.2 Verdiskapingsprogrammet for reindrift (VSP-rein)

Verdiskapingsprogrammet for reindrift tar utgangspunkt i handlingsstrategiene i verdiskapingsprogrammet for mat²⁶, men VSP-rein begrenses ikke til å omfatte bare matprodukter, men inkluderer også andre produkter som tar utgangspunkt i samisk kultur og tradisjon.

Verdiskapingsprogrammet har som formål å øke verdiskapingen i reindriftnæringen slik at det kommer reineieren til gode. Ved å utløse kreativitet og entreprenørskap skal reindriftnæringen styrkes, der utfordringen ligger i å bruke næringens kultur, særpreg og tradisjon i næringsmessig sammenheng (Økonomisk utvalg 2001). Et overordnet utgangspunkt for verdiskapingsprogrammet er fokuset på reindrift som en *næring*, samt at produksjon og markedsføring i denne næringen skal hvile på de kulturelle og sedvanerettslige realiteter som reindriften bygger på.

3.2.1 Administrering av programmet

Verdiskapingsprogrammet ble opprettet i forbindelse med reindriftsavtalen 2001/02, og ble formelt etablert 1. juli 2001. VSP-rein finansieres over RUF, og

²⁵ Opplæringskontoret i reindrift er plassert i Varangerbotn og har en ansatt i 50 prosent stilling.

²⁶ VSP-mat har som formål å bidra til høyere verdiskaping gjennom å stimulerer til økt utnyttelse av markedsmuligheter både innenfor primærproduksjon og foredling.

det ble i reindriftsåret 2003/04 avsatt 7,7 mill. kroner til programmet²⁷ (inkl. utgifter til administrasjon) (Landbruksdepartementet 2003a). VSP-rein er dermed en del av RUF, men det er SND og ikke RUFs fondsstyre som har det forvaltningsmessige ansvaret for programmet.

De overordnede intensjonene med VSP-rein ble trukket opp av Landbruksdepartementet i St.prp. nr. 70 (2000/01), og Landbruksdepartementet har ansvaret for VSP-rein som en del av reindriftpolitikken. For å gjennomføre programmet er det opprettet en styringsgruppe, mens forvaltningen av programmet er lagt til SND.

Styringsgruppen har ansvaret for de overordnede prioriteringer i verdiskapingsprogrammet og skal sikre at programmet utvikles i henhold til intensjonene. Videre har styringsgruppen ansvar for at retningslinjene utvikles i samsvar med den øvrige reindriftsforvaltning og i overensstemmelse med samiske interesser. Det er således styringsgruppen som legger føringer for SNDs arbeid. I forhold til SND har styringsgruppen en rådgivende funksjon, som på sin side fatter alle enkeltvedtak over programmet. Styringsgruppen skal også uttale seg i enkeltsaker hvor innstilt beløp overstiger 1,0 mill. kroner, samt i prinsipielle saker (pers. med. Oskal 2003).

SND i Troms har det administrative ansvaret for VSP-rein. SNDs oppgaver består først og fremst i å være sekretariat for verdiskapingsprogrammet, med ansvar for saksbehandlingen og beslutninger angående prosjekter. Saksbehandlingen og vurderingskriteriene for å gi støtte er fastlagt av styringsgruppen.

I tillegg til styringsgruppen finnes det en klagenemnd, der søkere kan klage på SNDs beslutning. Klagenemnden består av tre personer fra SNDs hovedstyre, samt to personer fra reindriften foreslått av NRL. SND lager innstillinger i klagesakene, hvorpå nemnden avgjør hvorvidt klagen tas til følge eller ikke (pers. med. Oskal 2003).

3.2.2 Målsetting

VSP-rein har som overordnet målsetting å øke verdiskapingen i reindriftnæringen slik at det kommer reieneier til gode. I tillegg har programmet en del sentrale delmål (Økonomisk utvalg 2002):

- Å bidra til at reieneier gis muligheter til å øke sin inntjening gjennom å ta *ansvaret for en større del av verdiskapingen selv*.
- Å sikre at *tradisjonell kunnskap* som gir produktene en høyere verdi i markedet kommer til anvendelse.
- Å revitalisere *tradisjonelle bearbeidingsformer* av bl.a. matprodukter og presentere disse for markedet.
- Å legge til rette for at større volum av reinprodukter av *høy kvalitet* når markedet med høy betalingsvillighet.

Den spesialisering som har skjedd i reindriften, i likhet med landbruket, har resultert i at primærprodusenten har fått ansvaret for en mindre del av verdiskapings-

²⁷ For reindriftsåret 2002/03 ble det avsatt 7,7 mill. kroner til VSP-rein, og i 2001/02 7,0 mill. kroner.

prosessene fram til sluttproduktet. Reineierens ansvar har etter hvert begrenset seg til å produsere slaktedyrr, og slaktedyrene har så blitt levert levende til sentrale slakterier. Dette har resultert i at mye av den tradisjonelle kunnskapen om bearbeidning av kjøtt og utnytting av biprodukter er svekket. Et mål for verdiskapingsprogrammet er å gi reineieren mulighet til å styrke sin økonomi ved selv å ta ansvaret for en større del av verdiskapingen fram til sluttproduktet.

Det er også viktig å sikre at tradisjonell kunnskap som gir produktene en høyere verdi i markedet kommer til anvendelse. Tidligere var for eksempel slakting i felt vanlig, men dette er redusert på grunn av offentlige krav til hygiene og avfallshåndtering. En viktig oppgave i programmet er derfor å gå gjennom regelverket for å finne løsninger som er forsvarlige i forhold til hygiene og avfallshåndtering, og som gir mulighet til slakting i felt- eller mobile anlegg (slaktebuss), uten for høye kostnader.

Samisk kultur og tradisjon er et sterkt profilelement, og reindriften har store muligheter til å bruke dette for å gi produktene en høyere verdi i markedet. Det blir derfor en utfordring i å revitalisere tradisjonelle bearbeidingsformer av matprodukter og presentere disse for markedet, samt å legge til rette for at større volum av reinprodukter av høy kvalitet når markeder med høy betalingsvillighet.

3.2.3 Satsingsområder

Verdiskapingsprogrammet for reindrift legger opp til å finansiere prosjekter og tiltak innenfor følgende fem satsingsområder (SND Troms 2001):

- Nyskaping og bedriftsutvikling,
- kompetanse,
- nettverk og mobilisering,
- markedskanaler og
- andre tiltak som underbrygger programmets formål²⁸.

Tilskudd til *nyskaping og bedriftsutvikling* kan gis til primærprodusenter (reineiere) eller primærprodusenter i et organisatorisk samarbeid med andre bedrifter. Målsetningen med støtteordningen er å bidra til å øke reineiernes inntjening ved å gi dem mulighet til å stå for en større del av verdiskapingen selv. Tilskudd kan gis til produktutvikling (inkl. utvikling av emballasje), konsulentbistand, kompetanse-utvikling, test-salg og markedsføring. Det kan også gis tilskudd til fysiske investeringer i mindre anlegg (bygninger og maskiner mv.), men dette forutsetter da at det foreligger et nyskapingselement i prosjektene. På bestemte betingelser kan eget arbeid inngå i kostnadsgrunnlaget. Det kan gis støtte både til utviklingsfasen (forprosjekter) og hovedprosjekter. De maksimale støttesatsene for både fysiske og myke investeringer er 80 prosent av godkjent kostnadsoverslag, der tilskuddssatsene tilpasses i forhold til den enkelte søknad.

²⁸ Herunder kommer arbeid med å fjerne flaskehalser for verdiskaping i det institusjonelle rammeverket for reindriftsnæringen.

Bearbeiding av matvarer, markedsføring og salg til et moderne marked stiller store krav til kunnskap på ulike felt. *Kompetanseheving* er derfor et sentralt felt som har høy prioritet i verdiskapingsprogrammet. For å øke kompetansen hos reineiere som driver eller planlegger å etablere virksomheter, kan verdiskapingsprogrammet støtte relevante tiltak. Dette vil være aktuelt innenfor temaer som offentlig regelverk, driftsledelse, produktutvikling, forretningsutvikling, prosjektstyring og marked.

En reindrift der det er mange små aktører som produserer ulike spesialiteter, gir utfordringer i form av markedsføring, logistikk og distribusjon. *Mobilisering av nettverk* mellom aktørene er derfor en sentral oppgave. Innenfor verdiskapingsprogrammet kan det gis støtte til sammenslutninger av reineiere som skal samarbeide om kompetanseheving, utvikling, markedsføring og distribusjon av reinprodukter. Ordningen er ment å fungere som en starthjelp i en tidlig fase, og det forutsettes at formålet med nettverket er konkret og rettet mot utvikling av næringen. Det kan for eksempel gis tilskudd for å dekke lønn til prosjektledere, reiseutgifter og andre driftsutgifter, konsulentbistand og markedsundersøkelser. Det kan gis inntil 80 prosent tilskudd til tiltak innenfor nettverk og mobilisering.

Over VSP-rein kan det også gis støtte til andre aktørers arbeid med effektive *markedskanaler* mellom markedet for reinprodukter (representert ved matvarebutikker, storhusholdninger, restaurantmarkedet mv.) og småskala produsenter. Matvarene må være rettet mot markeder med høy betalingsvillighet, og det må sannsynliggjøres at prosjektene vil bidra til en økt verdiskaping for reineier. Det kan bl.a. gis tilskudd til prosjektutvikling, konsulentbistand og markedsundersøkelser, der det kan gis opptil 50 prosent tilskudd av godkjent kostnadsoverslag.

Midler over VSP-rein kan også anvendes til andre tiltak som underbygger formålet med programmet. Dette kan for eksempel gå på å iverksette overgripende felles tiltak, å belyse visse forhold i verdikjeden, markedsrettet arbeid mv. Mange bedrifter og personer opplever hindringer og problemer i arbeidet med å etablere nye virksomheter. Det vil derfor over programmet bli gjennomført et eget prosjekt for *kartlegging av flaskehalsen for verdiskaping*, knyttet til utformingen og praktiseringen av offentlige regelverk i forhold til reinslaktning og foredling, der målet er å bidra til løsninger på problemene (SND Troms 2001)²⁹.

3.2.4 Oversikt over prosjekter og forbruk av midler

I VSP-rein var det ved utgangen av april i 2003 foreløpig behandlet 55 prosjektsøknader, hvorav 36 prosjekter ble innvilget og 19 fikk avslag. Til sammen har disse prosjektene fått en finansiering på 8,6 mill. kroner³⁰. Tabell 3.5 viser en oversikt en geografisk fordeling av prosjekter som har fått tilsagn per 26. februar 2003, fordelt på ulike typer prosjekt og områder.

Tabell 3.5 Tilsagn av innvilgede prosjekter i VSP-rein per 26.02.03 (i 1000 kr)

²⁹ Det er bl.a. opprettet en arbeidsgruppe som har utarbeidet et notat til styringsgruppen for VSP-rein angående regelverk og flaskehalsen for verdiskaping i reindriften.

³⁰ Foreliggende søknader per 26. februar 2003 utgjorde et omsøkt beløp på 5,1 mill. kroner.

Tiltak/ Område	For- prosjekt	Hoved- prosjekt	Utviklings- prosjekt	Ferdigstilling feltanlegg	Sum ant. prosjekter	Sum beløp
Polmak/Varanger	2	2	1		5	1 536
Karasjok	3		1	1	5	654
Kautokeino	6	3	3	1	13	1 869
Troms	1	1			2	485
Nordland	2	1	1		4	1 778
Nord-Trøndelag		1			1	143
Sør-Trøndelag/ Hedmark		1			1	152
Tamreinlagene						
Overgripende/ flere fylker			5		5	1 984
Sum ant. prosjekter	14	9	11	2	36	-
Sum beløp	1 517	4 093	2 699	292	-	8 601

Kilde: SND Troms (2003b)

Som vi ser av tabellen, er flesteparten av prosjektene forprosjekter (14 stk), hvor av de fleste forprosjektene er knyttet til nyetableringer av bedrifter innen kjøttforedling. Mange av forprosjektene har også som hensikt å øke kompetansen i næringen i form av kurs, opplæringstiltak og konsulentbistand på områder som markedsføring, salg og lignende.

VSP-rein har frem til nå støttet ni hovedprosjekter, og det er bl.a. gitt støtte til reetablering av slakteridriften i slakterianlegg, ny produksjonslinje for produktutvikling og emballering i slakterianlegg, produksjonsutstyr for produktutvikling, og markedsføring.

Programmet har videre gitt støtte til 11 utviklingstiltak, der formålet for de ulike prosjektene til dels har vært forskjellige, men alle har vært i tråd med programmets formål.

Til slutt har SND gitt to tilsagn til istandsetting av eksisterende feltanlegg for godkjenning, på visse betingelser. Betingelsene innebærer bl.a. at det bare kan gis støtte til mindre slakterier der søkeren fremlegger planer som inneholder elementer av nyskaping og håndtering av markedet (SND Troms 2003b).

3.3 Samisk utviklingsfond (SUF)

3.3.1 Bakgrunn og formål

Bakgrunn

Samisk utviklingsfond ble opprettet i 1975 etter at det i St.meld. nr. 13 (1974–75)³¹ ble foreslått å igangsette en aksjonsplan for de sentrale samiske bosettingsområder.

³¹ Landbruksdepartementet (1975).

Frem til opprettelsen av Sametinget i 1989 ble utviklingsfondet forvaltet av Landbruksdepartementet, men i 1981 ble forvaltningsansvaret overført til det daværende Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Det er nå Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) som har det overordnede samordningsansvaret for samiske saker, mens Sametinget er regjeringens fremste premissleverandør og dialogpartner i samepolitikken. Sametinget har forvaltningsansvaret for virkemidler på enkelte områder, deriblant Samisk utviklingsfond. Under Sametinget ble Samisk utviklingsfond forvaltet av samisk næringsråd i perioden 1993–2000, men ved omorganiseringen av Sametingets administrasjon i år 2000 ble Samisk næringsråd lagt ned. Ved omorganiseringen etablerte Sametinget en egen kultur- og næringsavdeling, som overtok ansvaret for SUF.

I dag er SUF underlagt kultur- og næringsavdelingen, mens et tilskuddsstyre har forvaltningsansvaret for fondet. Tilskuddstyret forvalter også Samisk kulturfond og en rekke stipend- og tilskuddsordninger innen kultur- og næringsutvikling, opplæring, språk, kulturminnevern og helse- og sosialtjenester. Tilskuddstyret har syv medlemmer og er valgt av og blant Sametingets 39 representanter. Sametingsrådet er klageinstans for SUF og Sametinget har tilsyn med at fondets virksomhet skjer i samsvar med fastsatte retningslinjer³². Samisk næringsråd, Sametinget og Riksrevisjonen har adgang til å iverksette kontroll med at midlene nyttes etter forutsetningene og virkemiddelbruken skal evalueres jevnlig for å se om de fastsatte målsettingene oppnås (Sametinget 2002b).

Formål

Formålet med Samisk utviklingsfond er å fremme tiltak av særlig kulturell, sosial og økonomisk art som har betydning for den samiske befolkningen og spesielt for det samiske bosettingsmønsteret. Over SUF kan det gis støtte til forprosjekter, produktutvikling, markedsføring og investeringer. Fondet kan også gi etablererstipend, tilskudd til utnyttelse av utmarksressurser og kompetanseheving for å utvikle virksomheter der næringskombinasjoner inngår. Videre kan Samisk utviklingsfond gi midler til den samiske befolkningen til tiltak som er avledet av samisk reindrift. Fram til og med 2002 fikk reindriftnæringen indirekte støtte fra SUF, gjennom driftstilskudd til næringskombinasjoner, men denne ordningen er nå avvirket.

I tillegg til målsettingen om å skape og opprettholde levedyktig næringsvirksomhet og arbeidsplasser innenfor virkeområdet, har SUF også funksjon som et kultur- og likestillingspolitisk virkemiddel i det samiske bosettingsområdet. Målgruppen for SUF er den samiske befolkningen i Norge, samt hele befolkningen innenfor det geografiske virkeområdet³³.

³² Retningslinjene for SUF er beskrevet i Forskrifter for Samisk utviklingsfond, fastsatt av Sametinget 25. november 1998 (Sametinget 1998).

³³ Samisk utviklingsfonds virkeområde er i Finnmark knyttet til kommunene Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Tana, Nesseby, Kvalsund og de indre delene av Gamvik, Lebesby og Måsøy. Virkeområdet i Troms er Kvænangen kommune, indre del av Kåfjord kommune, og kretser i Lavangen og Skånland kommuner. I Nordland er virkeområdet deler av Evenes og Tysfjord kommuner. Fondet kan også yte støtte til samer i det sørsamiske området, og kan i

3.3.2 Finansiering og tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet overførte i 2002 om lag 19 mill. kroner til SUF (Kommunal- og regionaldepartementet 2003a), samt at det overføres midler til SUF både fra RUF og LUF³⁴.

Fra RUF har det årlig blitt avsatt 2,0 mill. kroner til SUF for å støtte opp om kombinasjonsnæringer hvor reindrift inngår som komponent. Formålet med overføringene fra RUF til SUF er å øke den reelle verdiskapingen i næringskombinasjoner i tilknytning til reindrift. Midlene skal brukes til utviklingsrettede tiltak og investeringer, dvs. tiltak som bidrar til å øke verdiskapingen for søkerne spesielt og næringen generelt. (Landbruksdepartementet 2003a).

For å støtte opp om kombinasjonsnæringer hvor jordbruk inngår som komponent, har det årlig også blitt overført 2 mill. kroner fra LUF til SUF. I sluttprotokollen for jordbruksforhandlingene 2003, ble det bestemt at overføringen fra LUF flyttes ut av jordbruksavtalen (kap. 1150). Den tekniske flyttingen av postene forutsettes å skje fra 1. januar 2004 gjennom Stortingets behandling av St.prp. nr. 1 (2003–2004).

Finansieringen av tiltak over SUF har i utgangspunktet blitt delt inn i to hovedgrupper;

- Driftstilskudd til næringskombinasjoner og
- investerings- og utviklingstiltak.

Tabell 3.6 viser en oversikt over finansieringen over SUF i perioden 1997–2002¹⁾.

Tabell 3.6 Finansiering over Samisk Utviklingsfond (i 1000 kr)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Driftstilskudd	1 770	3 553	3 365	5 976	6 991	8 300
Investerings- og utviklingstiltak	17 497	24 360	22 177	18 527	16 451	15 142
Totalt SU	19 267	27 913	26 142	24 503	23 442	23 442

1) Anslag for 2002

Kilde: Sametinget (2002a)

Driftstilskudd til næringskombinasjoner

Sametinget vedtok å etablere en permanent driftsstøtteordning for næringskombinasjoner med virkning fra 1. januar 1997. Målsettingen med støtten til næringskombinasjoner var å sikre sysselsetting og inntektsgrunnlag for de som driver næringskombinasjoner. Næringskombinasjonsordningen omfattet driftsstøtte til utøvere i jordbruk, fiske, reindrift, duodji og utmarksnæringer. For å motta støtte, krevdes det at næringene skulle kombineres, med unntak for utøvere som driver i duodji og utmarksnæringer.

Tildeling av driftsstøtte til næringskombinasjoner var en rettighet søkerne hadde ved at de oppfylte de krav som retningslinjene satte. Som følge av at mange etter

tillegg yte støtte til områder utenfor selve virkeområdet dersom tiltaket er av vesentlig betydning for den lokale samiske befolkning (Kommunal- og arbeidsdepartementet 1997).

³⁴ Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

hvert ønsket å satse på kombinasjonsnæringer, økte overføringene til driftsstøtteordningen fra ca. 1,8 til 7,0 mill. kroner fra 1997 til 2001 (se tabell 3.6). Økningen i antall søknader førte til at tilskudd til andre formål over SUF ble redusert tilsvarende, dvs. at det ble mindre midler til utviklingstiltak og nyskapende virksomhet. Tabell 3.7 viser overføringer fra SUF til driftsstøtte, fordelt etter næring. Som vi ser av tabellen har mye av driftsstøtten gått til kombinasjonsnæringer tilknyttet reindrift og til utvikling av duodji.

Tabell 3.7 Overføring fra SUF til driftsstøtte, fordelt etter næring i 2002 (i 1000 kr)

Samisk utviklingsfond	Kr	%
Jordbruk	209	3,0
Fiske	320	4,6
Duodji	2 584	37,0
Reindrift	3 687	52,7
Utmarksnæringer	191	2,7
Sum	6 991	100,0

Kilde: Kommunal- og regionaldepartementet (2003b).

Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) la i 2001 fram en rapport om driftsstøtten til næringskombinasjoner, der formålet var å se på i hvilken grad driftsstøtteordningen oppfylte målene gitt for ordningen (Gaski og Eikeland, 2001). Rapporten viste at det på 1990-tallet gradvis var større og større andeler av driftsstøtten som gikk til utøvere i Indre Finnmark som drev med reindrift/duodji, og at det var kommunene Karasjok og Kautokeino som mottok høyest tilskudd (87 prosent av tilskuddene i 2000).

Sametinget vedtok i september 2002 å avvikle driftsstøtteordningen til næringskombinasjoner i nåværende form. Bakgrunnen for dette var blant annet at ordningen de senere årene nedprioriterte fjordtilpasningene knyttet til fjordfiske og småskala landbruk, og man fikk en vridning av den kulturelle satsingen med ordningen. En annen årsak til avviklingen, skyldes at duodji i følge NIBR i stadig større grad er frikoblet fra reindriften. I tillegg har det i følge NIBR vært problemer med salg som ikke oppgis og det har vært store mangler ved dokumentasjonssystemet (Gaski og Eikeland, 2001).

I stedet for en driftsstøtteordning vil Sametinget f.o.m. 2004 årlig avsette 6 mill. kroner til næringskombinasjoner, hvor av 3 mill. kroner til oppstartings- og omstillingstilskudd og 3 mill. kroner til utviklingstiltak for å fremme kombinasjonsvirksomhet. Det legges opp til en overgangsperiode på 2 år for at berørte aktører skal få tid til å omstille seg. Dagens ordning gjelder uavkortet for 2003, deretter med 50 prosent reduksjon av støttesatsene i 2004. Det tas sikte på at de første satsingene etter nye retningslinjer kan gjøres med frigjorte midler i 2004 (Sametinget 2002a).

Investerings- og utviklingstiltak

SUF bidrar i hovedsak til å finansiere investeringsprosjekter, men kan også gi støtte til utvikling av forprosjekter, markedsføring og produktutvikling. Investerings- og utviklingstiltakene omfatter blant annet etableringsstipend, investeringsstøtte til småbedrifter og utviklingsstøtte. Tabell 3.8 gir en oversikt over samlede tildelinger fra Samisk utviklingsfond til investerings- og utviklingstiltak fordelt etter næring.

Tabell 3.8 Tildelinger fra Samisk utviklingsfond etter næring (i 1000 kr)

Samisk utviklingsfond	2000		2001	
	Kr	%	Kr	%
Jordbruk	2 134	11,5	2 940	17,9
Fiske	3 421	18,5	4 102	24,9
Industri/Bygg og anlegg	3 327	18,0	1 747	10,6
Varehandel/duodji	2 336	12,6	1 466	8,9
Turisme	1 253	6,8	1 310	8,0
Eiendom/forretningsdrift	2 475	13,4	1 701	10,3
Off./priv./sos. tjenesteyting (kultur)	3 551	19,2	3 185	19,4
SUM	18 497	100,0	16 451	100,0

Kilde: Kommunal- og regionaldepartementet (2003a)

Nå som driftsstøtten er avviklet, vil Sametinget fremtiden prioritere følgende utviklingstiltak (Sametinget 2002a):

- 1) Iverksetting av utviklingsprogram for duodji.
- 2) Etablering av tilskudd til oppstarting og omstilling for duodjibedrifter og utmarksutøvere.
- 3) For kvinner skal det iverksettes særskilte tiltak, herunder endres støttesatsene i Samisk utviklingsfond på følgende måte:
 - a) Oppstartingstilskudd kan gis inntil 3 år for kvinner som skal etablere seg i duodji eller utmarksnæringer.
 - b) Omstillingstilskudd kan gis i to år til kvinner som skal omstille produksjonen i duodji eller utmarksnæringer.
 - c) Kvinner som søker om investeringsstøtte til generell næringsvirksomhet kan gis høyere tilskudd enn de generelle satsene som gjelder for slik virksomhet.
- 4) Oppfølging av det planlagte innlandsfiskeprosjektet.
- 5) Følge opp verdiskapingsprogrammene i jordbruk og reindrift.
- 6) Følge opp satsingen mot samiske kyst- og fjordområder der bærekraftig utvikling skal danne grunnlag for større næringsaktivitet i disse områdene.

3.4 Vurdering og forslag til endringer

NILF vil i resten av dette kapitlet gjennomgå dagens ordninger for å se de ulike virkemidlene i sammenheng, der hensikten har vært å øke effekten av ordningene.

Vi har benyttet ulike teoretiske tilnærminger i denne gjennomgangen, men først og fremst sett ordningene i et strukturelt perspektiv hvor arbeidsdelingen mellom de ulike programmene har vært sentralt. Oppgavefordelingen mellom de ulike programmene og omfanget av overlapping er viktig i denne sammenhengen, og vi vil også se nærmere på graden av samordning mellom programmene.

Ut over det strukturelle perspektivet vil vi i noen grad vurdere formålseffektiviteten til programmene, dvs. vurdere om den støtten som gis oppfyller målene med programmene. Rammene for dette prosjektet har ikke gitt grunnlag for noen full vurdering av formålseffektiviteten da dette metodisk og ressursmessig sett ville vært meget krevende. I drøftingen har vi til en viss grad også lagt vekt på kundeorienteringen i de ulike ordningene og forvaltningsmessig effektivitet.

I første del av denne vurderingen har vi valgt å vurdere ordningene i forhold til det strukturelle perspektivet. Det innebærer at de ulike programmene ikke skal gripe inn i hverandre i for stor grad, for å unngå overlappende saksfelt. Det legger grunnlaget for at en kan legge opp én strategi for et saksområde som enkelt kan følges opp av ett program. NILF ser det som naturlig å dele inn ansvaret for ulike områder ut fra hvor en befinner seg langs verdikjeden. Vi vil derfor først se på avgrensingene mellom de ulike ordningene. Deretter vil vi gå igjennom de ulike programmene og se nærmere på hvilke ordninger det er hensiktsmessig å endre slik at den samlede effekten av RUF og VSP-rein blir størst mulig.

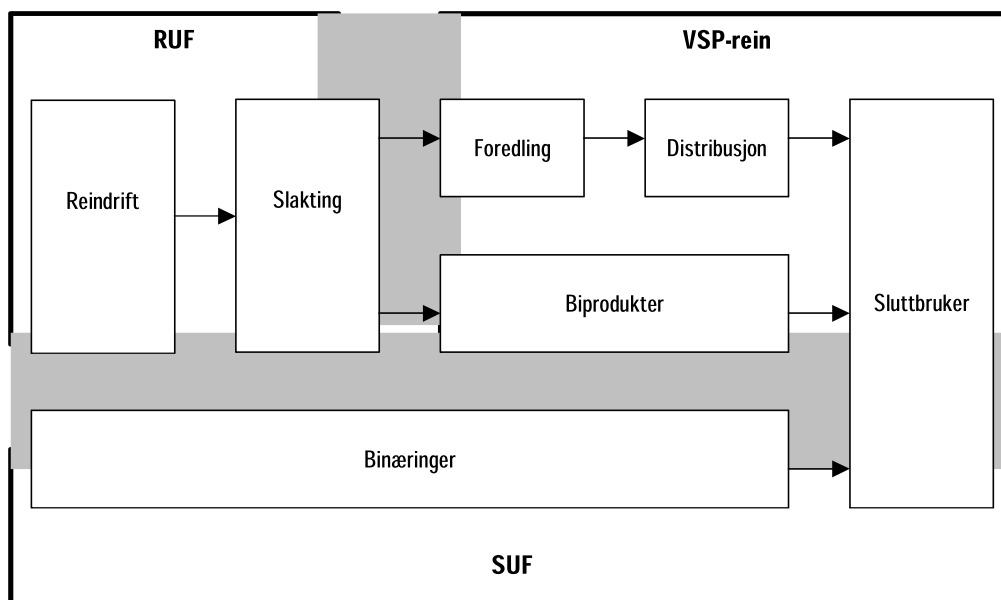
3.5 Avgrensing mellom programmene

3.5.1 Avgrensning mellom RUF, VSP-rein og SUF

RUF skal utvikle en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift samt bidra til å bygge opp stabile miljøer og strukturer i næringen. VSP-rein har som formål å styrke reindriftsnæringen ved å utløse kreativitet og entreprenørskap tuftet på næringens kultur og særpreg. Reineieren skal selv ta ansvar for en større del av verdiskapingen basert på tradisjonell kunnskap og bearbeidingsformer. Målsettingen for de to programmene er tildels lik, ved at man over RUF ønsker å optimalisere den biologiske produksjonen i reindriften for å øke verdiskapingen i næringen, mens VSP-rein ønsker å øke verdiskapingen i næringen ved blant annet å øke graden av videreforedling.

Målsettingene med SUF er at fondet skal fremme tiltak av særlig kulturell, sosial og økonomisk art som har betydning for samisk befolkning og bosettingsmønster. SUF kan videre gi støtte til tiltak som er avledet av samisk reindrift. Selv om målsettingen til SUF dekker hele den samiske befolkningen, dekker den også det kulturelle aspektet ved reindriften, og SUFs målsetning kan derfor i noen tilfeller være lik RUFs målsetning ved at begge har som mål å styrke kulturen i de samiske områder.

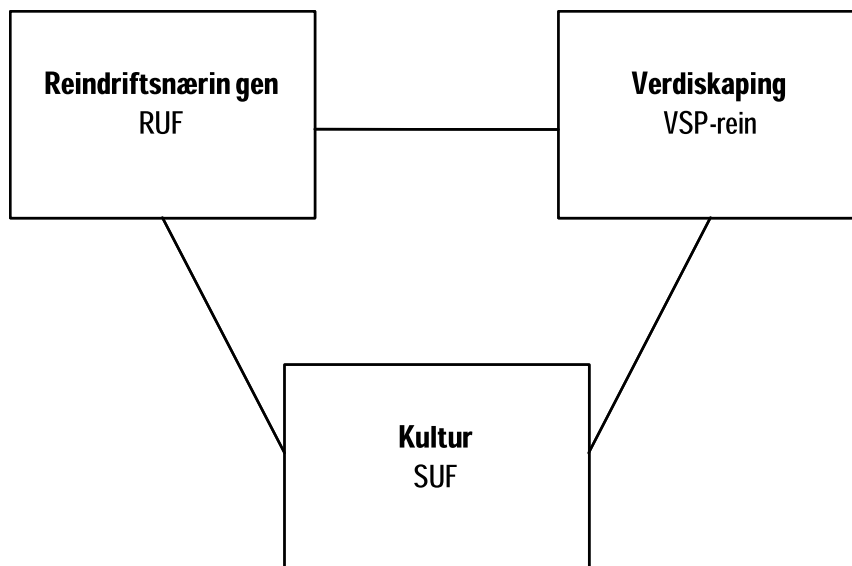
De ulike målsettingene rammer inn området for aktuelle tiltak som kan støttes under de ulike ordningene, men som følge av at målsetningene på noen områder er like, vil det også finnes gråsoner mellom de ulike ordningene. Figur 3.1 gir en oversikt over en tradisjonell verdikjede for reinkjøtt, hvor avgrensingen mellom RUF, SUF og VSP-rein er forsøkt vist.

Figur 3.1 RUF, SUF og VSP-rein i verdikjeden

Som vi ser av figuren, er det blant annet en gråsoner mellom RUF og VSP-rein, som følge av at tilskudd til slakteanlegg er underlagt RUF, mens VSP-rein finansierer vedlikehold av feltslakteanlegg og videreforedling på slakteriene. Videre er det en gråsoner mellom RUF og SUF, ved at begge gir støtte til kulturelle tiltak til fremme for reindriftnæringen.

For å få størst mulig effekt av de ulike ordningene samlet sett, kan det være hensiktsmessig å utvikle størst mulig grad av klare retningslinjer. Dette vil være en fordel for kundene, og også for forvaltningen selv. NILF mener derfor det er hensiktsmessig å trekke opp klarere skillelinjer mellom ordningene. NILF foreslår en strukturell opprydding i henhold til figur 3.2.

Figur 3.2 Strukturelt ansvar for ordningene

Vi ser det som naturlig å dele ansvaret mellom de tre programmene ut fra tre pilarer. NILF ser for seg at RUF i stor grad rendyrkes som et fond for reindriften og utviklingen av de primære leddene i verdikjeden. VSP-rein bør fremstå som det programmet som tar seg av slaktning og videreforedling, kort sagt den videre verdiskapingen fra og med slaktingen av reinen. I forhold til RUF og VSP-rein bør SUF ha sitt hovedansvar i å ta vare på det kulturelle aspektet ved reindriftnæringen. Å skape et klart skille mellom SUF og de to andre programmene er vanskelig og kanskje mindre hensiktsmessig, men NILF tenker seg at rent næringsrettede tiltak først og fremst skal behandles i RUF eller VSP-rein.

3.5.2 Avgrensning mellom RUF og VSP-rein

Ser vi nærmere på RUFs formålsparagraf, har RUF i utgangspunktet ansvaret for å finansiere tiltak til og med slaktning. Dette innebærer at RUF gir støtte til ulike typer slakteanlegg, men at de i liten grad har gitt støtte til fysiske investeringer i slakteriene som foredlings- og produksjonsutstyr. Andre institusjoner, som SND, Sametinget og kommunale næringsfond har heller ikke hatt slike fysiske investeringer som satsingsområder. Det har frem til verdiskapingsprogrammets oppstart dermed vært få muligheter for næringen til å søke om tilskudd til fysiske investeringer for å øke foredlingen av egne produkter.

I St.prp. nr. 70 (2000–2001)³⁵, kapittel 4.2.2 om Verdiskapingsprogrammet, står det blant annet at man ved å optimalisere den biologiske produksjonen kan ha et betydelig potensial for å øke verdiskapingen i reindriftsnæringen. Selv om reindriftens verdiskapingspotensial først og fremst grunner i en optimal bruk av beiteresursene og en best mulig biologisk produksjon, er det ut i fra ordningenes målsetninger naturlig at RUF har ansvaret for selve primærproduksjonen.

Ser vi på tilskudd til slakteanlegg, er det en gråsoner mellom RUF og VSP-rein ved at RUF gir investeringsstøtte til oppsett av feltslaktestanlegg mens VSP-rein gir støtte til istandsetting av feltslaktestanlegg. Videre er det en gråsoner mellom RUF og VSP-rein som følge av at man over begge ordningene kan søke om støtte til tiltak som fremmer markedsføringen av reinkjøtt. Vi vil nedenfor gjøre en nærmere avklaring mellom RUF og VSP-rein i forhold til disse gråsonene.

Tilskudd til gjeterhytter og reindriftestanlegg

Over RUF kan man få investeringsstøtte til gjeterhytter og andre reindriftestanlegg, herunder slakteanlegg og gjerder. Gjeterhytter og gjerder benyttes i selve driften, og det er ingen gråsoner mellom VSP-rein og RUF når det gjelder finansiering av slike anlegg. Det er derimot en gråsoner mellom disse to programmene når det gjelder slakteanlegg, og da spesielt feltslaktestanlegg. I forhold til den avgrensingen NILF har gjort mellom RUF og VSP-rein foreslår vi at det i fremtiden skilles mellom tilskudd til gjeterhytter og gjerder og tilskudd til slakteanlegg og tilhørende infrastruktur, der de sistnevnte investeringene i fremtiden bør håndteres av VSP-rein.

Tilskudd til gjeterhytter og gjerder er et tilskudd som er ment å redusere kostnadene i selve reindriften, og i forhold til den avgrensingen som ble gjort i kapittel 3.5.1 er det naturlig at dette tilskuddet fortsetter å være en del av RUF. I perioden 1998/99 til 2001/02 har fondsstyret gitt tilsagn på oppsett av til sammen 124 gjeterhytter, og over 10 prosent av fondsstyrets saksbehandlingstid har gått til søknader angående slike hytter. Det høye antall søknader og tilsagn kan i følge Reindrifstforvaltningen (Reindrifstforvaltningen 2003c) forklares med at driftsenhetsinnehavere de senere årene i større grad enn før søker om å sette opp egne gjeterhytter istedenfor felleshytter.

For gjeterhytter beregnes tilskuddet i forhold til størrelsen på hytta, og det gis et tilskudd på kr 3 000 per kvadratmeter. Totalt kan det gis et tilskudd på kr 75 000 per driftsenhet og kr 120 000 når søker er driftsgruppe/ reinbeitedistrikt/ tamreinlag. Ut i fra den utviklingen som er beskrevet foran, antar NILF at det kan være hensiktsmessig at Reindrifstforvaltningen/fondsstyret gjør en nærmere vurdering av om tilskuddssatsene for slike tiltak er for høye og/eller om satsene bør differensieres i sterkere favør av fellesanlegg.

Til gjerder og andre reindriftestanlegg gis det et tilskudd på 60 prosent til driftsenheter, 70 prosent for reinbeitedistrikt og tamreinlag og 80 prosent når søker er fellesbeitedistrikt eller minst to distrikter/tamreinlag. Det har de siste 4 årene blitt gitt

³⁵ Landbruksdepartementet (2001c).

til sammen 22 gjerdetillatelser, hvorav 10 av disse var i 1998/99. NILF foreslår ingen endringer av presentsatsene for oppsett av gjerdeanlegg.

Vi har sett at det er en gråsoner mellom RUF og VSP-rein i forbindelse med tilskudd til slakteanlegg. Over RUF er det mulig å søke om tilskudd til slakteanlegg ved nyinvestering, utvidelser eller større ombygginger som er godkjent i henhold til reindriftsloven³⁶. I følge forskrift om Reindriften Utviklingsfond, gis det derimot ikke tilskudd til vedlikehold/iverksetting av slakteanlegg. Som følge av at RUF ikke gir støtte til vedlikehold av slakteanlegg, har SND gjort et prinsippvedtak om at man over VSP-rein kan søke om støtte til istandsetting av eksisterende feltanlegg for godkjenning på visse betingelser. Dette er begrunnet med at en av målsetningene med VSP-rein er å bidra til økt lokal slakting og foredling samt nyskaping og revitalisering av tradisjonelle produksjoner og bearbeidingsmetoder knyttet til næringen (Oskal, 2003). Da det er kvinner som står for det meste av bearbeidningen av biproduktene, er feltslakting også med på å styrke kvinnenes deltakelse i reindriften (Sára, 2002).

I følge avgrensingen som er gjort i kapittel 3.5.1 skal RUF omfatte forhold som har med selve reindriften å gjøre, mens VSP-rein skal ta seg av slakting og videreforedling. Ved en slik avgrensing er det derfor naturlig at VSP-rein overtar ansvaret for slakteanlegg og tilhørende infrastruktur.

En slik avgrensing, der man bare kan søke om tilskudd til feltslakteanlegg over ett program vil være fordelaktig ved at kunden bare får en institusjon å forholde seg til, samt at man unngår at kunden søker tilskudd til feltslakteanlegg over både RUF og VSP-rein. Ordningens kundeorientering vil derfor øke, samt at man unngår dobbel saksbehandling.

Ved å legge ansvaret til VSP-rein og da SND, vil søkeren møte saksbehandlere med en omfattende kompetanse innen innovasjon, entreprenørskap og bedriftsutvikling. SNDs formål er å øke verdiskapingen i bedrifter, og en slik avgrensing vil dermed underbygge verdiskapingspotensialet i satsingen på feltslakting. Reindriftsforvaltningen har en omfattende kompetanse innen reindrift- og reindriftskultur, og de lokale reindriftskontorene har god oversikt over lokale forhold og variasjoner mellom områder. Selv om ordningen flyttes til VSP-rein må den lokale reindriftsforvaltning derfor fortsatt måtte gjøre en del av saksbehandlingen tilknyttet slakteanlegg. Det kan vurderes om SND må dekke noen av reindriftsforvaltningens kostnader forbundet med denne saksbehandlingen, hvis den lokale reindriftsforvaltning bruker uforholdsmessig mye tid på dette i forhold til andre pålagte arbeidsoppgaver.

Markedsfremmende tiltak

Som vi tidligere har sett i dette kapitlet, er det en gråsoner mellom RUF og VSP-rein ved at det over RUF fortsatt blir benyttet midler til markedsfremmende tiltak selv om markedsfremmende tiltak nå også inngår i VSP-rein. Ved at begge ordningene har kunnet gi støtte til markedsfremmende tiltak, har man fått en situasjon der ar-

³⁶ Jf. Lov om reindrift § 12 (Landbruksdepartementet 1978).

beidet med markedsføring ikke har vært tilstrekkelig samordnet. Som følge av at RUF og VSP-rein heller ikke har hatt noen klare retningslinjer for hva slags markedsføringstiltak man skal gi støtte til, har det også vært vanskelig for kundene å vite hva slags tiltak man kan få støtte til og hvilket av programmene man skal søke om støtte fra. Dette har bl.a. ført til en del dobbel saksbehandling, og i forhold til kundene har det vært uheldig med en slik overlapping av ordningene.

For å få en bedre og mer effektiv markedsføring foreslår NILF at tilskudd til markedsfremmende tiltak i fremtiden bare legges under ett av programmene. NILF ser det som mest hensiktsmessig at markedsføring legges under VSP-rein. Dette fordi verdiskapingsprogrammet har som overordnet formål å øke verdiskapingen i reindriftsnæringen, og at det under programmet bl.a. skal satses på å utvikle markedskanaler. Videre er markedsføring og fungerende markedskanaler en forutsetning for at man kan øke verdiskapingen i reindriftsnæringen. En slik overføring vil dermed øke programmets formålseffektivitet. Ved å legge markedsføring under ett program vil man også øke ordningens kundeorientering samt at man reduserer de forvaltningsmessige kostnadene.

Det vises i denne sammenhengen også til at samordningen av SND, Eksportrådet, Norges eksportråd og Statens veiledningskontor for oppfinnere, gjør denne institusjonen til en betydelig kompetansebase for markedsvurderinger og markedsføring. Denne samordningen vil også være fordelaktig ved at brukerne bare får én dør inn til det statlige virkemiddelapparatet å forholde seg til, samt at det blir lettere å se ting i sammenheng med alt samlet under ett tak.

Det har de senere årene vært lite satsing på markedsføring av reinkjøttprodukter. NILF ser det som hensiktsmessig at markedsføring fremover blir et satsingsområde i verdiskapingsprogrammet. Hvor mye midler som bør brukes til markedsføring og hvordan man skal organisere markedsføringen er opp til avtalepartene i reindrifftsforhandlingene, SND og styringsgruppen. Behovet for markedsføring i reindriften kan deles i tre, der det er behov for:

- generisk markedsføring,
- opprettelse av et nasjonalt markedsføringsutvalg for reinkjøtt, og
- økt kompetanse innenfor produktutvikling, markedsføring, logistikk og distribusjon.

Generisk markedsføring

For å sikre en stabil omsetning av reinkjøtt på markedet er det viktig at det satses på en generisk markedsføring av reinkjøttet. Reindrifftsforvaltningen foreslo på seminar i Alta 15. oktober 2003 at det bør innføres en avgift med en prosentsats per kilo kjøtt til generisk markedsføring i tillegg til at det settes av midler til markedsføring over reindrifftsavtalen (Reindrifftsforvaltningen 2003c). Vi har tidligere vist at reinkjøtt allerede omfattes av Omsetningsloven og at en innføring av en slik omsetningsavgift ikke har formelle hindre. NILF ser det likevel ikke som hensiktsmessig at reinkjøttet pålegges omsetningsavgift på samme måte som for andre kjøttprodukter. NILF ser det som mer hensiktsmessig at generisk markedsføring finansieres direkte over reindrifftsavtalen.

Opplysningskontoret for kjøtt (OFK) er finansiert av omsetningsmidler og arbeider med merkenøytral informasjon for å øke forbruket av norsk kjøtt og kjøttvarer i samarbeid med aktørene i den norske kjøttbransjen. OFK har kompetanse på områder som markedet og forbruker, kjøtt, ernæring og tilberedning av mat og kommunikasjon, informasjon og markedsføring. Med dette som utgangspunkt formidler OFK inspirasjon og kunnskap om kjøtt til forbrukere, presse, skoleverket, ernæringsmyndigheter, dagligvare- og storkjøttmarkedet, samt industrien og bransjen. NILF ser det som naturlig at avtalepartene overfører penger via reindriftsavtalen slik at OFK også kan drive med markedsføring av reinkjøtt.

Markedsføringsutvalg for reinkjøtt

I tillegg til generisk markedsføring er det viktig å oppnå en forbedret og bedre fungerende distribusjon av reinkjøttet. Både for å få omsatt «vanlige» reinkjøttprodukter som skav, småkjøtt, filèt og biff og nisjeprodukter er det et behov for å utvikle og etablere effektive former for markedskanaler. Det er derfor viktig at det dannes nettverk mellom aktørene som gjør at slike spørsmål kan løses i fellesskap.

NILF mener det bør vurderes å opprette et nasjonalt markedsføringsutvalg bestående av markedsaktører. Med markedsaktører menes her for eksempel representanter fra feltslakteriene, mobile slakterier, sentralslakteriene, Private reinslakteriers landsforening (PRL) og Opplysningskontoret for kjøtt. NRL og Reindriftsforvaltningen kan være representert som observatører i et slikt utvalg. Ansvar for administrasjon og sekretariatet for dette utvalget bør legges til SND/VSP-rein. En mulig arbeidsoppgave for et slikt utvalg, kan bl.a. være å vurdere om det er mulig å få etablert en ordning med «helkjedeavtaler», der markedsaktører fra reineier til grossist/detaljist inngår forpliktende avtaler om produksjon, leveranse og omsetning.

Kompetanseheving innen produktutvikling og markedsføring

For reineierne som ønsker å slakte kjøttet selv, er det bl.a. behov for et felles lokalt eller regionalt distribusjonssystem for at kjøttet skal komme ut i markeder hvor man kan oppnå høyere priser. En reindrift med mange små aktører som produserer ulike spesialiteter, gir utfordringer i form av markedsføring, logistikk og distribusjon.

Videre er det en utfordring i å jobbe systematisk med produktutvikling. Dette er et område hvor Matforsk sitter inne med god kunnskap og erfaringer fra verdiskapingsprogrammet for mat. En bør vurdere å sette i verk et eget programtiltak på dette området hvor kompetansen til Matforsk trekkes inn.

Tiltak som bidrar til kompetanseheving innen produktutvikling og markedsføring bør prioriteres gjennom VSP-rein.

3.5.3 Avgrensing mellom RUF og SUF

En av målsetningene til RUF er at fondet skal bidra til en kulturelt bærekraftig reindrift, mens SUF bl.a. skal fremme kulturelle tiltak for den samiske befolkningen. Som følge av at målsetningene til disse ordningene til dels er like, er det derfor også naturlig at det blir noen gråsoner mellom ordningene. Over RUF er det en

post til kulturformål. SUF på sin side finansierer tiltak som særlig styrker kultur i samiske områder, deriblant styrking av kultur i reindriftsnæringen.

NILF tror at det også her vil være hensiktsmessig å få et noe klarere skille mellom disse programmene. Siden SUF forvaltes av Sametinget, vil en slik avgrensing først og fremst bety at man må gjøre en avgrensing av RUF på de områder der RUF og SUF overlapper hverandre. Som følge av at RUF og SUF forvaltes av ulike institusjoner vil det trolig være vanskelig å få en helt klar avgrensing mellom disse to programmene.

Formål av kulturell betydning for reindriftssamer

Reindriftens Utviklingsfond har som formål å bidra til å utvikle en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindriften, der disse tre målene står i en innbyrdes sammenheng. Økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen gir økologisk og økonomisk bærekraft mulighet for å utvikle kulturell bærekraft (Økonomisk utvalg 2002). En økologisk og økonomisk bærekraftig reindriftsnæring er en sentral forutsetning for en bærekraftig utvikling av samisk kultur, både kvantitativt og kvalitativt.

Kultur er en viktig del av reindriften, og det kulturelle perspektivet på næringen underbygges av alle tiltakene over RUF, og ikke bare av posten kulturtiltak. At RUF skal bidra til å utvikle en kulturelt bærekraftig reindrift, betyr derfor ikke nødvendigvis at RUF skal støtte kulturelle formål direkte. For eksempel er også RUFs støtte til tiltak som barnehager, kvinnetiltak, fagbrev i reindriften, gjeterhytter og lignende i høy grad med på å bidra til å bevare kulturen i reindriftsnæringen.

Med bakgrunn i dette, ser NILF det som hensiktsmessig at denne posten avvikles. Avviklingen kan også begrunnes med at tiltakene som har fått støtte bare delvis har vært formåls effektive, samt at det over denne posten har blitt benyttet lite midler de senere årene. NILF tror at en avvikling av tilskudd til kulturformål over RUF ikke vil undergrave RUFs formål om å bidra til en kulturelt bærekraftig reindrift.

Som vi så i kapittel 3.3.1, har Samisk utviklingsfond som formål å støtte tiltak av særlig kulturelt, sosial og økonomisk art som har betydning for den samiske befolkningen og spesielt for det samiske bosettingsmønsteret. Reindrift er en grunnleggende forutsetning for, og en integrert del av samisk kultur og identitet. Reindriften bidrar blant annet til styrking og ivaretagelse av det samiske språket, tradisjonelt håndarbeid (duodji), tradisjoner og andre kulturelle og sosiale ytringsformer som har betydning i en større samfunnsmessig sammenheng. Som følge av at samisk reindrift er en viktig kulturbærer som har særlig betydning som grunnlag for samisk kultur, ser NILF det som mest hensiktsmessig at Samisk utviklingsfond (og Samisk kulturfond) har hovedansvaret for å støtte formål som er med på å styrke kulturen i reindriftsnæringen.

Utvikling av binæringer

Det er ingen gråsoner mellom RUF og SUF når det gjelder utvikling av binæringer, da RUF overfører midler til SUF for å støtte opp om kombinasjonsnæringer hvor

reindrift inngår som en komponent, og det ellers ikke benyttes noen midler fra RUF til utvikling av binæringer.

Selv om det ikke er noen gråsoner mellom disse programmene på dette området, har Sametingets avgjørelse om å avvikle driftsstøtteordningen ført til at det nå har oppstått en del uenighet angående denne overføringen.

For eksempel fremmet Sametinget krav om en økning av overføringene fra 2 til 4 mill. kroner fra RUF til SUF i forbindelse med reindrifftsforhandlingene 2003/04 (Sametinget 2003). En slik økning ble begrunnet med at Sametinget har igangsatt et 5-årig utviklingsprogram for duodji der målet er å øke status for duodji, samt bidra til at duodji blir en større inntektskilde også for reindriften bl.a. gjennom økt verdiskaping. Sametinget mener at et utviklingsprogram for duodji vil medføre at reindriffts-næringen blir mindre sårbar for økonomiske svingninger, samtidig som rammevilkårene for kvinners deltakelse i reindriften blir bedre.

NRL, på sin side, har de siste årene fremmet krav i reindrifftsforhandlingene om å kutte overføringen på 2 mill. kroner til SUF. Dette er begrunnet med at NRL mener at Sametinget ikke ivaretar reindrifftsens interesser i tilstrekkelig grad, samt at NRL mener at tilskuddene over SUF i mindre grad enn tidligere går til reineiere som har reindrift som hovednæring, men i stedet til andre samiske næringer. NRL ønsker i stedet å benytte disse midlene til investerings- og utviklingstiltak over RUF (Landbruksdepartementet 2002a).

Sett i forhold til avgrensingen som er gjort kapittel 3.5.1, skal RUF i fremtiden konsentrere seg om tiltak som omfatter selve reindriften. Det er derfor nærliggende at overføringen til SUF flyttes ut av RUF. NILF foreslår at overføringen til SUF videreføres, men at den finansieres direkte over reindrifftsavtalen, istedenfor over RUF. SUF gir i dag støtte til utviklings- og investeringstiltak innenfor bl.a. duodji og utmarksnæringer som er binæringer som ofte er tilknyttet reindriften. En videreføring av denne ordningen vil derfor være med på å stimulere Samisk utviklingsfond til også i fremtiden å støtte kombinasjonsnæringer i tilknytting til reindrift.

3.5.4 Avgrensning mellom VSP-rein og SUF

Selv om målsetningene til VSP-rein og SUF til dels er ulike, er det allikevel noen gråsoner mellom disse ordningene som følge av at bearbeiding av biprodukter som duodji kan finansieres over VSP-rein, mens SUF har sitt eget utviklingsprogram for duodji. Det er over begge programmene også gitt støtte til reindrifftsbasert turisme.

Utvikling av duodji

Duodji er en av de viktigste samiske kulturbærerne og det er derfor naturlig at SUF går inn med støtte til tiltak som fremmer duodji. Samtidig er duodji sterkt knyttet til reindriften ved at duodjiproduksjon i tillegg til å være kulturbærer også er med på å øke verdiskapingen i reindriften.

Det er vanskelig og kanskje ikke hensiktsmessig å gå opp et klart skille mellom VSP-rein og SUF når det gjelder duodji. Trolig vil det være fordelaktig at man over VSP-rein legger vekt på å styrke inntjeningen i reindriffts-næringen ved å legge til

rette for videreføring av biprodukter, der man i større grad gir støtte til kommersielle satsinger.

Reindrifftsbasert turisme

Det er i utgangspunktet SUF som bør ha ansvaret for å støtte opp om reindrifftsbasert turisme, jf. overføringen fra RUF til SUF for å støtte opp om næringskombinasjoner i tilknytning til reindrift.

Som følge av at reindrifftsbasert turisme kan være en potensiell markeds kanal for småskalaprodusenter av reinkjøtt, ser NILF det likevel som hensiktsmessig at VSP-rein i noen tilfeller kan gi støtte til reindrifftsbasert turisme når prosjektet har et vesentlig innslag av foredling av reinkjøtt og biprodukter³⁷.

3.6 Reindriftens Utviklingsfond

I kapittel 3.5.1 gjorde vi en avgrensning av hvilke tiltak som bør ligge under de ulike programmene. Vi vil i dette kapitlet vurdere de resterende ordninger under RUF som det er aktuelt å endre og/eller flytte. Videre vil vi se nærmere på RUFs forskrift og muligheten for å slå sammen noen av ordningene under forskriften.

3.6.1 Om overføringene til RUF

RUF utgjør en stor del av reindrifftsavtalen og i årets reindrifftsavtale (2003/04) ble det overført 36,5 mill. kroner til Reindriftens Utviklingsfond, noe som tilvarer ca. 40 prosent av de totale overføringene over reindrifftsavtalen³⁸. Ser vi på forholdet mellom tilskudd som har direkte inntektsvirkning og indirekte tilskudd, går da en uforholdsmessig liten del av overføringen over reindrifftsavtalen til tiltak med direkte inntektsvirkning. Ut i fra en helhetsvurdering ser NILF det som hensiktsmessig at avtalepartene bør søke å prioritere tiltak som er direkte inntektsgivende for reineiere.

Ser vi nærmere på overføringen til RUF, detaljstyres disse i stor grad, da store deler av midlene øremerkes spesielle tiltak, samt at forskriften i tillegg er veldig spesifikk i forhold til hva midlene kan brukes til. Til sammen gir dette et bilde av et fond med liten frihet til å prioritere og som er bundet opp av forskriftsmessige og politiske føringer.

Tabell 3.9 gir en oversikt over reindrifftsavtalens årlige ramme, overføring til RUF og hvor mye av midlene som er satt av til øremerkede formål over reindrifftsavtalen i perioden 1999/00 til 2003/04.

³⁷ Med foredlede varer tenkes her på produkter som er med på å øke verdiskapingen i næringen, som tilberedte matprodukter av reinkjøtt samt produkter av skinn, bein og horn for direkte salg til forbruker (pers. med Oskal 2003).

³⁸ Rammen for bevilgningene over Statsbudsjettet for reindrifftsavtalen 2003/04 er på 95,0 mill. kroner (Landbruksdepartementet 2003a).

Tabell 3.9 Overføring til RUF og øremerkede midler

	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Årlig ramme, Reindrifftsavtalen ¹⁾	80,0	88,0	103,0	103,0	95,0
Overføring til RUF	32,9	38,7	49,7	45,9	36,5
Øremerkede midler over RUF	13,5	15,7	28,5	29,7	28,9 ²⁾

1) Eksklusiv midler til tiltak mot radioaktivitet

2) Av de øremerkede midlene er *inntil* 10 mill kr satt av til strukturtiltak

Landbruksdepartementet (2003a)

Som vi ser av tabellen, er det spesielt i de tre siste reindrifftsavtalene at store deler av overføringene til RUF er øremerket. Dette viser at styret i RUF får detaljerte føringer fra avtalepartene på en stor del av de midlene de disponerer. Av de øremerkede midlene er det tilskudd til innløsning som utgjør den største avsetningen med inntil 10 mill. kroner. Fondsstyret har i årsmeldingene gitt uttrykk for at handlingsrommet for RUF er begrenset og at andelen av ikke-øremerkede midlene bør økes (Reindrifftsstyret 2000 og 2002).

NILF anbefaler at de årlige avsetningene over reindrifftsavtalen reduseres slik at fondsstyret/Reindrifftsforvaltningen står friere til å bruke midler innenfor de enkelte postene³⁹.

3.6.2 Endringer innenfor RUF

Rente- og avdragsfritt lån til kjøp av livdyr

Rente- og avdragsfritt lån ved kjøp av livdyr er i realiteten en tilskuddsordning over RUF i forbindelse med oppbygging av driftsenheter. Ordningen er spesielt fordelaktig for unge reineiere som ellers ville hatt vanskelig for å etablere sin egen enhet. Ordningen er dermed med på å stimulere til nyetablering og generasjonsveksling. I følge forskriften kan alle nyetablerte reineiere få livdyrlån, uansett alder. For å styrke de unges posisjon i reindriften kan det eventuelt vurderes å fastsettes en øvre aldersgrense for reineiere som kan få livdyrlån (på for eksempel 35 år).

Det er per i dag få reineiere som benytter seg av muligheten til å få rente- og avdragsfritt lån til kjøp av livdyr og det ble i 2002 bare utbetalt kr 153 000 til denne ordningen. Som følge av at ordningen i liten grad benyttes, er det mulig for avtalepartene å vurdere om denne ordningen kan avvikles.

Omfattende tap av rein ved ulykker

NILF ser det som fordelaktig at ordningen med erstatning ved omfattende tap av rein ved ulykker beholdes som i dag. Dette skyldes at selv om det årlig benyttes lite midler til denne ordningen, gir ordningen reineierne en økonomisk sikkerhet i situasjoner når tap av rein skyldes ren ulykke.

³⁹ For eksempel ser NILF det som naturlig at det er fondsstyrets ansvar å vurdere hvor mye midler det skal brukes på for eksempel radiobjeller og fagbrevordning.

Distriktene har i dag mulighet til å benytte midler fra distriktstilskuddet til å opprette tapsforebyggende fond, og det er mange distrikter som har benyttet seg av denne muligheten. NILF ser det som hensiktsmessig at det gjøres en vurdering av om RUF skal finansiere tapsforebyggende tiltak, jf. de 5,4 mill. kronene som gikk til tapsforebyggende tiltak i 2001, når slike fond finnes i distriktene.

Innløsning av driftsenheter

NILF har ikke gjort noen spesifikk vurdering av dette tiltaket, siden det i så stor grad er et strukturtiltak som på en avgjørende måte vil bestemme utviklingen av reindriften i mange områder. Tiltaket kan derfor bare vurderes som en del av reindriftspolitikken som helhet.

Særlig reindriftstilbud i barnehager

Barnehager i reindriftsområder har mulighet til å søke RUF om tilskudd til å gjennomføre særlige reindriftstilbud i barnehagen.

Siden ordningens oppstart har det skjedd en utstrakt barnehageutbygging i reindriftsområdene, samt at Sametinget overtok ansvaret for samiske barnehager i 2000. Som følge av at det har skjedd en betydelig endring av barnehagesituasjonen i reindriftsområdene, ser NILF det som hensiktsmessig at Reindriftsforvaltningen evaluerer ordningen for å kartlegge behovet for slike typer barnehager og om tilskuddet brukes i samsvar med formålet. Det bør også gjøres en vurdering av tilskuddssatsene, da disse er relativt høye.

Kvinnerettede tiltak

Så lenge tilskuddssystemet er tilknyttet driftsenhetsinnehaveren, som i de fleste tilfeller er menn, er det viktig å sette fokus på kvinners del av verdiskapingen i næringen. Opprettelsen av kvinnerettede midler har derfor vært viktig, ved å bidra til en større bevissthet hos reindriftskvinnene om sine rettigheter og hvilken betydning kvinnene har i reindriftssamfunnet (Sára 2002). For å styrke kvinnenes rettigheter i reindriftsnæringen, samt å sikre kvinner et selvstendig inntektsgrunnlag i reindriften er det et behov for innsats på dette området over tid.

I følge St.prp. nr. 63 (2002–2003)⁴⁰ har midlene til kvinnerettede tiltak først og fremst gått til tradisjonell opplæring. Reindriftsforvaltningen har nå igangsatt en evaluering av de kvinnerettede midlene og denne evalueringen vil bli sluttført i 2004. På det nåværende tidspunkt er det derfor naturlig å vente med en vurdering av ordningen til denne evalueringen er ferdig. NILF ser det som hensiktsmessig at det også i fremtiden avsettes kvinnerettede midler, i en eller annen form, for å styrke kvinnenes posisjon i reindriften.

Utdanningsstipend

Hovedtyngden av kunnskapen om reindrift overføres innen familien, og formell utdanning har tradisjonelt vært tillagt liten vekt i reindriftsnæringen. For å heve

⁴⁰ Landbruksdepartementet (2002b).

kompetansenivået i næringen kan man over RUF bl.a. søke om utdanningsstipend (gjelder alle typer studier for reineiere under 45 år).

Det har blant reineierne vært en del misnøye med denne ordningen som følge av at man ikke kan få støtte til nettbasert utdanning og at reineiere over 45 år ikke kan få støtte. Utdanningsstipendet har i utgangspunktet et bredere siktemål enn reindriftsnæringens behov isolert, og er rettet mot å heve interessen for utdanning hos reindriftsbefolkningen generelt. Nettbasert utdanning er positivt i forhold til at reineierne kan studere hjemmefra og på den måten kan delta i driften samtidig med studiene. Mulighet for å overta driftsenhet er i stor grad avhengig av arbeidsinnsats, og ved å studere hjemmefra vil man i fritiden aktivt kunne delta i driften. NILF ser det som hensiktsmessig at det i fremtiden kan gis utdanningsstipend for alle typer studier som er støtteberettiget i følge Lånekassens regelverk.

Kompetanse er viktig for å videreutvikle næringen, og det trengs ikke bare reindriftsfaglig kompetanse, men også innsikt i økonomi, jus, samfunnsplanlegging etc. for å kunne ivareta reindriftens rettigheter og plikter (Omma 2002). Heving av kompetansenivået i næringen, både reindriftsfaglig og gjennom praktisk rettet utdanning (innen økonomi, markedsføring, logistikk, duodji osv.), vil også være med på å øke reineiernes inntektsgrunnlag og på denne måten bidra til økt verdiskaping i næringen. Sett i forhold til hvilke omstillinger reindriften i dag står ovenfor, med blant annet krav om reintallstilpasning, er det videre viktig å stimulere til at reineiere tar utdanning. NILF foreslår derfor at aldersgrensen for å få utdanningsstipend fjernes, slik at alle reineiere i utgangspunktet har mulighet til å få støtte til utdanning.

Forskning

Forskningsmidlene over RUF har som overordnet formål å bidra til en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift. Dette skal nås gjennom å satse på næringsrettet kunnskap som er anvendbar og etterspurt av næring, forvaltning, politikere og øvrig samfunn (Reindriftsforvaltningen 2003d).

Mye av forskningen tilknyttet reindriften har i stor grad vært rettet mot biologiske og produksjonstekniske forhold og samfunnsrettet forskning har i mindre grad vært et satsingsområde⁴¹. De senere årene har det i større grad blitt fokusert på forskning som kan bidra til å fremme en balansert økonomi for den enkelte reineier og for næringen som helhet. NILF ser det som hensiktsmessig at det fremover satses mer på samfunnsrettet forskning. En økt grad av forskning bl.a. innen styring og organisering kan være med på å bedre rammevilkårene for reineierne, og dermed også bedre reineierens økonomi.

I tillegg til forskningsmidler over RUF kan man også søke Norges forskningsråd om støtte til reindriftsrelaterte prosjekter. Blant annet ønsker Norges forskningsråd å bruke 15 mill. kroner på å frambringe kunnskap som kan bidra til en mer bærekraftig reindrift i Finnmark. Målet for prosjektet er å frambringe kunnskap som kan danne et bedre grunnlag for en best mulig tilpasset reindrift i de sårbare

⁴¹ I følge NIBRs evaluering av forskningsmidlene har RUF i svært stor grad finansiert naturvitenskapelig forskning, og da i større grad prioritert reinforskning enn beiteforskning. Bare noen få prosent av midlene har gått til samfunnsvitenskapelig, økonomisk, juridisk eller humanistisk forskning relatert til reindrift (NIBR 1999).

danne et bedre grunnlag for en best mulig tilpasset reindrift i de sårbare nordlige økosystemene. Det er Universitetet i Tromsø som har ansvaret for programmet, og det skal utføres i samarbeid med biologer, samfunnsvitere og klimaforskere fra andre institusjoner (Norges forskningsråd 2003). Det er videre mulig å søke midler til forskning i tilknytting til reindrift og reindrifftsbasert næringsutvikling fra SND.

SND og Norges forskningsråd har også på en del prosjektområder utviklet en samarbeidsmodell der målet er å øke samspillet når det gjelder aktiviteter rettet mot forskning, utvikling og kommersialisering.

Ut i fra det NILF kjenner til, er det lite forskningssamarbeid mellom RUFs fondsstyre, Norges forskningsråd og SND, selv om det i RUFs strategiplan for forskning og formidling oppfordres til at forskningsinstitusjoner samordner finansiering innen denne type forskning. NILF ser det som fordelaktig at Sametinget, Norges forskningsråd og SND i større grad enn i dag er med på å samfinansiere forskning rettet mot reindriftnæringen. Et slikt samarbeid vil trolig kunne gi en bedre ressursutnyttelse av de øremerkede midlene til forskning og formidling over RUF.

Som andre landbruksprodukter er reinkjøttet pålagt en forskningsavgift. Forskningsavgiften er en lovpålagt avgift som legges på norskproduserte og importerte landbruksprodukter som brukes i produksjon av nærings- og nytelsesmidler. Statens landbruksforvaltning (SLF) krever inn forskningsavgiften på norskproduserte varer og avgiften utgjør 0,3 prosent av råvareverdien. Avgiftssatsen kan omregnes til en øresats som for kjøtt utgjør 10 øre per kilo fra 01. juli 2003⁴². Avgiften innkreves/motregnes gjennom Leveranseregisteret for kjøtt, og avgiften er basert på månedlige oppgaver fra det enkelte slakteri.

Formålet med forskningsavgiften er å sikre økonomisk grunnlag for forskning knyttet til landbruksprodukter som nyttes til ervervsmessig bearbeidning eller framstilling av nærings- og nytelsesmidler. Avgiftsmidlene tilfaller *Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter*. Styret for fondet har ansvaret for innkreving og forvaltning av fondsmidlene. Fondets midler skal anvendes til forskning knyttet til landbruksprodukter som nyttes til ervervsmessig bearbeidning eller framstilling av nærings- og nytelsesmidler. Forskingen skal ha relevans for de produktgrupper som er avgiftspliktige og skal kunne omfatte et hvert ledd i kjeden fra primærproduksjon til ferdig vare til forbruker. Videre skal fondets midler nyttes på en slik måte at de utfyller øvrige, offentlige midler til forskning. Tildeling av midler fra fondet skal skje etter forskningsfaglige vurderinger gjennomført av Norges forskningsråd (Landbruksdepartementet 2001b).

Etter det NILF kjenner til har fondet frem til nå i liten eller ingen grad blitt benyttet til forskning på rein og reinkjøtt. Som følge av at reinkjøttet er pålagt en slik forskningsavgift, er det naturlig at noen av midlene over dette fondet også brukes til å forske på rein og reinkjøtt. NILF ser det derfor som hensiktsmessig at RUFs fondsstyre vurderer muligheten for å søke om medfinansiering til relevante prosjekter fra dette fondet, og at man også i større grad informerer om muligheten til å søke om midler til forskning på reinkjøtt fra dette fondet.

⁴² På importerte ferdigvarer utgjør avgiften 0,2 prosent av tollverdien.

Konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk

Som vi så i kapittel 3.1.3, kan man over RUF få støtte til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk. Søknad om tilskudd til konfliktforebyggende tiltak sendes først til den aktuelle kommune og reindrifftsforvaltningen lokalt. Disse har ansvar for å komme med forslag til vilkår for å ivareta formålet med ordningen, og forslag til kostnadsfordeling mellom RUF og LUF. Søknaden med forslag videre sendes så til SND som har ansvar for å avgjøre søknaden om tilskudd og endelig kostnadsfordeling. Reindrifftsforvaltningen er dermed i stor grad kun en «rapporterings-/posteringsinstans» for Landbruksdepartementet i forhold til disse midlene, dvs. i forhold til regnskap mv.

Konfliktforebyggende tiltak finansieres i dag over både LUF og RUF, der kostnadsfordelingen normalt er lik for begge fondene. Det er fordelaktig at en slik ordning finansieres på samme måte både i reindrifften og landbruket og NILF ser det derfor som hensiktsmessig at ordningen også i fremtiden finansieres over RUF.

Kautokeino flyttsamelag har påpekt at det er et økt behov for dialog mellom reineiere og bønder i forbindelse med godkjenning av søknader til konfliktforebyggende tiltak, da grunneiere nå kan sette opp gjerder på et område uten at reinbeitedistriktet er informert om dette (Kautokeino flyttsamelag 2003). Trolig vil det være hensiktsmessig at når søknader godkjennes av SND, så må både kommunene og den lokale reindrifftsforvaltning informere de grunneiere/reinbeitedistrikter som vedtaket vil påvirke.

Tidligpensjon

NILF foreslår at ordningen med tidligpensjon i reindrifften overføres til post 79, Velferdsmidler (se kapittel 4).

3.6.3 Vurdering av RUFs forskrift

Forskrift for Reindrifftens Utviklingsfond detaljstyrer i stor grad hva midlene over RUF skal benyttes til, samtidig som store deler av midlene over RUF avsettes til øremerkede formål. Vi vil nedenfor gjøre en vurdering inndelingen av forskriften for å se om det er hensiktsmessig å gjøre endringer, der målet er en mindre detaljstyrt forskrift.

Inndeling av forskriften

RUFs forskrift er delt opp i to deler. Først har man en oversikt over ordninger man kan få økonomisk støtte til i form av tilskudd eller lån, der ordningene er nærmere beskrevet i egne kapitler i forskriften (gjelder åtte tiltak). Videre har man en oversikt over tiltak som er i samsvar med forskriftens formål og som det kan innvilges økonomisk støtte til. Disse åtte ordningene er ikke omtalt nærmere i forskriften, men for noen av ordningene finnes det egne forskrifter (som tidligpensjon i reindrifften).

NILF vurderer forskriften som lite oversiktlig, samtidig som vi ser det som lite fordelaktig at midlene over RUF detaljstyres i så stor grad som tilfellet er nå. NILF ser det derfor som hensiktsmessig at avtalepartene går igjennom forskriften og vurderer om det er mulig å forenkle forskriften.

En forenkling kan for eksempel bestå av at man kutter den todelingen man i dag har, samt at ordninger med samme formål slås sammen og legges under en og samme post. Ved å redusere antall poster vil man få en mer helhetlig og oversiktlig forskrift, samt at RUFs fondsstyre vil stå friere til å disponere midlene til tiltak de ser som hensiktsmessige under hver enkelt post. En mulig inndeling av forskriften i større hovedtemaer kan være den vi beskriver under.

Støtte til forskning og utdanning

Over RUF avsettes det årlig midler til forskning og veiledning, samt at man kan få støtte til faglige tiltak til fremme for reindriften, herunder veiledning, kursvirksomhet, beitegransking, planlegging og avlstiltak. Videre finansierer RUF en rekke stipend og utdanningsordninger, herav:

- utdanningsstipend,
- refusjon av utgifter til kurs/etterutdanning og lignende,
- fagbrevordning i reindriften og
- tilrettelegging av 1–2 dagers kompetansegivende kurs/etterutdanning.

Forskning og utdanning er viktige elementer for å styrke utviklingen i reindriftsnæringen både økonomisk og produksjonsmessig. De kurs/utdanningstilbudene som man i dag har, er det derfor viktig å satse videre på for å styrke kompetansen i reindriften. Videre er det viktig å gi reineierne støtte til generell utdanning i forhold til den omstilling som skjer i reindriften i dag med bl.a. reintallstilpasning. For å få en mer oversiktig forvaltning av forsknings- og utdannings-/kurstilbudet over RUF foreslår NILF at disse ordningene legges under en og samme post. I de tilfeller RUFs fondsstyre mener det er hensiktsmessig ut i fra RUFs formålsparagraf, kan en slik post for forskning og utdanning også kunne gi støtte til andre tiltak en de som spesifikt er nevnt her.

Utviklings- og investeringsstøtte

Det er naturlig at livdyrlån og tilskudd til gjeterhytter og andre reindriftsanlegg (med unntak av slakteanlegg) legges inn under en slik post. Denne posten kan også finansiere ulike utviklingstiltak som ikke er tilskuddsberettiget over andre programmer.

Strukturtiltak

Over RUF gis det støtte til en rekke strukturtiltak som sikring av reindriftens beiterett, transport av rein, samt tiltak for reintallstilpasning og ressursutnyttelse. NILF foreslår at det over RUF lages en egen samlepost for strukturtiltak i reindriften, hvor bl.a. ovennevnte ordninger legges inn under denne posten.

3.7 Verdiskapingsprogrammet for reindrift

Som følge av at VSP-rein er i en evalueringsprosess, vil vi i dette kapitlet ikke gå nærmere inn på de tiltak VSP-rein har gitt støtte til og om disse er formåls effektive. Vi vil derimot gjøre en kort vurdering av verdiskapingsprogrammets faseinndeling og langsiktighet i programmet.

NILF registrerer at det foreløpig ikke er fattet formelle vedtak om varigheten til VSP-rein. Gjennom iverksetting av en slik satsing er det imidlertid uansett grunn til å anta at programmet vil ha en lengre varighet⁴³.

Verdiskapingsprogrammet dekker et nytt «satsingsområde» der det er mange aktører og interessenter med i bildet. Dette innebærer at mål, modeller og roller vil utvikles underveis i programmet. Det eksisterer ulike oppfatninger om hvordan programmets mål skal bli forstått, ulike oppfatninger av hvilke virkemidler programmet skal ta i bruk og ikke minst ulike oppfatninger av hvilke elementer som er viktige og mindre viktige i vurdering av programmets måloppnåelse. Verdiskapingsprogrammet har i utgangspunktet satt opp fem satsingsområder (nyskaping og bedriftsutvikling, kompetanse, nettverk og mobilisering, markedskanaler, og andre tiltak).

For at sekretariatet skal ha mulighet til å endre fokus i programmet etter hvert som man høster erfaringer, er det hensiktsmessig at VSP-rein deles inn i ulike faser. I en utviklingsfase, som programmet er i nå, vil det da være naturlig å spisse satsingsområdene i starten og eventuelt utvide programmets virkeområde etter hvert. Dette er fordelaktig da det er lettere å utvide enn å måtte begrense programmet på et senere tidspunkt.

Programperioden for VSP-mat er delt inn i faser, der fase 1 omfatter oppstarten i 2001 og 2002. Fase 2 gjelder for perioden 2003 til og med 2005, der det ble gjort en evaluering av programmet i forbindelse med at fase 2 startet. Før programmet går inn i fase 3 vil det være nødvendig å gjøre en full evaluering av programmet som grunnlag for prioriteringene i den siste femårsperioden.

For VSP-rein er det også lagt opp til at programmet inndeles i faser. Selv om det ikke er satt noen klare grenser for faseinndelingen, er det naturlig at fase 2 starter etter den foreløpige evalueringen av programmet som vil bli ferdig i løpet av mars 2004. En faseinndeling av programmet kan være hensiktsmessig i forhold til at det kan bli lettere å få legitimitet for eventuelle omlegginger av programmets virkeområde og innhold i løpet av programmets varighet.

⁴³ På NILFs seminar i Alta 15. oktober 2003 kom det fram at det er ønskelig at VSP-rein, på samme måte som VSP-mat, i første omgang skal vare i en 10-års periode.

4 Velferdsordninger i reindriften

4.1 Velferdsordninger

Som selvstendig næringsdrivende har ikke reindriftsutøvere de samme rettighetene som lønsmottakere når det kommer til velferd og velferdsordninger. For å bidra til en bedre velferdssituasjon og sosial sikkerhet er det derfor utarbeidet egne velferdsordninger for reindriftnæringen. Velferdsordningene i reindriften er i prinsippet lagt opp etter samme modell som for jordbruksnæringen, men med nødvendige tilpasninger ut i fra forholdene i reindriften. NILF vil i dette kapitlet gå igjennom følgende velferdsordninger⁴⁴:

- Medlemsavgift til folketrygdfondet
- Sykepengeordning
- Avløserordning i forbindelse med sykdom og svangerskap
- Tidligpensjon

Velferdsordningene finansieres over reindriftsavtalen, enten direkte eller via Reindriften Utvklingsfond og distriktstilskuddet. Tabell 4.1 gir en oversikt over velferdsordningene i reindriftnæringen, finansieringskilde og kostnader. Som vi ser av tabellen er det avsatt 1,8 mill. kroner til medlemsavgiften til folketrygden og sykepengeordningen i reindriftsavtalen 2003/04, i tillegg er det avsatt ca. kr 90 000 til tidligpensjonsordningen. I tillegg kommer eventuelle midler til avløserordning som kan finansieres over distriktstilskuddet.

⁴⁴ I tillegg til disse velferdsordningene, kan man over RUF også søke om tilskudd til barnehagedrift (ordningen er nærmere omtalt i kapittel 3.1).

Tabell 4.1 Velferdsordningene i reindriften, finansieringskilde og kostnad

Velferdsordning	Finansieringskilde	Beløp
Medlemsavgift til folketrygdfondet	Reindriftsavtalen direkte	1,2 mill. kr
Sykepengeordning	(post 79 - Velferdsordninger)	0,6 mill. kr
Avløserordning	Kostnadssenkende og direkte tilskudd (post 75 – Kostnadssenkende og direkte tilskudd)	--
Tidligpensjon	RUF (post 51 – Tilskudd til utviklings- og investeringsfond)	0,09 mill. kr

Kilde: Landbruksdepartementet (2003a)

4.1.1 Medlemsavgift til Folketrygden

Medlemsavgift til Folketrygden innebærer at den enkelte reineier skal betale en avgift til Folketrygden etter samme sats som lønsmottakere (7,8 prosent). Differansen mellom denne avgiften og avgiften for private næringsdrivende (på 10,7 prosent) blir finansiert over reindriftsavtalen. Bevilgningen beregnes ut fra pensjonsgivende inntekt i næringen, og midlene overføres sentralt til Folketrygden. Til dekning av avgift til folketrygdfondet ble det i reindriftsåret 2003/04 avsatt 1,2 mill. kroner over post 79 (Landbruksdepartementet 2003a)⁴⁵.

4.1.2 Sykepengeordning

Som næringsdrivende har reindriftsutøvere i utgangspunktet bare rett på å få dekt inntil 65 prosent av inntektsgrunnlaget ved sykdom over 16 dager⁴⁶. Den kollektive innbetalingen over reindriftsavtalen til sykepengeordningen dekker tilleggspremien for økning av sykepengene fra 65 til 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Fødselspenger dekkes også med 100 prosent av inntektsgrunnlaget. Ordningen er regnet som en kollektiv forsikring som ikke gir rett til fradrag på selvangivelsen. Etter hovedregelen skal sykepengegrunnlaget svare til den pensjonsgivende årsinntekten beregnet på grunnlag av gjennomsnittet av pensjonspoengtallene for de siste tre årene (folketrygdloven § 8–25 andre ledd)⁴⁷. Det høyeste sykepengegrunnlaget er 6G (folketrygdloven § 8–10)⁴⁸. I tillegg til sykepengeordningen har reineierne mulighet til å tegne frivillig tilleggstrygd som gir rett til sykepenger de første 16 dagene.

⁴⁵ I jordbruksavtalen finnes det en tilsvarende ordning for medlemsavgift til folketrygdfondet for bønder som er selvstendig næringsdrivende.

⁴⁶ Stortinget vedtok i 2001 å forlenge ventetiden (egenrisikoperioden) for sykepenger for selvstendig næringsdrivende mv. fra 14 til 16 dager. Endringene ble iverksatt 1. januar 2002 (Landbruksdepartementet 2003a).

⁴⁷ Sosialdepartementet (1997).

⁴⁸ 6G tilsvarer i 2003 kr 335 784 (Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, 2003).

Det ble i reindrifftsavtalen 2003/04 satt av 0,6 mill. kroner over post 79 til gjennomføring av refusjonsordningen for tilleggspremie til Folketrygden⁴⁹ (Landbruksdepartementet 2003a).

4.1.3 Avløserordning

Reinbeitedistriktene har mulighet til å benytte deler av distriktstilskuddet til en egen avløserordning. Formål med ordningen er å gi distriktene mulighet til å refundere utgifter til avløser i forbindelse med sykdom og svangerskap, hvis ønskelig.

Opprinnelig var avløserordningen en del av distriktstilskuddet, men fra 1991 ble avløserordningen skilt ut som egen post på avtalen og forvaltningsansvaret ble overført til Reindrifftsforvaltningen. I perioden Reindrifftsforvaltningen hadde ansvaret for ordningen ble det årlig avsatt mellom ca. 0,5–1,4 mill. kroner til tilskudd til avløser ved sykdom og svangerskap (Økonomisk utvalg 1989-93). I følge Landbruksdepartementet (1992) var det en del forvaltningsmessige problemer med ordningen og den ble derfor avviklet.

Avløserordningen slik den er utformet i dag ble opprettet i 1993 og finansieres igjen over distriktstilskuddet. Retten til å få refundert utgifter til avløser i forbindelse med sykdom og svangerskap er fastsatt i *forskrift om tilskudd til reinbeitedistrikter og tamreinlag* (Landbruksdepartementet 1999a)⁵⁰. I forskriftens § 1 står det at distriktstilskuddet skal gi grunnlag for avløserordning ved sykdom og svangerskap ut over folketrygdens generelle ordninger, videre står det i § 6, om krav til søknad fra distriktene, at det som vedlegg til søknad kreves *eventuell* ordning for avløser ved sykdom og svangerskap. Forskriften åpner m.a.o. for muligheten til at distrikter kan ha en slik ordning, hvis ønskelig, men at det er opp til hvert enkelt reinbeitedistrikt og distriktsstyret å bestemme om de ønsker å bruke midler på en slik ordning.

4.1.4 Tidligpensjon

Det har tidligere vært flere ordninger med tidligpensjonering i reindrifften, og den første tidligpensjonsordningen for reindrifftssamer ble etablert på midten av 1970-tallet. Tidligpensjonsordningen ga reindrifftsutøvere som var fylt 62 år mulighet til å pensjonere seg, og ordningen ble finansiert over fondsmidler som ble avsatt etter de store tapsårene i Finnmark i begynnelsen av 1970-årene (Generasjonsutvalget 1997).

Senere ble denne ordningen overført til Reindrifftsavtalen, og pensjonsalderen ble justert ned til 57 år. Som følge av at Landbruksdepartementet (1992) mente at ordningen hadde liten effekt, ble den avviklet i 1992⁵¹. For de reindrifftsutøverne som inngikk avtale om førtidspensjonering før avviklingen, har det blitt utbetalt pensjon fram til pensjonsavtalen for den enkelte reineier opphørte (frem til fylte 67 år).

⁴⁹ Den årlige bevilgningen til sykepengeordningen har siden 1982 holdt seg stabil på ca. 0,6 mill. kroner (Økonomisk utvalg 1982).

⁵⁰ Distriktstilskuddet har som hensikt å bidra til å gi distrikter og tamreinlag større egenansvar gjennom bl.a. å gi distriktene større økonomisk handlefrihet.

⁵¹ I 1992 var satsen for tidligpensjon satt til kr 80 000.

Med bakgrunn i Generasjonsutvalgets arbeid⁵², ble det ved reindrifftsforhandlingene i 1999 vedtatt å på nytt innføre en tidligpensjonsordning for reindrifftsutøvere f.o.m. 1. januar 2000. Tidligpensjonsordningen er fastsatt i *forskrift om tidligpensjon i reindriften* (Landbruksdepartementet 1999b). Det blir ikke avsatt særskilte midler til ordningen, men kostnadene forutsettes dekket over Reindrifftens Utviklingsfond (post 51).

Ordningen med tidligpensjon i reindriften er i utgangspunktet lagt opp etter samme prinsipper som ordningen med tidligpensjon for jordbrukere, men med nødvendige tilpasninger ut i fra forholdene i reindriften. Formålet med ordningen er å bidra til å gjøre det mulig for næringsutøverne å avvikle driften før de har rett til alderspensjon etter Folketrygden, slik at man letter generasjonsoverganger i næringen. Videre ønsker man med denne ordningen å stimulere til at reintallet og sysselsettingsstrukturen tilpasses næringens ressurs- og inntektsgrunnlag.

For å motta tidligpensjon må driftsenhetsinnehaveren selv ha hatt driftsenheten i 15 år, og driftsenheten må være overdratt eller avviklet før man kan søke om tilskudd. Aldersgrensen for tidligpensjonen er satt til 62 år for innehaver. Er innehaver ugift mottas en «enbrukerpensjon», mens hvis innehaver har ektefelle over 60 år mottas «tobrukerpensjon». Retten til tidligpensjon bortfaller ved utgangen av den måned tidligpensjonisten fyller 67 år.

Tidligpensjonen beregnes ut i fra innehavers og eventuelt innehavers ektefelle sin samlede referanseinntekt. For å få full tidligpensjon må driftsenheten ha hatt en referanseinntekt på minst kr 45 000 i næringsinntekt som et gjennomsnitt av de siste fem årene⁵³. For å motta «tobrukerpensjon» må ektefellen ha mindre enn kr 80 000 i annen inntekt, samt at innehavers og ektefelles samlede referanseinntekt må utgjøre minst 50 prosent av den samlede inntekten.

Tidligere innehaver av driftsenhet og ektefelle kan hver for seg ha en inntekt på inntil kr 100 000, og pensjonen avkortes med 50 prosent av inntekten utover dette fribeløpet. Driftsenhetsinnehavere som har mottatt omstillingslønn, avviklingslønn og lignende har ikke rett på tidligpensjon. Tidligere innehaver av driftsenheten kan ha inntil 20 rein i en annen driftsenhet (sytingsrein), mens ektefeller kan ha inntil 30 sytingsrein. Ordningen med sytingsrein sikrer pensjonisten en viss tilgang på kjøtt, samt at det også sikrer pensjonistens tilhørighet i fellesskapet og at reinmerket bæres videre.

Satser for enbruker- og tobrukerpensjon blir fastsatt av Stortinget etter forslag i de årlige proposisjoner om reindrifftsoppjøret. For reindrifftsavtalen 2003/04 er satsen for full pensjon på kr 85 000 per år i enbrukerpensjon og kr 136 000 i tobrukerpensjon.

⁵² I forhandlingene om ny reindrifftsavtale 1997/98 ble avtalepartene enige om å nedsette en arbeidsgruppe som skulle rette søkelyset mot blant annet generasjonsoverganger i reindriffts-næringen (Generasjonsutvalget 1997).

⁵³ Referanseinntekten er summen av næringsinntekt fra reindrift og utbetalte sykepenger som er opptjent i reindriffts-næringen i referanseperioden, dividert på fem.

For å motta tidligpensjon må det sendes søknad på skjema fastsatt av Reindriftsjefen. Søknaden sendes til reindriftsagronomen til kontroll, og videresendes til Reindriftsjefen som behandler og avgjør søknaden.

Det har vært en minimal oppslutning om tidligpensjonsordningen siden ordningen ble innført i 1999/00, med bare en innvilget søknad (tobrukerpensjon). For regnskapsåret 2002 ble det utbetalt ca. kr 68 000 i tidligpensjon (pers. med. Thommassen 2003). For 2003 er det beregnet at tidligpensjonsordningen medfører en kostnad over RUF på om lag kr 90 700.

4.2 Forslag til endringer

I følge mandatet skal gjennomgangen av velferdsordningene ta sikte på å se ordningene i sammenheng, for videre å se på muligheten til å gjøre eventuelle omlegginger der det er hensiktsmessig. I en vurdering av velferdsordningene i reindriftnæringen må en se på om ordningene er organisert på en hensiktsmessig måte, og om de enkelte velferdsordningene fungerer etter formålet.

4.2.1 Medlemsavgift til folketrygdfondet

Det avsettes årlig 1,2 mill. kroner til medlemsavgift til folketrygdfondet, og midlene overføres direkte over Reindriftsavtalen (post 79) til Folketrygden. Den kollektive dekningen av medlemsavgiften til folketrygdfondet er en effektiv måte å styrke velferdssituasjonen i næringen på, og NILF foreslår ingen endringer av denne ordningen.

4.2.2 Sykepengeordning

Til denne ordningen avsettes det årlig 0,6 mill. kroner over Reindriftsavtalen (post 79), og midlene overføres direkte til Folketrygden. Denne ordningen fungerer i forhold til sine intensjoner, og NILF ser det som hensiktsmessig at ordningen beholdes som i dag.

4.2.3 Avløserordning

Som vi så i kapittel 4.1.3 er avløserordningen en frivillig ordning, som distriktene har mulighet til å finansiere over distriktstilskuddet. I følge det Reindriftsforvaltningen kjenner til er det få eller ingen av distriktsstyrene som siden ordningens oppstart har etablert en slik avløserordning for sitt distrikt⁵⁴ (Reindriftsforvaltningen, pers. med. Evertsen 2003). Som følge av at avløserordningen per i dag i praksis ikke eksisterer, ser NILF det som hensiktsmessig at det gjøres en vurdering av ordningen.

⁵⁴ Distriktene er ikke pliktet til å oppgi om det er benyttet midler til avløserordning i sitt årlige regnskap som oversendes Reindriftsforvaltningen, og det finnes derfor ingen mulighet til å kontrollere om distriktene har en slik ordning.

NILF ser det som en mulig løsning at avløserordningen, som i dag, videreføres som en frivillig ordning under distriktstilskuddet. En slik løsning gir distriktene større styringsfrihet i forhold til om de ønsker en avløserordning, men reieneierne vil ikke ha noen rett til å få dekt kostnader til å leie hjelp ved sykdom og svangerskap.

Hvis vi ser på behovet for å få tilskudd til leid hjelp ved sykdom og svangerskap, er avløserordningen spesielt viktig for kvinner i reindriften ved at man kan få finansiert avløser ved svangerskapspermisjon. Et alternativ kan derfor være at hele avløserordningen under distriktstilskuddet avvikles og at det innføres et tilskudd til leid hjelp ved svangerskap for kvinnelige driftsenhetsinnehavere/eventuelt kvinnelige reindriftsutøvere. Tilskuddet kan finansieres over post 79, velferdsordninger og administreres av Reindriftsforvaltningen etter søknad. Et slikt tilskudd vil bidra til å styrke kvinnes posisjon i reindriften.

Det at avløserordningen avvikles fratar i prinsippet reieneierne ingen rettigheter da ordningen i dag ikke benyttes. Å avvikle avløserordningen, for så å innføre et tilskudd til leid hjelp ved svangerskap vil derfor bidra til å styrke næringens velferdstilbud. Et slikt tilskudd vil også være enkelt å forvalte for Reindriftsforvaltningen, i motsetning til en avløserordningen slik den er utformet i dag.

På sikt kan det være et mål for distriktene å sikre muligheten til å få leid hjelp ved sykdom, men pålegger man distriktene en slik ordning vil det trolig medføre et krav fra distriktene om økte overføringer over distriktstilskuddet. Det vil trolig uansett ikke være hensiktsmessig å lage en tilskuddsordning for leid hjelp etter de samme prinsipper som landbrukets avløserordning, da det er en del organisatoriske forskjeller mellom landbruks- og reindriftnæringen. Blant annet har reindriftnæringen et helt annet driftsfellesskap enn i landbruket, og det er vanlig at når en reieneier blir syk/trenger hjelp så stiller resten av sidaen/driftsenheten opp for reieneieren og gjør hans del av arbeidet.

4.2.4 Tidligpensjon

Tidligpensjon er et virkemiddel som skal stimulere til generasjonsoverganger i reindriften ved å gi eldre generasjoner en økonomisk mulighet for tidlig avvikling og overføring av driftsenhet til yngre utøvere.

Tidligpensjonsordningen forvaltes i dag under RUF. Som følge av at tidligpensjon er å regne som en velferdsordning, foreslår NILF at ordningen tas ut av RUF og overføres til post 79, Velferdsordninger. NILF foreslår videre at ordningen i prinsippet beholdes som i dag, men at det gjøres noen endringer av rammevilkårene slik at reieneierens insentiv til å gå av med tidligpensjon øker.

Tidligpensjonsordningen har i liten grad vært benyttet siden ordningens oppstart i 2000. En årsak til dette kan være at inntektsutviklingen i reindriftnæringen på 90-tallet var svak og at det dermed er få reieneiere over 62 år som har tilfredsstillende inntektskravene for å kunne få full tidligpensjon. For å få flere til å gå av med tidligpensjon kunne det derfor vært en mulighet å justere ned eller avvikle kravet til referanseinntekt. NILF ser det som lite hensiktsmessig at referanseinntekten justeres ned eller avvikles. Dette kan begrunnes med at inntektssituasjonen i næringen nå har endret seg, og at det de senere årene (2000/01 og 2001/02) har vært en

positiv inntektsutvikling i næringen blant annet som følge av gode produksjonsår. Innføringen av produksjonspremien og satsingen på verdiskaping i reindriften vil også trolig være med på å øke inntekten i næringen. Med bakgrunn i dette tror NILF at det nå vil bli flere reineiere som tilfredsstillt kravet om en referanseinntekt på kr 45 000.

En annen mulighet til å stimulere reindriftsutøvere til å tidligpensjonere seg er å senke aldersgrensen for når man kan gå av med tidligpensjon. I dag må reineiere ha fylt 62 år for å kunne få tidligpensjon. På slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet var aldersgrensen for tidligpensjon på 57 år, og ordningen ble da benyttet i større grad enn i dag (Reindriftsforvaltningen 1992). For å fremme generasjonsvekslingen i reindriften foreslår NILF at tidligpensjonsalderen igjen settes til 57 år. Det vil gi flere reineiere mulighet til å gå av med tidligpensjon og vil gi større mulighet for unge reineiere til å overta driftsenhetene.

Andre årsaker til at reindriftsutøverne i liten grad har gått av med tidligpensjon kan skyldes forhold som ikke direkte er tilknyttet ordningen. For eksempel vil mange reineiere ha et økonomisk insentiv til å bli i næringen med de tilskuddsordninger det medbringer, mens andre reineiere har valgt å omstille seg (jf. Omstillingsprogrammet for Indre Finnmark) istedenfor å gå av med tidligpensjon. Videre er det noen reineiere som er sterkt tilknyttet reindriften, og av den grunn ikke ønsker å gå av med tidligpensjon selv om det er økonomisk fordelaktig. En endring av ordningen vil derfor ikke nødvendigvis føre til et økt insentiv for alle reindriftseiere til å gå av med tidligpensjon, selv om det kan øke insentivet til noen reindriftsutøvere.

4.2.5 Helse i reindriften

Reindriftsutøvere er en yrkesgruppe som ofte har lange og travle arbeidsdager, og som generelt sett oftere enn andre yrkesgrupper kan bli utsatt for yrkesskader og yrkessykdommer. Blant annet gir reindriftsykket lett slitasjeskader og helseproblemer, bl.a. som følge av langvarig snøscooterbruk og bruk av terrenggående motorkjøretøy.

Undersøkelser gjort av Bjørn Tostrup i perioden 1992–1996 viser for eksempel at tre av fire aktive reineiere har belastningsskader i rygg, halvparten har nakkeskader, en av fire sliter med knærne og en av seks har hofteskader. Av disse skadene skyldes 80 prosent bruk av motoriserte kjøretøyer i utmark (Reindriftsforvaltningen 2003b). Det finnes flere tiltak for å redusere belastningsskadene reineiere utsettes for, og det er fordelaktig at det drives med informasjonsarbeid for å opplyse reineierne om de yrkesskadene de utsettes for, og hvordan man kan unngå å få skader.

Reineiere er ikke forpliktet til å drive med arbeid innen helse, miljø og sikkerhet (HMS), så lengde de ikke har noen ansatte. Allikevel kan det være hensiktsmessig at det drives HMS-arbeid i reindriften, slik at man kan få tryggere og triveligere arbeidsplasser. HMS handler blant annet om å øke bevisstheten rundt arbeidsvaner, arbeidsrutiner, verneutstyr, ansvarsforhold og samarbeid.

HMS-arbeid i reindriften er ikke noe nytt og på 1990-tallet ble det gjennomført to program som hadde fokus på helse. Det første ble kalt «HMS-reindrift» og ble

gjennomført i perioden 1992–97 som et delprosjekt under «Helse- og ulikhet»-programmet, som var tilknyttet fylkeslegen i Finnmark. I forbindelse med prosjektet ble det gjennomført en rekke kurs for reindriftsutøvere i Guovdageaidnu. Dette ble så videreført gjennom prosjektet HEMSKO (Helsemessige konsekvenser av omstillingsprogrammet for Indre Finnmark) Programmet ble bl.a. finansiert gjennom SUFUR⁵⁵ og Omstillingsprogrammet (Reindrifftsforvaltningen 2003b). Selv om det tidligere har vært satset på HMS-arbeid i reindriffts-næringen har denne vært stedsbetinget og ikke omfattet hele næringen.

For å redusere skadene og bedre arbeidsmiljøet i reindrifften ser NILF det som hensiktsmessig at det fremover i større grad satses på HMS-arbeid overfor reindrifftsutøvere. En mulig løsning er at en slik tjeneste forvaltes av Reindrifftsforvaltningen, for eksempel ved at en ansatt i forvaltningen har HMS-arbeid i reindrifften som sitt ansvarsområde. Dette kan være en ansatt i Reindrifftsforvaltningen sentral eller lokalt på et av områdekontorene.

Alternativt så kan en slik tjeneste legges til Reindrifftens ressurs-senter som nå skal etableres i Kautokeino (Landbruksdepartementet 2003c). Ressurs-senteret skal ha som oppgave å legge til rette for arbeidsplasser som fører til økt verdiskaping, der målet er å stimulere reintallstilpasning/omstilling i Vest-Finnmark⁵⁶. Senteret skal bl.a. utnytte og tilby den kompetansen som i dag finnes hos reindrifftsutøverne i ulike typer tjenester og man kan for eksempel omskolere reindrifftsutøvere i HMS-arbeid. I samarbeid med andre fagpersoner vil det kunne gi HMS-arbeidet den riktige praktiske forankringen.

Hvilke institusjon som skal ha ansvaret for HMS-arbeid og hvor et slikt arbeid skal lokaliseres, ser NILF på som et spørsmål for avtalepartene og vi vil derfor ikke gå nærmere inn på dette her. Uansett hvem som skal ha ansvaret for å forvalte en HMS-tjeneste, kan en slik tjeneste kan omfatte:

- En informasjonskanal i forhold til hvilke yrkesskade- og sykepengeforsikringsordninger som finnes for selvstendig næringsdrivende. Dette kan gjøres ved å sende ut brosjyrer, ha egen internettportal og gjennom å holde kurs.
- Rådgivning vedrørende reindrifftsutøvernes arbeidsmiljø, samt å ha ansvar for å gi sakkyndig hjelp ved søknad til trygdeetaten om økonomisk bistand til hjelpemidler og lignende.
- På noe sikt kan det også være et mål å få i gang et samarbeid med regionale bedriftshelsetjenester, slik at reinciere på lik linje med vanlige lønnsarbeidere blir innkalt til bedriftshelsetjenesten. Et slikt samarbeid vil være fordelaktig ved at de har fagpersonell som kan gi råd og veiledning om helse, miljø og sikkerhet i reindrifften.

⁵⁵ Samordningsutvalget for Finnmark utdanningsregion (SUFUR).

⁵⁶ I forbindelse med arbeidet med reintallstilpasningen i Vest-Finnmark skal Reindrifftsforvaltningen koordinere og legge til rette for en etablering av et ressurs-senter for reindrifften. Det er satt av 2,0 mill. kroner til etablering og drift av Reindrifftens ressurs-senter i 2004 (Landbruksdepartementet 2003c).

Ved i større grad å satse på helse, miljø og sikkerhet i næringen vil reindriftsutøverne trolig få en sikrere arbeidsplass med mindre skader. Ordningen kan også være med på å sikre et tryggere oppvekstmiljø for barna. Som følge av at reindrift foregår over utstrakte områder med store avstander er det viktig å gjøre tjenesten tilgjengelig for alle. Dette kan gjøres ved at mye informasjonen er internettbasert, og at det holdes kurs innenfor de ulike distriktene.

4.2.6 Samordning av velferdsordningene

Velferdsordningene som er finansiert over RUF og distriktstilskuddet administreres av henholdsvis Reindriftssjefen og distriktsstyrene, mens sykepengeordningen og avgift til folketrygdfondet først og fremst er en postering på statsbudsjettet (direkte overføring fra reindriftsavtalen til Folketrygden). I tillegg finansieres velferdsordningene over ulike poster i reindriftsavtalen (post 51, 75 og 79).

Dette medfører at man ikke får en helhetlig oversikt over velferdsordningene. I utgangspunktet virker det derfor hensiktsmessig å samle noen av velferdsordningene under en og samme post, hvor det avsettes midler som *kan overføres* til velferdsordningene. En slik samordning vil gi bedre oversikt over velferdsmidlene, og kan være med på å rette fokus på velferdsbehovet og dermed gi en bedre velferdssituasjon i næringen.

Medlemsavgift til folketrygdfondet og sykepengeordningen finansieres allerede i dag over post 79, Velferdsordninger og NILF foreslår derfor ingen endringer av disse. NILF foreslår derimot at tidligpensjonsordningen tas ut av Reindriftens Utviklingsfond og legges under post 79, Velferdsordninger. Et tilskudd til leid hjelp ved svangerskap og ordningen med HMS-arbeid vil også kunne finansieres over denne posten.

5 Frakttilskudd og veterinære forhold

5.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi ta for oss frakttilskudd og veterinære forhold basert på mandatet og konklusjonene i forprosjektet. Mandatets tredje strekpunkt omfatter to ulike problemstillinger og har en klar føring for hvilke typer slakterier som skal prioriteres. For det første skal NILF gjennomgå dagens frakttilskuddsordning og foreslå endringer i ordningene slik at slakting hvor transport av levende rein unngås kan premieres. Videre er det også nevnt å foreslå kompensasjon for veterinærutgifter, og dette behandler vi som et eget punkt atskilt fra frakttilskuddene. Gjennomgangen skal resultere i forslag som bedre ivaretar *de små slakteriene* og som legger tilrette for en økonomisk og kulturelt bærekraftig *feltslakting*.

Vi vil først se nærmere på slakting av rein generelt og på strukturen i slaktenæringen. Deretter vil vi gjennomgå de ulike ordningene før vi vurderer effekter av ordningene og kommer med forslag til endringer.

5.2 Om slakting og slakterier

5.2.1 Godkjenning og registrering av slakterier

Slaktingen foregår ved ulike typer slakterier, og grovt sett snakker en om to hovedgrupper slakterier ut fra størrelse og plassering:

- Sentralslakterier
- Feltslakterier og mobilslakterier

Sentralslakterier er faste anlegg som i denne sammenhengen slakter større volum. Feltslakterier er faste slakteplasser, men hvor en bringer inn slaktere og utstyr ved slakting. Mobilslakterier er transportable anlegg som ikke er avhengige av store fysiske tilpasninger på slaktestedet. I tillegg forekommer det en del privat slakting, også kalt fjellslakting, som går til eget forbruk og privat salg. Denne inndelingen av anlegg etter størrelse og plassering brukes av Reindrifftsforvaltningen i deres statistikk.

Reindrifftsforvaltningen opererer med en egen registrering av listeførte/registrerte slakterier. *Forskrift om rapportering av slaktet rein* (Landbruksdepartementet 2001a) skal i utgangspunktet sikre at det foreligger en forvaltningsmessig kontroll av det slakteuttak som kreves for enkelte ordninger over reindrifftsavtalen. For å følge opp dette må Reindrifftsforvaltningen enten samarbeide med registrerte slakteribedrifter eller ansvarlig leder for slakting av rein. For å bli registrert slakteribedrift etter forskriften, må bedriften disponere eget slakteanlegg som er godkjent i henhold til gjeldende forskrifter. I tillegg må bedriften være registrert i foretaksregisteret. Med ansvarlig leder for slakting av rein utenom registrerte slakteribedrifter menes den eller de personer som er utnevnt av reinciere i fellesskap og som står ansvarlig for varsling og tilrettelegging for slakting av rein. Reindrifftsforvaltningen vil i forvaltningsmessig sammenheng forholde seg enten til et registrert slakteri eller en ansvarlig leder for slakting.

Slaktingen må foregå etter gjeldende forskrifter fra veterinærmyndighetene under kontroll av veterinær. I *forskrift om avgift til dekning av utgifter ved tilsyn og kjøttkontroll* (Landbruksdepartementet 1998) skiller en mellom:

- helårsslakterier for tamrein,
- sesongslakterier for tamrein og
- mobile slakterier/slakteplasser.

Helårsslakterier tilsvarer grovt sett det som Reindrifftsforvaltningen kaller sentralslakterier. Sesongslakteriene og mobile slakterier tilsvarer det forvaltningen kaller feltslakterier. De ulike typene har ulik grad av planlegging av slakting og de forholder seg dermed til veterinærmyndighetene på ulike måter. Dette resulterer også i ulik avregning av kjøttkontrollavgift som vi kommer tilbake til i kapittel 5.4.1.

5.2.2 Slakting

For å si noe om slakteforholdene har vi hentet inn statistikk fra Reindrifftsforvaltningen. Tabell 5.1 sier noe om bedriftsstruktur i førstehåndsomsetningen av reinkjøtt. Dette gjelder de slakteriene som er listeført/registrert hos Reindrifftsforvaltningen.

Tabell 5.1 Bedriftsstruktur (listeførte slakterier) i førstegangsomsetning av reinkjøtt

Bedriftsgruppe	Ant. Bedrifter			Tot. slakteuttak			Tot. slaktekvantum		
	99/00	00/01	01/02	99/00	00/01	01/02	99/00	00/01	01/02
< 100 dyr	9	3	4	100	200	305	5	10	12
101 – 1 000 dyr	14	6	7	6 100	1 950	1 623	139	60	48
1 001 – 10 000 dyr	5	6	6	23 000	32 650	28 110	587	833	689
> 10 000 dyr	2	0	1	21 850	0	10 397	557	0	260
Totalt	24	15	18	51 050	34 800	40 435	1 289	902	1 009

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (2003a)

Vi ser av statistikken at slaktingen av rein domineres av større slakterier som slakter over 1 000 dyr per driftsår. Over 90 prosent av slaktekvantumet slaktes ved disse anleggene. Underlagsmaterialet viser at det er to større slakterier som slakter størstedelen av reinen, og det dreier seg om Stensaas Reinsdyrslakteri AS (Røros) og Aage Pedersen AS (Tana/Karasjok).

Slakteriene må defineres som småskala anlegg både i nasjonal og internasjonal målestokk. Slakteriene som er «store» i norsk sammenheng har ikke mer enn 10–15 ansatte. I tillegg er det flere mikro bedrifter som foredler reinkjøtt i et lite omfang med 1–3 ansatte.

Tabell 5.2 viser en oversikt over prosentvis fordeling av antall slaktedyr etter slaktemåte.

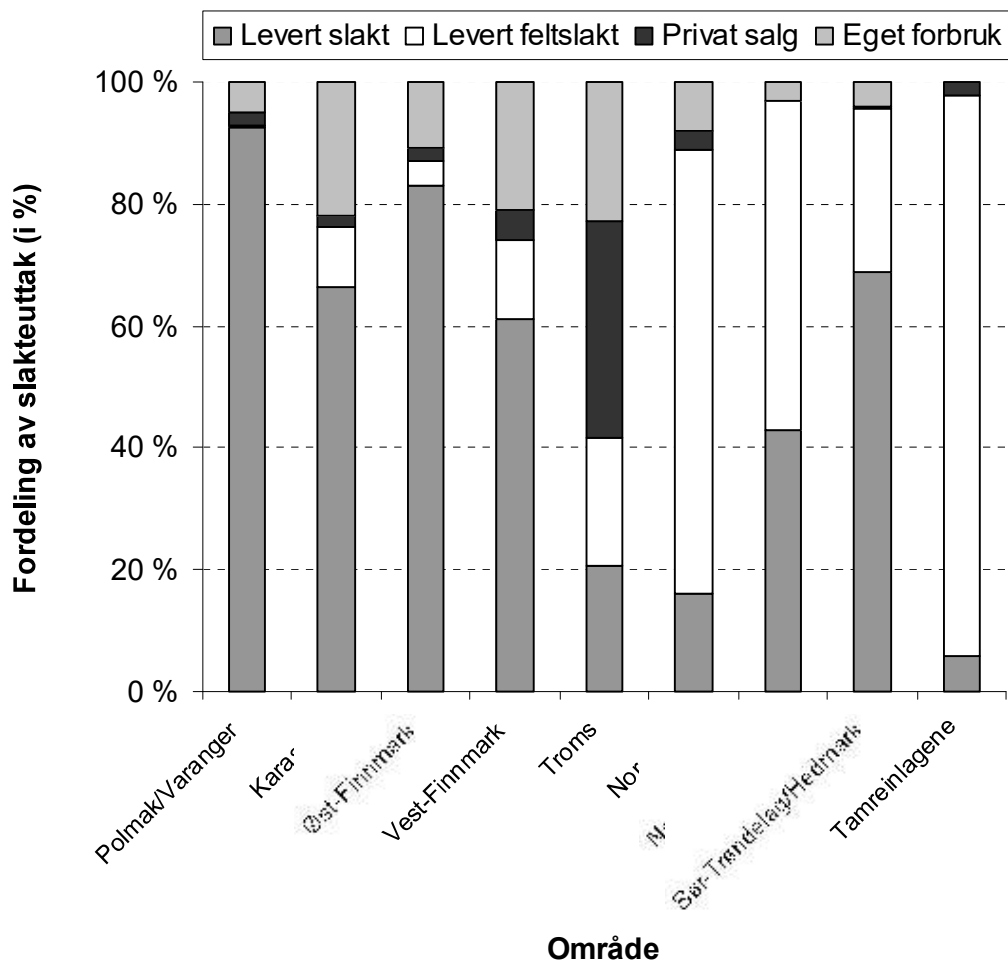
Tabell 5.2 Prosentvis fordeling av antall slaktedyr etter slaktemåte

Område	Fordeling av slakt etter slaktemåte (i %)								
	Sentralslakt			Feltslakt			Privat slakt ¹⁾		
	99/00	00/01	01/02	99/00	00/01	01/02	99/00	00/01	01/02
Polmak/Varanger	80	75	93	12	18	0	8	7	6
Karasjok	79	65	67	1	0	10	21	34	24
Øst-Finnmark	79	71	84	6	11	4	15	17	13
Vest-Finnmark	67	62	61	12	5	13	21	34	25
Troms	67	25	21	13	13	21	19	61	59
Nordland	37	35	16	54	54	73	8	12	11
Nord-Trøndelag	32	27	43	64	70	54	4	3	3
Sør-Trøndelag/ Hedmark	92	82	69	4	13	27	5	5	4
Samisk reindrift	69	60	62	18	23	25	13	17	13
Tamreinlag	16	12	6	81	86	92	3	3	2
Hele reindriften	63	53	54	24	32	35	12	15	12

1) Privat slakt er basert på opplysninger fra reineiernes reindrifftsmelding.

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (2003a)

Vi ser at størstedelen skjer ved sentralslakt og omkring 30 prosent ved feltslakteri når en regner med tamreinlagene. Kun en liten andel skjer ved privat slakting.

Kilde: Reindriftsforvaltningen (2003a)

Figur 5.1 Fordeling av slakteuttak etter slakteanlegg og omsetning, driftsåret 2001/02

Figur 5.1 viser at det er store regionale forskjeller på fordelingen mellom sentralslakt, feltslakt og privat slakt i 2001/02. Vi ser at områder som Polmak/Varanger og Sør Trøndelag/Hedmark domineres av sentralslakting, mens i Nordland og for tamreinlagene er det feltslaktingen som er rådende.

Slaktesesongen deles gjerne inn i førbrunsts slakt, førjulsslakt og vinterslakt. Det har lenge vært en målsetting om å slakte så tidlig som mulig. Dette vil spare de begrensede vinterbeitene, gi best kvalitet på biprodukter spesielt og gi generelt høyest inntjening for reineieren.

5.3 Frakttilskudd

5.3.1 Tilskuddsordningene og forskriftene

I forbindelse med slakting og frakting av rein og reinkjøtt eksisterer det tre ulike tilskudd, og da regner vi også med et tilskudd for å unngå transport av levende rein. Vi snakker om følgende tilskudd som er regulert gjennom to ulike forskrifter:

- Tilskudd til frakt av levende slaktedyrr fra utskillingsgjerde til godkjent slakteri (forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt).
- Tilskudd til frakt av skrott fra feltslakteanlegg til fryseanlegg (forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt).
- Tilskudd til slakting der transport av levende rein unngås (forskrift om rapportering av slaktet rein).

I formålsparagrafen til *forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt* (Landbruksdepartementet 1999d) heter det:

«Tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt skal bidra til utjevning av pris på reinkjøtt til reineiere i ulike reinbeitedistrikter og tamreinlag, samt bidra til utjevning av fraktkostnader til marked.»

Tilskuddene kan gis dersom slaktedyrene tilhører lovlige driftsenheter eller tamreinlag etter reindriftsloven og slakteribedriften som slakter reinen er registrert i henhold til *forskrift om rapportering av slaktet rein* § 3 (Landbruksdepartementet 2001a). Frakttilskudd skal beregnes ut fra avstanden mellom slakteplass/gjerde og nærmeste sentralanlegg, uavhengig av oppkjøpers lokalisering.

Tilskudd kan innvilges for frakt av levende slaktedyrr fra utskillingsgjerde til godkjent slakterianlegg med kr 30 per dyr, der minste transportavstand er 5 km.

Tilskudd kan videre innvilges for frakt av slakteskrotter fra feltslakteanlegg til fryseanlegg med kr 25 per slakt for en avstand på 5–200 km, kr 30 per slakt for en avstand på 201–300 km, og kr 35 per slakt for en avstand på over 300 km.

Særlig tilskudd ved slakting der transport av levende rein unngås, forvaltes gjennom *forskrift om rapportering av slaktet rein*. Denne forskriften skal i utgangspunktet sikre at det foreligger en forvaltningsmessig kontroll av det slakteuttak som kreves for enkelte ordninger over reindriftsavtalen. Som en del av de avsluttende bestemmelsene i denne forskriften, er det innført et særlig tilskudd ved slakting når transport av levende rein unngås. Tilskuddet utgjør kr 35 per rein og kan bevilges både til registrerte slakterier og til slakting som foretas med en ansvarlig leder.

Søknader om frakttilskudd sendes Reindriftsjefen som avgjør og utbetaler tilskuddene.

5.3.2 Vurdering av frakttilskuddene

Rammen for disse frakttilskuddene har de siste årene vært 2 mill. kroner og tabell 5.3 viser hvor mye som har vært anvist de to siste driftsårene.

Tabell 5.3 Anvist til de ulike fraktordningene

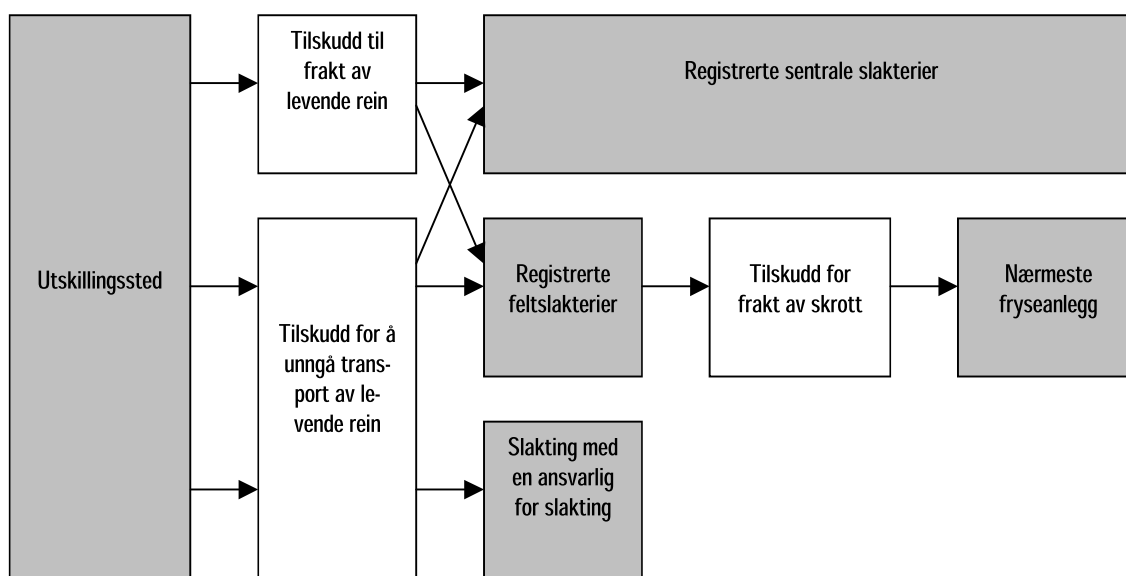
Sonekode	2001/02		2002/03	
	Antall dyr	Anvist beløp	Antall dyr	Anvist beløp
Unngå transport av levende	15 245	533 575	16 311	570 885
Frakt av skrott mellom 5 og 200 km	3 439	85 975	1 368	34 200
Frakt av skrott mellom 201 og 300 km	3 209	96 270	2 342	70 260
Frakt av skrott over 300 km	10 672	373 520	19 027	665 945
Transport av levende rein	18 688	560 640	28 789	863 670
Totalt		1 649 980		2 204 960

Kilde: Reindriftsforvaltningen (pers. med Opgård 2003)

Vi ser at i driftsåret 2001/02 utgjorde hvert av tilskuddene ca. en tredjedel av totalen, mens andelen av tilskuddet til transport av levende dyr økte i 2002/03 samtidig som totalen økte. Til sammen 1,8 mill. kroner av tilskuddet i sesongen 2002/03 gikk til fem store slakterier, og kun ett av disse driver slakting i felt.

Det har ikke vært mulig å bryte disse tilskuddene ned på de ulike reinbeiteområdene. NILF har dermed ikke vært i stand til å vurdere om tilskuddene har hatt den utjevneende effekten de er forutsatt å skulle ha etter forskriftens formål.

Figur 5.2 fremstiller hvor i verdikjeden en kan motta frakttilskudd.

Figur 5.2 Oversikt over frakttilskuddene

Figuren illustrerer at det finnes ulike ordninger slik at en kan motta tilskudd for å frakte levende rein til slakteri og motta tilskudd for å unngå å frakte levende rein. Bakgrunnen for denne tilsynelatende selvmotsigelsen er ulike formål med disse tilskuddene. Bak de ulike frakttilskuddene ligger det tre formål:

- Utjevne pris for reieiere i ulike områder.
- Utjevne fraktkostnader til marked.
- Dyrevern og fremming av feltslakt.

Disse tre formålene, som hver for seg er fornuftige, gir et spesielt resultat i det at en nå kan motta tilskudd for å unngå å frakte levende rein, for å transportere levende rein og for å transportere skrotter.

Det er kostnader forbundet med å transportere rein fra utskillingssted til slakteri. Dette gjelder spesielt rein som transporteres til sentralslakterier. For rein som slaktes i felt vil det komme på en kostnad for å frakte skrotten til fryselager. For å utjevne disse kostnadene er det innført tilskudd for å gjennomføre denne transporten. Det er antatt at kostnaden er forskjellig fra distrikt til distrikt avhengig av transportavstanden og antall dyr som skal slaktes.

Tilskuddet for å unngå transport av levende rein er ment som en stimulering for å begrense fraktingen av levende rein på bil. Gjennom et slikt tilskudd skal reieierne oppfordres til å drive reinen til slakteplassen og således unngå transport som kan skade dyrene og forringe kvaliteten på kjøttet. Tilskuddet bærer mest preg av å være et forsøk på stimulering i forhold til en regulær kostnadskompensasjon som de andre to tilskuddene er. Et problem knyttet til dette tilskuddet er at det er reieierne som må ta kostnadene knyttet til det å drive reinen dit den kan slaktes, men at det er slakteriene som mottar tilskuddet. Det er med dagens ordning vanskelig å være sikker på om tilskuddet kommer reieieren til gode som belønning for å unngå å transportere reinen gjennom høyere pris på kjøttet, eller om slakteriet beholder deler av tilskuddet selv.

Konsekvensene at dagens ordning er at nær sagt all rein kan få en form for frakttilskudd. Kun små grupper av rein, slik som for eksempel rein som transporteres levende mindre enn 5 km og dette ikke er til et feltanlegg som senere kan få tilskudd for frakt av skrott, mottar ingen form for støtte.

NILF ser det som lite hensiktsmessig å gi frakttilskudd gjennom to ulike forskrifter. Dette gjør systemet uoversiktlig for de som skal forholde seg til tilskuddene fra et brukersynspunkt. En naturlig løsning på dette, dersom alle tilskuddene skulle videreføres som i dag, ville være å samle ordningene i én forskrift.

5.4 Veterinærutgifter

5.4.1 Utgifter til tilsyn og kjøttkontroll

De faste slakteriene må levere årsplaner over forventet slaktemengde og gjennomføringen av slaktingen. På grunnlag av dette utarbeider Statens Næringsmiddeltilsyn (SNT) en tilsyns- og kjøttkontrollplan (TKP) med oversikt over hvor mange dags-

verk de forventer å bruke på kontrollen. Slakteriene betaler så kjøttkontrollavgift ut fra antall dagsverk som forventes å gå med til kjøttkontrollen til en dagsverksats som i 2003 er kr 3 400. Ut over denne fastsatte kjøttkontrollavgiften kan det påløpe ekstra utgifter for arbeid utover kjøttkontrollens normalarbeidstid, for tilsyn og kjøttkontroll utenfor TKP, for faktiske merkostnader som følge av endrede slakteplaner eller for ventetid.

Sesongslakteriene og de mobile slakteplassene forholder seg ikke til SNT, men til de kommunale tilsynene. De behøver ikke utarbeide årsplaner, men må melde fra til det lokale tilsynet om planlagt slakting senest en uke på forhånd. Avgift betales til det kommunale tilsyn ut fra hvert påbegynt timeverk til kjøttkontroll. Satsen er kr 450 per time med tillegg for arbeid utover kjøttkontrollens normalarbeidstid. I tillegg betaler de for et visst antall dagsverk for tilsynsoppgaver.

5.4.2 Omstillingsstøtte til slakterier

Alle slakterier som slakter mindre eller lik 1 500 tonn per år kan motta omstillingsstøtte, herunder også helårsslakterier for rein. I formålsparagrafen til *forskrift om omstillingsstøtte til slakterier* (Landbruksdepartementet 2003b) heter det:

«Formålet med denne forskrift er å gi små slakterier støtte som kan medvirke til å jevne ut kostnader som disse har til kjøttkontroll. Støtten skal bidra til at disse slakteriene over tid kan tilpasse seg finansieringsmodellen for kjøttkontroll.»

Denne ordningen ble innført første gang i 1998 etter at innkrevingen av kjøttkontrollavgift ble lagt om slik at slakteriene i større grad selv skulle dekke utgiftene til veterinærutgifter. Omstillingsstøtten (tidligere kalt refusjon) ble innført for at slakteriene skulle få jevnet ut kostnadene til kjøttkontroll og for at de over tid skulle tilpasse seg den nye finansieringsmodellen. Støtten har gradvis blitt redusert.

Omstillingsstøtten utbetales etter et komplisert system med justeringsfaktor (som sier noe om forholdstallet mellom dagsverk i kjøttkontroll og slaktemengde i henhold til godkjent TKP for det enkelte slakteri kontra det samme forholdstallet for alle TKP-er) og vekttall. Reinslakteriene får særskilt behandling gjennom et eget vekttall som er høyere enn de andre slakteriene og som sikrer en større andel av omstillingsstøtten enn de ellers ville fått. I forskriften som gjelder for 2003 har det også kommet en egen formulering som hindrer at støtten til stasjonære reinslakterier er mindre i 2003 enn i 2002.

SNT er ansvarlig for TKPene som ligger til grunn for omstillingsstøtten, men forvaltning av omstillingsstøtten gjøres av SLF som også krever inn kjøttkontrollavgiften på vegne av SNT. Omstillingsstøtten motregnes mot kjøttkontrollavgiften som skal betales inn.

SLF har i brev til Landbruksdepartementet av 3. juni 2003 bedt om tilbakemelding på hva som skal skje med omstillingsstøtten fra 1. januar 2004, med forslag til endringer av ordningen. Landbruksdepartementet har i sitt budsjettforslag for 2004 foreslått å videreføre omstillingsstøtten, men posten er redusert fra 6,1 til 4,1 mill. kroner. SLF foreslår at ordningen fjernes eller endres til å omfatte kun

reinslakterier, herunder også sesongbaserte og mobile slakterier. En slik ordning bør i følge SLF forvaltes av Reindrifftsforvaltningen i Alta.

5.4.3 Veterinærutgifter for ulike typer slakterier

Som tidligere beskrevet betaler helårsslakteriene kjøttkontrollavgift ut fra en årlig plan over slaktingen. De får også utbetalt omstillingsstøtte som skal utjevne virkningen av kjøttkontrollavgiften. Tabell 5.4 viser virkningene av disse ordningene for reinslakteriene.

Tabell 5.4 Veterinærutgifter for helårsslakterier (i 1000 kr)

	2001	2002	2003 ¹⁾
Antall reinslakterier	6	6	5
Kjøttkontrollavgift for reinslakterier	1 387	1 397	1 102
Gjennomsnittlig avgift per slakteri	231	233	221
Omstillingsstøtte til reinslakterier	1 090	1 172	1 103
Gjennomsnittlig omstillingsstøtte per reinslakteri	182	195	221
Total omstillingsstøtte for alle slakteri	12,3 mill. kr	9,5 mill. kr	6,4 mill. kr
Reinslakterienes andel av omstillingsstøtten	8,8 %	12,4 %	17,2 %
Netto innbetaling av kjøttkontrollavgift per reinslakteri	49	38	0
Omstillingsstøttens andel av kjøttkontrollavgiften for reinslakteriene	79 %	84 %	100 %

1) Foreløpige beregninger fra SLF

Kilde: SLF (pers. med Hundnes 2003) og SNT (pers. med Karal 2003)

Tabellen viser at helårsslakteriene gjennom omstillingsstøtten får kompensert utgiftene til kjøttkontroll med fra 80 til 100 prosent. Dette viser at de større reinslakteriene i stor grad har blitt skjermet fra denne utgiften. Beregninger viser også at kjøttkontrollavgift per kg slaktet kjøtt var kr 1,79 i 2001 og kr 1,33 i 2002 for de slakteriene som har slaktet alle disse tre årene. Medregnet omstillingsstøtten ble netto utgifter til kjøttkontroll kr 0,33 og 0,24 de to årene.

Det skal imidlertid bemerkes at disse slakteriene, i tillegg til den fastlagte kjøttkontrollavgiften gjennom TKPen, kan få regninger fra det lokale tilsynet for arbeid utover normal arbeidstid og for avvik fra slakteplanen. Det betyr at de kan ha høyere veterinærutgifter enn det tabell 5.4 indikerer.

Vi ser også at reinslakteriene med helårdrift har mottatt en stadig større andel av omstillingsstøtten til tross for at støtten over tid har blitt trappet ned. Det har tidligere vært uttalt at denne støtten på sikt skal fases ut.

NILF har gjort henvendelser på stikkprøvebasis til enkelte kommunale tilsyn og slakterier for å få en bedre oversikt over veterinærutgiftene for feltslakterier og mobile slakterier. Denne undersøkelsen antyder at disse slakterienes kostnader mht. veterinærkontroll er markert høyere enn for helårsslakteriene. Beregninger

tyder på at slike slakterier kan ha veterinærutgifter fra rundt kr 1 per kg til opp mot kr 7 per kg.

Basert på det tallmateriale og den bakgrunnsinformasjonen NILF besitter, er det grunnlag for å hevde at ulike slakterityper får sterkt ulik behandling. Helårsslakteriene har i utgangspunktet lavere utgifter til kjøttkontroll gjennom at de utarbeider tilsyns- og kontrollplaner og i tillegg får de kompensert en stor del av disse utgiftene gjennom omstillingsstøtten for slakterier. Feltslakteriene har på sin side større veterinærutgifter og mottar ikke kompensasjon.

5.4.4 Fremtidig mattilsyn

Problemstillingene rundt veterinærutgifter er tosidige og består av:

- Regelverk og rutiner
- Finansiering av tilsynet og kontrollen

Regelverket i seg selv legger opp til en omfattende kontroll og et omfattende tilsyn. Regelverket fungerer i dag forskjellig for faste slakterier i forhold til mobile slakterier og feltslakteplasser. Slakteriene skal i prinsippet dekke alle veterinærutgiftene selv gjennom å betale kjøttkontrollavgift. Per i dag forholder de ulike slakteritypene seg til ulike forvaltningsnivåer når de skal betale for veterinærutgiftene, og utgiftene blir ulike.

Når en ser på rammene for slaktning av rein, kan en derfor se på både regelverket i seg selv og på utgiftene som følger av regelverket. På andre områder er det gjennomført utredninger som tar sikte på å forenkle regelverket slik at utgiftene til veterinærkontroll også går ned. Rapporten med forslag til helseovervåking av oppdrettshjort er ett eksempel på dette (Thorson et al. 2003). I dag skaper både regelverket og finansieringen problemer for mindre slakterier og feltslakterier, noe som gir dem et dårlig utgangspunkt i konkurransen med de sentrale slakteriene.

I denne sammenhengen må en også se hen til unntak som gjøres fra regelverket. For eksempel ble det i 2002 gjort endringer som innebærer at slaktning av inntil 10 rein per driftsenhet kan unntas *forskrift om hygiene i slakterier mv. for rein og oppdrettsvilt* (Landbruksdepartementet 2003a). Denne endringen er med på å bidra til å legge til rette for en større grad av tradisjonell slaktning, samt økt fleksibilitet og verdiskaping i reindriftsnæringen, men den begrenser seg til en liten del av det totale volumet. NILF tror ikke at veien å gå er gjennom slike unntak. Snarere må regelverket tilpasses den politisk ønskelige slaktemåten.

Vi vil også gjøre oppmerksom på at omleggingen av matforvaltningen som er på trappene kan gi endringer som påvirker slakterienes veterinærutgifter. Regjeringen har satt i gang en prosess som skal gi en ny Matlov, nyorganisering av mattilsynet og en ny finansieringsmodell for matforvaltningen. Mattilsynet, en samling av Statens dyrehelsetilsyn, Statens Næringsmiddeltilsyn, de kommunale tilsynene og deler av Fiskeridirektoratet, skal etableres 01.01.04. I denne sammenhengen blir både regelverk, tilsynsrutiner og finansieringen gjennomgått, og dette vil gi endringer for alle typer slakteri.

5.4.5 Andre utgifter

En annen form for utgift som kan gi ulikheter i forholdet mellom faste slakterier og feltslakterier er knyttet til avfall fra slaktingen. Det er innført et strengt regelverk for behandling av slakteavfall hvor en skal levere dette til godkjente mottak. Dette gir ekstra utgifter i disfavør av feltslakteriene som ofte har lange transporter på slikt avfall og som ikke kan utnytte transportmidlene fullt ut på grunn av varierende slaktevolum på de enkelte slakteplassene. Dette gir dem høyere kostnader per kg kjøtt enn de faste slakteriene som driver en mer kostnadseffektiv frakt gjennom å samle opp større mengder for transport.

5.5 Forslag til endringer

5.5.1 Ny forskrift om frakttilskudd

NILF mener at frakttilskuddene i dag ikke har den utjevne effekt som de er forutsatt å ha fordi det blir gitt fraktstøtte for å transportere eller unngå transport av de fleste rein. Vi mener derfor at en kan fjerne innfraktordninger og overføre disse pengene til andre deler av reindriftsavtalen uten å rokke ved måten reinen fraktes eller drives til slakteri på. Både tilskuddet til frakt av levende rein og tilskuddet for å unngå transport av levende rein bør fjernes, men NILF foreslår at tilskuddet for frakt av skrott beholdes. Dette vil gi en likebehandling i forhold til måter å transportere eller drive inn reinen på. I dagens ordning er stimulerings effekten for å unngå transport av levende rein usikker.

Avtalepartene bør bruke de pengene som tidligere har vært brukt på innfrakttilskudd til å øke potten med produksjonspremie. Med utgangspunkt i det som ble utbetalt til frakttilskudd i forrige slaktesesong og det totale slaktekvantumet i 2002, vil dette gi en økning i produksjonspremien på omkring 1,20 kr/kg. I en situasjon hvor innfrakttilskuddene fjernes får ikke slakteriene kompensert de kostnadene de har med frakten. Denne utgiften blir trolig belastet produsent, men den kan også belastes markedet. Ved å overføre disse midlene til reineier forutsetter NILF at de får kompensert den eventuelle ekstra utgiften de får ved at tilskuddet fjernes. En slik omlegging til å gi midlene direkte til reineier gir dem større frihet til å velge hvor de vil levere reinen.

NILF vektlegger også at en slik omlegging av frakttilskuddene vil bidra til en vesentlig administrativ besparelse. Ordningen med produksjonspremie vil bli styrket og støtten vil på denne måten gå direkte til reineieren og ikke via slakteriet.

Omlegging av frakttilskuddene vil gi fordelingsvirkninger mellom reineiere, ut fra dagens situasjon. Reineiere som bor langt fra slakterier og har små reinflokker kan bli rammet av en slik omlegging. NILF ser imidlertid at avtalepartene kan motvirke dette ved ytterligere differensiering av driftstilskuddet. Totalt gjør de administrative fordelene og en overgang til mer direkte støtte at NILF vurderer dette som en bedre løsning enn å opprettholde et system hvor utjevningseffektene er usikre. En

overføring fra støtte til slakterier til direkte støtte til reineier vil gi sterkere insentiver til å unngå transport av levende rein.

5.5.2 Finansiering av veterinærutgifter

Bakgrunnen for dagens finansieringsordning er at slakteriene selv skal betale utgiftene til veterinærkontroll. Omstillingsstøtten var ment som en overgangsordning for å tilpasse seg den nye finansieringsformen for kjøttkontrollavgiften. Innen reinnæringen har omstillingsstøtten medvirket til å gi et skjevt konkurranseforhold mellom sentralslakterier og feltslakterier.

NILF foreslår å avvikle omstillingsstøtten raskt slik som formålet med ordningen har vært. Den delen av midlene som har gått til reinslakterier bør overføres til reindrifftsavtalen slik at partene kan bruke dette på produksjonspremien. Gjennom dette vil en styrke feltslakterienes stilling i forhold til dagens situasjon og dette vil gi en større grad av likebehandling mellom ulike typer reinslakterier. Tar en utgangspunkt i tallene for 2002 vil dette innebære en økning i produksjonspremien på omkring 66 øre per kg.

Forvaltningsmessig vil dette være en enkel måte å håndtere den skjevheten som i dag oppstår mellom sentrale slakterier og feltslakterier. NILF ser det ikke som forvaltningsmessig forsvarlig å opprette en egen kompensasjonsordning for alle reinslakterier. Dette ville gitt unødvendig høye administrative kostnader.

En fjerning av den særskilte støtten for sentrale slakterier vil gi et mer transparent system hvor en unngår at statlige støtteordninger vrir insentivene i forhold til hvilken type slakteri det slaktes på. Kostnadene ved slakting vil på denne måten komme likt fram på alle typer slakteri.

NILF oppfordrer myndighetene til å gå nøye gjennom regelverket rundt slaktingen og finansieringen av veterinærutgiftene. Det ligger ikke i vårt mandat å gå gjennom disse elementene, men vårt arbeid har avdekket at de store forskjellene mellom de ulike typene av reinslakterier skyldes ulikebehandling gjennom myndighetenes regelverk. Et helt sentralt premiss for å få fremme lønnsomheten i feltslaktingen i forhold til dagens situasjon er at de likebehandles i forhold til andre slakterier. I dag opplever feltslakterier og sentralslakterier store forskjeller i veterinærutgifter fordi de forholder seg til ulike organer og betaler for dette ut fra ulike prinsipper. NILF ser det ikke som naturlig at avtalepartene går inn med spesielle tiltak på dette området, da det først og fremst er veterinærmyndighetene sitt ansvar å sørge for likebehandling på dette feltet. NILF mener at den korrekte rammen for å behandle disse spørsmålene er i forbindelse med organiseringen av det nye Mattilsynet og den gjennomgang av regelverk og finansiering som skjer der.

Regelverket for avfallshåndtering for feltslakteriene må også gjennomgås for å lage ordninger som er fornuftige og kostnadmessig akseptable for feltslakteriene. En endring i regelverket er en bedre løsning enn å lage kompensasjonsordninger som en ikke kan forutse effektene av og som forvaltningsmessig kan være vanskelig å håndtere.

6 Oppsummering og sammendrag av forslagene

Avtalepartene (Landbruksdepartementet og NRL) ble i reindrifftsoppgjøret enige om at NILF skulle gå igjennom å vurdere dagens ordninger og avsetninger over RUF, velferdsordningene og dagens fraktilskuddordning. Formålet med denne gjennomgangen har vært å kartlegge ordningene for å se om ordningene fungerer etter sin hensikt, for deretter å foreslå endringer slik at effekten av de ulike programmene økes. Vi vil i dette kapitlet gi en kort sammenfatning av ordningene og en oppsummering av NILFs endringsforslag.

6.1 RUF, VSP-rein og SUF

6.1.1 Sammenfatning

I følge mandatet skulle NILF gå igjennom dagens ordninger og avsetninger over Reindriftens Utviklingsfond, samt den tidligere avsetningen til markedsfremmende tiltak. Videre skulle gjennomgangen se virkemidlene over RUF, VSP-rein og tilskuddet til SUF i en sammenheng for derigjennom å foreslå eventuelle endringer slik at effekten av RUF og VSP-rein blir størst mulig.

Reindriftens utviklingsfond

Reindriftens Utviklingsfond finansieres over post 51 i reindrifftsavtalen, og det ble i reindrifftsavtalen for 2003/04 bevilget 36,5 mill. kroner til denne posten. RUF forvaltes gjennom *forskrift for Reindriftens Utviklingsfond* og fondet forvaltes av et styre på tre medlemmer, der lederen i Reindrifftsstyret også er leder i fondets styre. RUF har

som formål å bidra til å utvikle økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraft i reindriften, herunder stimulere til oppbygging av stabile miljøer og strukturer i næringen som resulterer i utviklingen av menneskelige ressurser, balansert bruk av naturgrunnlagte og full utnyttelse av produksjonspotensialet i reinflokkene. Forskrift for Reindriftens Utviklingsfond gir en oversikt over hvilke tiltak RUF kan gi økonomisk støtte til. I tillegg til tiltakene gitt i forskriften kan avtalepartene øremerke en del av midlene over RUF til ulike tiltak som avtalepartene ønsker å prioritere. Over RUF har det siden reindriftsavtalen 2000/01 blitt avsatt midler til Verdiskapingsprogrammet for reindrift for å sikre en framtidsrettet reindriftnæring.

Verdiskapingsprogrammet for reindrift

Verdiskapingsprogrammet for reindrift ble opprettet 1. juli 2001. Verdiskapingsprogrammet har som formål å styrke reindriftnæringen ved å utløse kreativitet og entreprenørskap, der utfordringen ligger i å bruke næringens kultur, særpreg og tradisjon i næringsmessig sammenheng (Økonomisk utvalg 2001). Videre skal programmet bidra til at reinier gis muligheter til å øke sin inntjening gjennom å ta ansvaret for en større del av verdiskapingen selv, det skal sikre at tradisjonell kunnskap som gir produktene en høyere verdi i markedet kommer til anvendelse, tradisjonelle bearbeidingsformer av bl.a. matprodukter skal revitaliseres og programmet skal legge til rette for at større volum av reinprodukter av høy kvalitet når markeder med høy betalingsvillighet. Selv om VSP-rein finansieres over RUF er det SND⁵⁷ og ikke RUFs fondsstyret som har det forvaltningsmessige ansvaret for programmet. For å sikre at programmet utvikles i forhold til intensjonene er det også opprettet en styringsgruppe som har ansvaret for de overordnede prioriteringer. Det er lagt opp til en arbeidsfordeling der styringsgruppen legger strategien for programmet og drive den strategiske utviklingen, mens SND driver med saksbehandling i henhold til instruksene fra styringsgruppen. Således er det styringsgruppen som legger føringer for SNDs arbeid. I VSP-rein var det ved utgangen av april i 2003 foreløpig behandlet 55 prosjektsøknader, hvorav 36 prosjekter ble innvilget og 19 fikk avslag. Til sammen har disse prosjektene fått en finansiering på 8,6 mill. kroner. SND har i denne perioden gitt støtte til 14 forprosjekter, 9 hovedprosjekter, 11 utviklingsprosjekter og 2 tilsagn til ferdigstilling av feltslakteanlegg.

Samisk utviklingsfond

Over RUF gjøres det også en årlig avsetning til Samisk utviklingsfond. Formålet med overføringene fra RUF til SUF er å øke den reelle verdiskapingen i næringskombinasjoner i tilknytning til reindrift. Midlene skal brukes til utviklingsrettede tiltak og investeringer, dvs. tiltak som bidrar til å øke verdiskapingen for søkerne spesielt og næringen generelt. Overføringen har de senere årene vært på 2,0 mill. kroner. Samisk utviklingsfond har som formål å fremme tiltak av særlig kulturelt, sosial og økonomisk art som har betydning for den samiske befolkningen og spesielt for det samiske bosettingsmønsteret. Næringskombinasjoner i tilknytning til

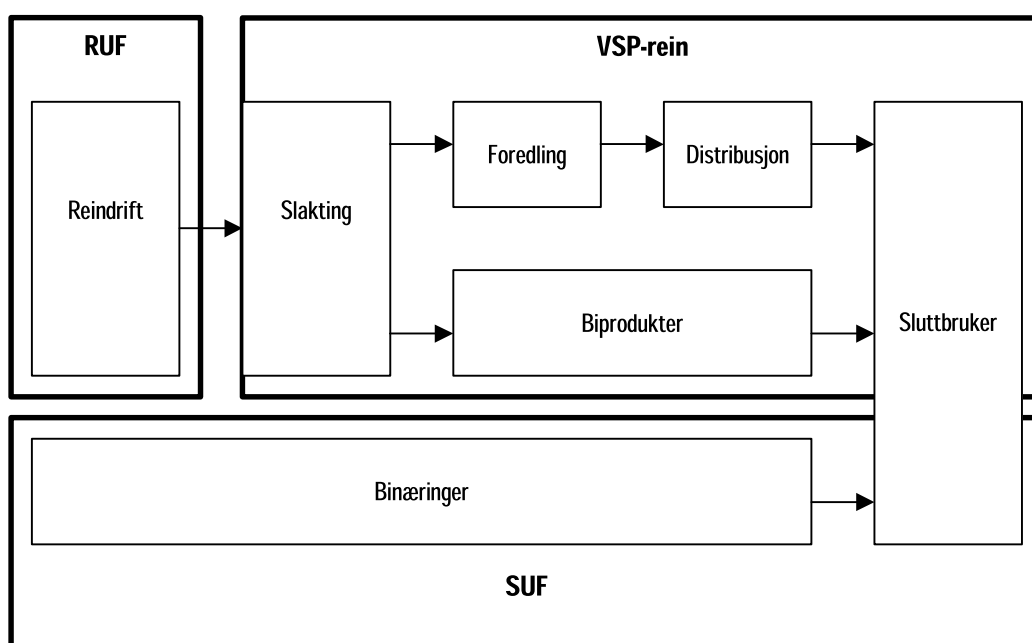
⁵⁷ SND har valgt å legge forvaltningsansvaret for VSP-rein til SND Troms.

reindrift og duodji fikk gjennom SUFs driftsstøtteordning vesentlige overføringer. Nå som driftsstøtten er avviklet vil SUF i fremtiden prioritere å bl.a. iverksette et utviklingsprogram for duodji, etablere et tilskudd til oppstarting og omstilling for duodjibedrifter og iverksette særskilte tiltak for kvinner i et likestillingsperspektiv.

6.1.2 Endringsforslag

De ulike målsettingene til RUF, VSP-rein og SUF rammer inn området for aktuelle tiltak som kan støttes under de ulike ordningene. Som følge av at målsettingene på noen områder er like, finnes det en del gråsoner mellom de ulike ordningene.

For å få størst mulig effekt av RUF og VSP-rein, ser NILF det som hensiktsmessig at det utvikles klarere retningslinjer for programmene. NILF foreslår at programmene avgrenses i henhold til figur 6.1, som vist nedenfor.

Figur 6.1 Avgrensning mellom RUF, VSP-rein og SUF

Som figuren viser, foreslår NILF at RUF i større grad rendyrkes som et fond for reindriften og utviklingen av de primære leddene i verdikjeden, mens VSP-rein skal ta ansvar for den videre verdiskapingen fra og med slakting av reinen. NILF ser det som vanskelig og kanskje mindre hensiktsmessig å lage et klart skille mellom SUF og de to andre programmene, men NILF foreslår at rent næringsrettede tiltak først og fremst skal behandles i RUF eller VSP-rein.

I tillegg til å gjøre en avgrensning mellom programmene har NILF spesielt sett nærmere på tiltakene over RUF, for å vurdere om noen av tiltakene kan flyttes til andre poster, avvikles eller endres. Tabell 6.1 gir en kort oppsummering av de vurderinger og forslag NILF har kommet med for å øke effekten av RUF og VSP-rein.

Tabell 6.1 Forslag til endringer av tiltak tilknyttet RUF, VSP-rein og SUF

Gjeldene ordninger	NILF sitt forslag
Kjøp av livdyr	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF • Det bør fastsettes en øvre aldersgrense for å få livdyrlån • Ordningen benyttes i dag i liten grad, og kan derfor vurderes avvirket
Gjeterhytter og øvrige reindriftsanlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF • Bør vurdere å endre tilskuddssatsene for å fremme oppsett av felleshytter
Slakteanlegg og tilhørende infrastruktur	<ul style="list-style-type: none"> • Flyttes til VSP-rein • Bør dekke kostnader ved både nyinvestering og vedlikehold/istandsetting av anlegg
Støtte ved omfattende tap av rein i ulykker	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Tapsforebyggende tiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Avvikles over RUF
Innløsning av driftsenheter	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Utdanningsstipend	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF • Utvides til å gjelde for alle typer studier som er berettiget lån ut ifra Lånekassens reglement. • Aldersgrensen på 45 år fjernes
Ekstra driftskostnader til reindriftstilbud i barnehager	<ul style="list-style-type: none"> • Ordningen bør evalueres for å kartlegge behovet for en slik ordning, og om tilskuddssatsene bør justeres ned
Refusjon av utgifter til kurs/etterutdanning	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Tidligpensjon	<ul style="list-style-type: none"> • Flyttes til post 79, Velferdsordninger • Aldersgrensen for tidligpensjon bør justeres ned fra 62 til 57 år
Markedsfremmende tiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Flyttes til VSP-rein • Det bør opprettes et markedsutvalg for reinkjøtt bestående av markedsaktører • Det er behov for økt satsing på generisk markedsføring
Sikring av reindriftens beiterett	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Andre praktiske tiltak innenfor reindriften, herunder transport	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Konfliktforebyggende tiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Bør fortsatt finansieres over RUF
Strukturtiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Faglige tiltak til fremme for reindriften	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Fagbrevordning i reindrift	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Utvikling av binæringer	<ul style="list-style-type: none"> • Overføringen til SUF beholdes, men tas ut av RUF og overføres direkte over Reindriftsavtalen
Kvinnerettede midler	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Formål av generell kulturell betydning for reindriftssamene	<ul style="list-style-type: none"> • RUFs ansvar begrenses
Tilrettelegging av kurs/etterutdanning	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF
Forskning og veiledning	<ul style="list-style-type: none"> • Beholdes over RUF • Behov for økt fokus på samfunnsvitenskaplig og samfunnsøkonomisk forskning, og samfinansiering av prosjekter

NILF har også gjort en vurdering av RUFs forskrift og de øremerkede avsetningene over RUF som årlig gjøres av avtalepartene. Denne vurderingen er gjort ut i fra at forskriften både er detaljert og uoversiktlig samt at store deler av RUFs midler er bundet opp i øremerkede tiltak. NILF foreslår en opprydding av forskriftens struktur, der antall tiltak reduseres og forskriften gjøres mer generelle slik at fondsstyret får større handlefrihet. NILF ser det også som hensiktsmessig at de øremerkede midlene i fremtiden i mindre grad binder opp så store deler av RUFs midler som i dag.

6.1.3 Vurdering av endringsforslagene

Vi har ovenfor gjort en avgrensning og foreslått endringer som NILF ser som hensiktsmessige for at effekten av RUF og VSP-rein skal øke.

Avgrensningen som er gjort mellom de ulike programmene, der RUF skal ha hovedansvar for reindriften mens VSP-rein skal ha ansvar for slakting, viderefordeling osv. er gjort ut i fra en vurdering av programmenes målsetning. Videre er avgrensningen gjort ut i fra en vurdering av kompetansen som Reindrifftsforvaltningen og SND innesitter på disse områdene.

For at effekten av RUF og VSP-rein skal øke er det nødvendig med et økt samarbeid mellom SND og Reindrifftsforvaltningen (både lokale kontorer og den sentrale Reindrifftsforvaltningen). Ved et nærmere samarbeid mellom SND og Reindrifftsforvaltningen vil man kunne få klarlagt en del grenseganger mellom disse to institusjonene. En økt grad av samarbeid vil også være fordelaktig ved at partene i større grad kan utveksle kompetanse, og dermed nyte godt av hverandres kunnskap på ulike områder.

Når det gjelder avgrensningen mellom SUF og de to andre programmene, vil det være vanskelig og kanskje ikke hensiktsmessig å få et helt klart skille mellom disse. Dette skyldes at SUF forvaltes av Sametinget og NILF kan derfor ikke gjøre en avgrensning av tiltak som finansieres over SUF. Som følge av at SUFs målsetning til dels overlapper med RUF og VSP-reins målsetninger, er det derfor naturlig at det fortsatt vil være noen gråsoner mellom SUF og disse to programmene. Det at SUF fortsatt vil ha hovedansvar for å utvikle binæringer i tilknytning til reindriften vil gjøre eventuelle gråsoner noe mindre.

I tillegg til å gjøre en avgrensning mellom programmene har NILF sett på muligheten til å gjøre endringer innad i RUF. Endringsforslagene er gjort ut i fra en vurdering av tiltakenes formål, i hvilken grad den økonomiske støtten er med på å fremme tiltakets formål og i hvilken grad ordningene er benyttet. NILF tror at en gjennom disse endringene vil være med på å øke RUFs formålseffektivitet, og bidra til å utvikle en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift. Som følge av at verdiskapingsprogrammet per i dag er under evaluering, har NILF valgt å bare se nærmere på de tiltak hvor VSP-rein overlapper med RUF eller SUF, og vi har ikke gjort en vurdering av programmets formålseffektivitet.

6.2 Velferdsordninger i reindriften

I følge mandatet skulle NILF gå igjennom dagens velferdsordninger i reindriften, der gjennomgangen skulle ta sikte på å se ordningene i sammenheng og eventuelt foreslå omlegginger.

6.2.1 Sammenfatning

Velferdsordningene i reindriften er lagt opp etter prinsipielt samme modell som for jordbruket, men med nødvendige tilpasninger ut i fra forholdene i reindriften. Velferdsordningene man i dag har er medlemsavgift til folketrygdfondet, sykepengeordning, avløserordning og tidligpensjon.

Medlemsavgift til folketrygdfondet

Den kollektive overføringen av Medlemsavgiften til folketrygdfondet over reindriftsavtalen innebærer at reieneierne betaler samme avgiftssats (lav sats) som lønsmottakere. Ordningen sikrer at reieneierne i prinsippet oppnår de samme rettigheter i forhold til folketrygden som andre grupper. Medlemsavgiften finansieres per i dag over reindriftsavtalens post 79, Velferdsordninger.

Sykepengeordning

Sykepengeordningen kan betraktes som en kollektiv forsikring basert på en samlet overføring av premiebeløpet fra reindriftsavtalen til Rikstrygdeverket. Ordningen dekker tilleggspremien for å få økt sykepengene fra 65 til 100 prosent ved sykdom utover 16 dager. Sykepengeordningen finansieres også over reindriftsavtalens post 79, Velferdsordninger.

Avløserordning

Avløserordningen har som formål å gi reieneierne mulighet til å få refusjon av utgifter til avløsning i forbindelse med sykdom og svangerskap. Avløserordningen er fastsatt i forskrift om tilskudd til reinbeitedistrikter og tamreinlag, og skal også finansieres over dette tilskuddet. Det er distriktsstyrene som skal ha det forvaltningsmessige ansvaret for ordningen, men som følge av at ordningen er frivillig benyttes den per i dag i liten eller ingen grad.

Tidligpensjon

Reieneiere har de samme pensjonsrettigheter som andre grupper, med rett til pensjon fra folketrygden ved 67 år. For å stimulere til generasjonsoverganger i næringen er det i tillegg oppretten en tidligpensjonsordning for driftsenhetsinnehavere. For å gå av med tidligpensjon må reieneierne ha fylt 62 år, og hatt en referanseinntekt på kr 45 000 de siste fem årene. Det er per i dag få reieneiere som benytter seg av muligheten til å gå av med tidligpensjon.

6.2.2 Endringsforslag

Et godt velferdstilbud gir reindriftsutøvere en økonomisk trygghet i næringen, og NILF har derfor gjort en vurdering av velferdsordningene som per i dag finnes i næringen og hvilke velferdstilbud det er behov for. Tabell 6.2 gir en oversikt over NILFs forslag til endringer av velferdsordningene.

Tabell 6.2 Endringsforslag

Velferdsordninger	NILF sitt forslag
Medlemsavgift til Folketrygdfondet	<ul style="list-style-type: none">• Ingen endring
Sykepengeordning	<ul style="list-style-type: none">• Ingen endring
Avløserordning	<ul style="list-style-type: none">• Ordningen avvikles over distriktstilskuddet, da ordningen per i dag ikke eksisterer annet enn på «papiret»• Det innføres et tilskudd til leid hjelp ved svangerskap, som finansieres over post 79, Velferdsordninger• Det nye tilskuddet bør administreres av Reindriftsforvaltningen
Tidligpensjon	<ul style="list-style-type: none">• Ordningen flyttes fra RUF til post 79, Velferdsordninger• Aldersgrensen for tidligpensjon nedjusteres fra 62 til 57 år• Referanseinntekten beholdes som i dag
HMS i reindriften	<ul style="list-style-type: none">• Det bør i større grad satses på HMS i reindriften• Reindriftsforvaltningen kan ha ansvar for et slikt HMS-arbeid• Ordningen bør finansieres over post 79, Velferdsordninger

NILF tror at en innføring av et tilskudd til leid hjelp ved svangerskap, en nedjustering av aldersgrensen for når man kan gå av med tidligpensjon og en økt satsing på helse, miljø, og sikkerhet i næringen, samlet sett vil bidra til å bedre reineierens velferdssituasjon⁵⁸.

Samordning av velferdsordningene

Medlemsavgift til folketrygdfondet og sykepengeordningen finansieres begge over post 79, Velferdsordninger. Videre finansieres avløserordningen over distriktstilskuddet mens tidligpensjonsordningen finansieres over Reindriftens Utviklingsfond. Det at ordningene finansieres over ulike poster gjør at det er vanskelig å få en oversikt over hvilke velferdsordninger man i dag har i reindriften.

NILF foreslår at velferdsordningene samles under en og samme post, på samme måte som i jordbruket der det over post 78, Velferdsordninger avsettes midler som *kan overføres* til velferdsordningene. En slik samordning vil gi både reieiere og forvaltning en bedre oversikt over velferdstilbudet i næringen, samt at man i større

⁵⁸ Det må her tas i betraktning at avløserordningen i praksis i dag benyttes i liten eller ingen grad, og at ordningen derfor ikke er med på å øke reindriftsutøvernes velferdssituasjon.

grad vil få oversikt over hvor mye av Reindrifftsavtalen som brukes til å styrke rein-
eierens velferdssituasjon.

6.3 Frakttilskudd og veterinære utgifter

6.3.1 Sammenfatning

Frakttilskudd

I forbindelse med slakting og frakting av rein og reinkjøtt eksisterer det tre ulike tilskudd. Det er her snakk om tilskudd til frakt av levende slaktedyr fra utskillingsgjerdet til godkjent slakteri (forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt), tilskudd til frakt av skrodd fra feltslakteanlegg til fryseanlegg (forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt) og tilskudd til slakting der transport av levende rein unngås (forskrift om rapportering av slaktet rein).

Rammen for disse frakttilskuddene har de siste årene vært 2 mill. kroner og formålene bak de ulike frakttilskuddene har vært å utjevne pris for reieiere i ulike områder, utjevne fraktkostnader til marked og dyrevern/fremming av feltslakt. Resultatet av dette er at en nå kan motta tilskudd for å unngå å frakte levende rein, for å transportere levende rein og for å transportere skrotter. Konsekvensene at dagens ordning er at nær sagt all rein kan få en form for frakttilskudd.

Veterinærutgifter

De faste slakteriene må levere årsplaner over forventet slaktemengde og gjennomføringen av slaktingen. På grunnlag av dette utarbeider Statens Næringsmiddeltilsyn (SNT) en tilsyns- og kjøttkontrollplan (TKP) med oversikt over hvor mange dagsverk de forventer å bruke på kontrollen. Slakteriene betaler så kjøttkontrollavgift ut fra antall dagsverk som forventes å gå med til kjøttkontrollen.

Sesongslakteriene og de mobile slakteplassene forholder seg ikke til SNT, men til de kommunale tilsynene. De behøver ikke utarbeide årsplaner, men må melde fra til det lokale tilsynet om planlagt slakting senest en uke på forhånd. Avgift betales til det kommunale tilsyn ut fra hvert påbegynt timeverk til kjøttkontroll.

Alle slakterier som slakter mindre eller lik 1 500 tonn per år kan motta omstillingsstøtte, herunder også helårsslakterier for rein. De får også utbetalt omstillingsstøtte som skal utjevne virkningen av kjøttkontrollavgiften. Helårsslakteriene får, gjennom omstillingsstøtten, kompensert utgiftene til kjøttkontroll med fra 80 til 100 prosent. Dette viser at de større reinsslakteriene i stor grad har blitt skjermet fra denne utgiften.

NILF har gjort henvendelser på stikkprøvebasis til enkelte kommunale tilsyn og slakterier for å få en bedre oversikt over veterinærutgiftene for feltslakterier og mobile slakterier. Denne undersøkelsen antyder at disse slakterienes kostnader mht. veterinærkontroll er markert høyere enn for helårsslakteriene. Beregninger tyder på at slike slakterier kan ha veterinærutgifter fra rundt kr 1 per kg til opp mot kr 7 per kg.

Basert på det tallmateriale og den bakgrunnsinformasjonen NILF besitter, er det grunnlag for å hevde at ulike slakterityper får sterkt ulik behandling. Helårsslakteriene har i utgangspunktet lavere utgifter til kjøttkontroll gjennom at de utarbeider tilsyns- og kontrollplaner og i tillegg får de kompensert en stor del av disse utgiftene gjennom omstillingsstøtten for slakterier. Feltslakteriene har på sin side større veterinærutgifter og mottar ikke kompensasjon.

Problemstillingene rundt veterinærutgifter er tosidige og består av regelverk og rutiner samt finansiering av tilsynet og kontrollen. Regelverket i seg selv legger opp til en omfattende kontroll og et omfattende tilsyn. Regelverket fungerer i dag forskjellig for faste slakterier i forhold til mobile slakterier og feltslakteplasser. Når en ser på rammene for slakting av rein, kan en derfor se på både regelverket i seg selv og på utgiftene som følger av regelverket.

En annen form for utgift som kan gi ulikheter i forholdet mellom faste slakterier og feltslakterier er avfall fra slaktingen. Det er innført et strengt regelverk for behandling av slakteavfall hvor en skal levere dette til godkjente mottak. Dette gir ekstra utgifter i disfavør av feltslakteriene.

6.3.2 Endringsforslag

NILF mener at frakttilskuddene i dag ikke har den utjevne effekt som de er forutsatt å ha fordi det blir gitt fraktstøtte for å transportere eller unngå transport av de fleste rein. Vi mener derfor at en kan fjerne innfraktordninger og overføre disse pengene til andre deler av reindriftsavtalen uten å rokke ved måten reinen fraktes eller drives til slakteri på. Både tilskuddet til frakt av levende rein og tilskuddet for å unngå transport av levende rein bør fjernes, men NILF foreslår at tilskuddet for frakt av skrott beholdes. Dette vil gi en likebehandling i forhold til måter å transportere eller drive inn reinen på. I dagens ordning er stimulerings effekten for å unngå transport av levende rein usikker.

Avtalepartene bør bruke de pengene som tidligere har vært brukt på innfrakttilskudd til å øke potten med produksjonspremie. NILF vektlegger også at en slik omlegging av frakttilskuddene vil bidra til en vesentlig administrativ besparelse. Ordningen med produksjonspremie vil bli styrket og støtten vil på denne måten gå direkte til reineieren og ikke via slakteriet. En overføring fra støtte til slakterier til direkte støtte til reineier vil gi sterkere insentiver til å unngå transport av levende rein.

NILF foreslår å avvikle omstillingsstøtten raskt slik som formålet med ordningen har vært. Den delen av midlene som har gått til reinslakterier bør overføres til reindriftsavtalen slik at partene kan bruke dette på produksjonspremien. Gjennom dette vil en styrke feltslakterienes stilling i forhold til dagens situasjon og dette vil gi en større grad av likebehandling mellom ulike typer reinslakterier. Forvaltningsmessig vil dette være en enkel måte å håndtere den skjevheten som i dag oppstår mellom sentrale slakterier og feltslakterier.

NILF oppfordrer myndighetene til å gå nøye gjennom regelverket rundt slaktingen og finansieringen av veterinærutgiftene. Det ligger ikke i vårt mandat å gå gjennom disse elementene, men vårt arbeid har avdekket at de store forskjellene

mellom de ulike typene av reinslakterier skyldes ulikebehandling gjennom myndighetenes regelverk. Et helt sentralt premiss for å få fremme lønnsomheten i feltslaktingen i forhold til dagens situasjon er at de likebehandles i forhold til andre slakterier.

Regelverket for avfallshåndtering for feltslakteriene må også gjennomgås for å lage ordninger som er fornuftige og kostnadmessig akseptable for feltslakteriene. En endring i regelverket er en bedre løsning enn å lage kompensasjonsordninger som en ikke kan forutse effektene av og som forvaltningsmessig kan være vanskelig å håndtere.

Totalvirkningen av NILFs forslag vil bedre ivareta de små slakteriene og legger til rette for en økonomisk og kulturelt bærekraftig feltslakting. Gjennom å gi reiseieren fraktstøtten i form av produksjonspremie, gir reiseieren et større insentiv til å ha lave kostnader med transport. I tillegg vil vårt forslag gi en større grad av likebehandling av feltslakterier og sentrale slakterier, og dette vil gi feltslakteriene gunstigere rammer i forhold til dagens situasjon.

Referanser

- Barne- og familiedepartementet (1995). LOV-1995-05-05 nr. 19: *Lov om barnbager*. Barne- og familiedepartementet, Oslo.
- Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (2003). NOU 2003:10: *Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 2003*, rapport nr. 1 avgitt til Arbeids- og administrasjonsdepartementet 12. februar 2003, Oslo.
- Evertsen (2003). *Hvor blir det av reinkjøttet?* URL: www.reindrift.no, hentet 20.09.2003.
- Fiskeridepartementet (2003). St.meld. nr. 20 (2002–2003): *Om strukturtiltak i kystfiskeflåten*. Fiskeridepartementet, Oslo.
- Fiskeridepartementet (2001). FOR-2001-12-13 nr. 1253: *Forskrift om samordnet innkreving av avgift på fiskeeksport til Eksportutvalget for fisk og til forskning og utvikling*. Fiskeridepartementet, Oslo.
- Gaski, M. og S. Eikeland (2001). *Næringskombinasjoner 1997–2000. Evaluering av driftsstøtten i samiske områder*. NIBR Prosjektrapport 2001:14. Norsk institutt for by- og regionforskning, Alta.
- Generasjonsutvalget (1997). Rapport fra Generasjonsutvalget. Reindrifftsforvaltningen, Alta.
- Jordbruksdepartementet (2001). SOU 2001:101: *En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andre markanvändare*. Innstilling fra Rennärinspolitiska kommitén. Jordbruksdepartementet, Stockholm, Sverige.
- Kautokeino flyttsamslag (2003). Innspill - NILF rapport (gjennomgang av RUF mv), utskrift fra møtebok 05. oktober 2003, Kautokeino.
- Kjuus, J. og Bergset, N.Ø. (2003). *Reindrifftsavtalen – vurdering av ordninger*, NILF-notat nr. 2003-18, Oslo.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2003a). St.prp. nr. 1 (2002–2003): *For budsjetterminen 2003*. Kommunal- og regionaldepartementet, Oslo.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2003b). St.meld. nr. 10 (2002–2003): *Om verksemda i Sametinget 2001*. Kommunal- og regionaldepartementet, Oslo.
- Kommunal- og arbeidsdepartementet (1997). St.meld. nr. 41 (1996–1997): *Om norsk samepolitikk*. Kommunal- og arbeidsdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2003a). St.prp. nr. 63 (2002–2003): *Om reindrifftsavtalen 2003/2004, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2003*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2003b). FOR-2003-02-06 nr. 166: *Forskrift om omstillingsstøtte til slakterier*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2003c). St.prp. nr. 1 (2003–2004): *For budsjetterminen 2004*. Landbruksdepartementet 2003.
- Landbruksdepartementet (2003d). Brev av 11.06.03 fra Landbruksdepartementet til Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

- Landbruksdepartementet (2003e). FOR 2003-07-03 nr. 922: *Forskrift om tilskudd til driftsenheter og tamreinlag*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2002a). *Statens tilsvær og tilbud ved reindrifftsforhandlingene for avtaleåret 2002/03*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2002b). St.prp. nr. 58 (2001–2002): *Om reindrifftsavtalen 2002/2003, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2002*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2001a). FOR-2001-07-11 nr. 854: *Forskrift om rapportering av slaktet rein*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2001b) FOR 2001-04-06 nr. 410: *Forskrift om forskningsavgift på landbruksprodukter*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2001c). St.prp. nr. 70 (2001–2002): *Om reindrifftsavtalen 2001/2002, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2001*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999a). FOR 1999-06-17 nr. 733: *Forskrift om tilskudd til reinbeitedistrikter og tamreinlag*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999b). FOR 1999-12-09 nr. 1319: *Forskrift om tidligpensjon i reindrifften*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999c). FOR 1999-06-17 nr. 731: *Forskrift for Reindrifftens Utviklingsfond*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999d). FOR-1999-06-17 nr. 735: *Forskrift om tilskudd ved frakt av rein og reinkjøtt*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999e). *Tilleggsforskrift vedrørende omstilling for personer som det etter omstillingslønnsforskrifta § 3 d ikke kreves aktiv omstilling for*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1999f). St.prp nr. 19 (1999–00): *Om norske landbruk og matproduksjon*. Oslo, Landbruksdepartementet
- Landbruksdepartementet (1998). FOR-1998-12-21 nr. 1429: *Forskrift om avgift til dekning av utgifter ved tilsyn og kjøttkontroll*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1996). FOR-1996-07-03 nr. 1467: *Forskrift om tilskudd til konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og jordbruk*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1992). St.meld. nr. 28 (1991–1992): *En bærekraftig reindrift*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1987). FOR 1987-03-04 nr. 164: *Forskrift om valg av tillitsmannsutvalg (distriktstyre) og dets oppgaver og arbeidsform*. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1978). LOV-1978-06-09 nr. 49: *Lov om reindrift*. Landbruksdepartementet, Oslo
- Landbruksdepartementet (1975). St.meld. nr. 13 (1974–75): *Om en auksjonsplan for de samiske bosetningsområder*. Landbruksdepartementet, Oslo
- Norges Forskningsråd (2003). *Forskningsrådet og SND styrker samarbeidet*. URL: <http://www.forskningsradet.no/bibliotek/forskning/199701/1997010801.html>, hentet 20.10.03

- Norsk institutt for by- og regionalforskning (1999). Prosjektrapport 1998:8
- Omna, E.M. (2002). *Ungdom i reindriften – muligheter og utfordringer*. Innlegg på Seminar om kvinnepolitikk i reindriftnæringen 10.12.2002, Tromsø.
- Omsetningsrådet (2003). *Årsmelding 2002*. Omsetningsrådet, Oslo.
- Opplæringskontoret i reindrift (2003). *Fagopplæring i reindrift*. URL: <http://www.reindriftoopplaering.no>, hentet 31.09.03.
- Oskal, A (2003). *Om Verdiskapingsprogrammet for reindrift, Innlegg på seminar om verdiskaping i Alta 31.mars–1.april*. Alta.
- Reindriftsforvaltningen (2003a). *Ressursregnskap for reindriftnæringen*. Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Reindriftsforvaltningen (2003b). *Alt for lite opptatt av kvalitet og sikkerhet*. Artikkel i Reindriftnytt nr. 2 – juni 2003 – 36 årgang, s.32-34.
- Reindriftsforvaltningen (2003c). Innspill fra Reindriftsforvaltningen på NILFs seminar 15.10.2003 i Alta, Alta.
- Reindriftsforvaltningen (2003d). *Strategisk plan for forskning og formidling for perioden 2002-2005*. URL: www.reindrift.no, hentet 15.08.2003.
- Reindriftsforvaltningen (2003e). *Utlysning av prosjektmidler for kvinnerettede tiltak i reindriftnæringen*, URL: www.reindrift.no, hentet 15.08.2003.
- Reindriftsforvaltningen (1992). *Ressursregnskap for 1990/01*. Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Reindriftsstyret (2002). *Reindriftsstyrets årsmelding 2001*. Reindriftsstyret, Alta.
- Reindriftsstyret (2000). *Reindriftsstyrets årsmelding 1999*. Reindriftsstyret, Alta
- Sametinget (2003). *Sak 18/03 - Reindriftsavtalen 2003*, URL: <http://samediggi.no/default.asp?selNodeID=161&lang=no>, hentet 13.05.03.
- Sametinget (2002a). *Sak 33/02 - Melding om næringskombinasjoner*, URL: <http://www.samediggi.no>, hentet 03.10.02
- Sametinget (2002b). *Samisk utviklingsfond*, URL: <http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=276&lang=no&docID=2898>, hentet 15.05.03.
- Sametinget (1998). *Forskrifter for Samisk utviklingsfond*. URL: <http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=202&lang=no&docID=1737>, hentet 15.05.03.
- Sára, M (2002). *Reindriftskvinnens posisjon og likestillingspolitikken generelt*. Innlegg ved Reindriftsforvaltningens kvinne- og familierådgiver på Seminar om kvinnepolitikk i reindriftnæringen 10.12.2002, Tromsø
- Sosialdepartementet (1999). LOV-1997-02-28-19, Lov om folketrygd (Folketrygdloven). Sosialdepartementet, Oslo.
- Statens Landbruksforvaltning (2003a). Rundskriv nr. 14/2003: *Tollkvoter for import av reinsdyrkjøtt gjeldende fra 01.02.03*. SLF, Oslo
- Statens Landbruksforvaltning (2003b). Rundskriv nr. 88/2003: *Ingen auksjon 18.09.03 av importkvoter for levende rein til slaktning og reinkjøtt med redusert toll*. SLF, Oslo
- Statens Landbruksforvaltning (2002). Rundskriv nr. 91/2002: *Tollkvoter for import av reinsdyrkjøtt gjeldende fra 01.10.02*. SLF, Oslo

- SND Troms (2003a). *Virkemiddelbruk ut over VSP-rein*, datafil mottatt av Anders Oskal, soussjef SND Troms.
- SND Troms (2003b). *Geografisk fordeling av innvilgede prosjekter i VSP-rein*, datafil mottatt av Anders Oskal, soussjef SND Troms.
- SND Troms (2001). *Verdiskapingsprogrammet for reindrift*. Informasjonsark, SND Troms.
- SSB (2003). *Utenrikshandelsstatistikk 2002*, datafil oversendt fra SSB.
- Stortinget (1992). Innst. S, nr. 167 (1991–92): *Innstilling fra næringskomiteen om en bærekraftig reindrift under Landbruksdepartementet*. Stortinget, Oslo.
- Søyland, V., Forsell, L., Kjuus, J. (2002). *Reindrift- nye virkemidler, økt verdiskaping*. NILF-rapport nr. 2002-9, Oslo.
- Thorson, B., R. Myklatun, T. Lysne, K. Handeland, O. Rosef, I. G. Hårstad (2003). *Forslag til helseovervåkning – og regler for slaktning og kjøttkontroll av oppdrettsbjort*. Prosjektgruppe.
- Økonomisk utvalg (1980–2002). *Totalregnskap for reindriftnæringen. Regnskap 2001, Budsjett 2002*. Økonomisk utvalg, Alta/Oslo (Totalregnskap for årene 1980–2002 er benyttet).

Personlig meddelelser

- Hundnes, Beate (2003). Statens Landbruksforvaltning.
- Karal, Heidi Cathrine (2003). Statens Næringsmiddeltilsyn.
- Christiansen, Hans Roar (2003). Reindriftsforvaltningen.
- Evertsen, Magnar (2003). Reindriftsforvaltningen.
- Jørgensen, L (2002). Førstekonsulent, Statens Landbruksforvaltning. 14. oktober 2002.
- Opgård, Karianne (2003). Reindriftsforvaltningen.
- Oskal, Anders (2003). Soussjef for Verdiskapingsprogrammet for reindrift, SND, 19. mai 2003.
- Thommassen, Toril (2003). Regnskapsavdelingen, Reindriftsforvaltningen, 16. mai 2003.

Vedlegg 1 – Generell oversikt over næringspolitikk for fiskerierne

På bakgrunn av innspill og spørsmål under seminar i Alta 15. oktober 2003 skal vi her også gi en meget kortfattet oversikt over næringspolitikk og aktuelle tiltak for fiskerinæringen, og som kan ha overføringsverdi til arbeidet med denne rapporten for øvrig.

Norge er en meget betydelig produsent og eksportør av sjømat. Eksporten fra fiskerier og havbruk har i de senere årene vært på i størrelsesorden 30 mrd. kroner. Den alt overveiende delen av den offentlige innsatsen som gjelder fiskeriområdet, har i dag karakter av å være helt generell næringspolitikk, dvs. administrasjon, forvaltning og overvåkning av naturressurser, overføringer til forskningsformål, til SND osv.

Hovedavtalen for fiskerinæringen (fiskeriavtalen) ble inngått i 1964 mellom staten og Norges Fiskerilag. Hovedformålet er å bidra til at fiskerne får en inntekt på linje med andre yrkesgrupper, og å støtte tiltak som kan medvirke til effektivisering av fisket, slik at fiskerinæringen gradvis kan gjøres selvberende og uavhengig av støtte. De statlige tilskuddene til fiskerierne over fiskeriavtalen nådde et historisk høyt nivå i 1980 med om lag 3,2 mrd. kroner. Deretter ble støtten kraftig redusert ut over i 1980-årene og var i 1992 nede på om lag 250 mill. kroner.

I dag er fiskerinæringen i stor grad økonomisk selvberende og mottar relativt sett beskjedne statlige tilskudd. Det er likevel stor variasjon i lønnsomhet mellom ulike flåtegrupper. Flåtestruktur og sesongvariasjoner gjør at enkelte fartøy i perioder har problemer med å drive lønnsomt. Bevilgningen over fiskeriavtalen for 2003 er på 70 mill. kroner. Midlene er fordelt på fem hovedområder. Av bevilgningen går 33 mill. kroner til såkalte føringstilskudd (en form for støtte til frakt (føring) som administreres av salgslagene), 9 mill. kroner til garantilott, 11,5 mill. kroner til lineegnesentraler, 2,5 mill. kroner til fiskeforsøk og veiledning og 14 mill. kroner er avsatt som reservebeløp. En stor del av dette reservebeløpet går til å støtte norsk selnæring.

Ut over dette er det viktigste, spesifikke næringspolitiske tiltaket overfor fiskerierne strukturavgiften og strukturfondet for kondemnering av fiskefartøy. Strukturfondet, slik det nå er utformet, ble iverksatt fra 1. juli 2003. Innkrevde avgiftsmidler og statlig medfinansiering går til kondemnering av fartøy. SND forvalter midlene som har en samlet ramme som er foreslått til 77 mill. kroner for 2004. Gjennomføringen skjer bl.a. med grunnlag i St.meld. nr. 20 (2002–2003) Om strukturtiltak i kystfiskeflåten (Fiskeridepartementet 2003). Tiltakene skal bidra til å tilpasse kapasiteten i kystfiskeflåten bedre til ressursgrunnlaget. Kvote fra fartøyer som frivillig tas ut av fisket overføres til de som blir igjen, slik at alle gjenværende kystfartøy etter hvert vil få økte kvoteandeler og bedre økonomi. Tiltakene skal etter intensjonene bidra til å legge til rette for en mer lønnsom fiskerinæring, øke mulighetene for fornying av flåten og skape mer attraktive arbeidsplasser som gjør at ungdommen ønsker å satse i dette yrket.

Av mer spesielle ordninger som *har* vært delvis finansiert over Fiskeridepartementets budsjett, og som kan sies å ha en viss relevans til vår rapport om virkemidler i reindriftspolitikken, er det naturlig å trekke fram Fiskerinæringens kompetansesenter (Finko). De statlige bevilgningene til ordningen opphørte fra og med 2003. Næringen har selv overtatt styringsansvaret for kompetansesenteret og står nå som eier av ordningen. Alle utdanningstilbud i fiskeri- og havbruksnæringen er nå samlet i en egen nettportal, Fiskerinæringens opplæringsportal (www.fiskeriutdanning.no). Målgrupper for portalen er utdanningsøkende i alle aldre, bedrifter, opplæringskontor, lærlinger og utdanningstilbydere. Portalen gir oversikt over kurs og læremidler. I tillegg inneholder den informasjon om fiskerifaglig opplæring på alle nivå, skoler og annet av interesse for kompetanseutvikling i fiskeri- og havbruksnæringen, jf. også www.finko.no.

Under sosiale ordninger kan det nevnes at Garantikassen for fiskere administrerer en egen ordning for fiskere og fangstmenn som er arbeidsledige. Rett til a-trygd for fiskere gjelder i en rekke tilfeller når fartøy blir satt ut av drift blant annet som følge av sykdom, havari og ishindringer, og ved stopp i fisket grunnet reguleringer, sesongavslutning eller leveringsvansker. Dagpengesatsen er 315 kroner per dag. A-trygdordningen blir i sin helhet finansiert innenfor det beløp som fiskere betaler i produktavgift ved førstehåndsomsetning av fisk og fiskevarer.

Fiskerinæringen har også et felles markedsorgan, Eksportutvalget for fisk som ble opprettet i 1991. Målet for virksomheten er å øke interessen for og bevisstheten om norsk sjømat både i Norge og resten av verden. Virksomheten er i sin helhet finansiert av næringen gjennom lovpålagt avgift⁵⁹ og ledes av et eget utvalg. Eksportutvalgets administrasjon har hovedkontor i Tromsø og for øvrig kontorer i Tyskland, Frankrike, Spania, Brasil, Japan og Kina (Hong Kong og Beijing).

⁵⁹ Avgiftssatser ved eksport er fastsatt i § 2 i *Forskrift om samordnet innkreving av avgifter på fiskeeksport til Eksportutvalget for fisk og til forskning og utvikling* (Fiskeridepartementet 2001).